

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИ УНИВЕРСИТЕТИ

**РУСТАМБАЕВ М.Х.,
АНОРБОЕВ А.У.,
АНОРБОЕВА С.А.**

КИБЕРТЕРМИНОЛОГИЯ

(5 та тилда изоҳли луғат)

ТОШКЕНТ – 2025

Ушбу луғат Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети Ўқув-услубий кенгашининг 2025 йил 30 июлдаги 11-сон баённомасига асосан нашр қилишга тавсия этилган.

Рустамбаев М.Х., Анорбоев А.У., Анорбоева С.А. Кибертерминология. (5 та тилда изоҳли луғат). Изоҳли луғат. Тошкент, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети, 2025. - 205 бет.

Кибертерминология (5 та тилда изоҳли луғат) муаллифлар А. Анорбоев ва С.Анорбоева томонидан олиб борилаётган илмий ишларнинг мантиқий давоми ҳисобланади.

Ушбу луғат 5 та тилда, ўзбек, рус, инглиз, испан ва хитой тилида муаллифлар томонидан махсус тайёрланган бўлиб, унда муаллифлар кибержиноят, кибержиноятчилик, ахборот-коммуникация технологиялари, сунъий интеллект, киберхавфсизлик, телекоммуникация, рақамли иктисодиёт, электрон ҳукумат, электрон раамли имзо, электрон ҳужжат айланиши, электрон ҳисоблаш машиналари ва уларга алоқадор бўлган тушунчаларнинг таърифи ва уларнинг мазмун-моҳиятини тушунтириш беришга ҳаракат қилишган, шунингдек, миллий, хорижий ва халқаро қонунчиликни илмий ва амалий жиҳатдан тадқиқ этишган.

Мазкур луғатдан Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати, Миллий гвардия, Бош прокуратура, Рақамли технологиялар вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги, Марказий банк ва бошқа қонун чиқарувчи, ижро этувчи, назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар мутахассислари ва ходимлари, судьялар, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети, Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари, “Acharya”, Амिति, Тошкент шаҳридаги “Амити”, “Cyber university”, Тошкент давлат юридик университетлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Қонунчилик ва ҳуқуқий сиёсат институти ва Давлат бошқаруви академияси, Бухоро вилоятининг Қоракўл туманида ИТ-кластер, Тошкент давлат юридик университети, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар академияси, Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ҳамда бошқа олий ва ўрта махсус ўқув муассасаларининг ўқитувчилари, ўқувчилари, илмий ходимлари ва талабалари, ҳуқуқшунослар, ахборот-коммуникация технологиялари соҳаси мутахассислари, ходимлари, шунингдек, ушбу соҳа бўйича илмий иш қилаётган мутахассис олимлар фойдаланиши мумкин.

Тақризчилар:

Тахиров Ф.

Мўминов Б.

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети, ю.ф.д., профессори;

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Қонунчилик ва ҳуқуқий сиёсат институти бош илмий ходими, ю.ф.д.

МУНДАРИЖА

КИРИШ	5
1-§. “А” ҳарфига оид кибертерминлар	8
2-§. “Б” ҳарфига оид кибертерминлар	38
3-§. “В” ҳарфига оид кибертерминлар	41
4-§. “Г” ҳарфига оид кибертерминлар	44
5-§. “Д” ҳарфига оид кибертерминлар	49
6-§. “Ж” ҳарфига оид кибертерминлар	60
7-§. “З” ҳарфига оид кибертерминлар	61
8-§. “И” ҳарфига оид кибертерминлар	62
9-§. “Й” ҳарфига оид кибертерминлар	74
10-§. “К” ҳарфига оид кибертерминлар	75
11-§. “М” ҳарфига оид кибертерминлар	90
12-§. “Н” ҳарфига оид кибертерминлар	104
13-§. “О” ҳарфига оид кибертерминлар	106
14-§. “П” ҳарфига оид кибертерминлар	109
15-§. “Р” ҳарфига оид кибертерминлар	113
16-§. “С” ҳарфига оид кибертерминлар	116

17-§. “Т” ҳарфига оид кибертерминлар	126
18-§. “У” ҳарфига оид кибертерминлар	155
19-§. “Ф” ҳарфига оид кибертерминлар	156
20-§. “Х” ҳарфига оид кибертерминлар	159
21-§. “Ч” ҳарфига оид кибертерминлар	167
22-§. “Ш” ҳарфига оид кибертерминлар	169
23-§. “Э” ҳарфига оид кибертерминлар	176
24-§. “Ў” ҳарфига оид кибертерминлар	184
25-§. “К” ҳарфига оид кибертерминлар	186
26-§. “Ғ” ҳарфига оид кибертерминлар	189
27-§. “Ҳ” ҳарфига оид кибертерминлар	191
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	195

КИРИШ

Ахборот-коммуникациялашган ҳозирги замонда ҳар бир давлат, жамият ва халқнинг келажагига кибержиноят каби ижтимоий хавфли қилмишлар таҳдид солмоқда. Статистик маълумотларга қараганда ҳозирги вақтда 7 млрд.га яқин инсон электр алоқасининг кўчма тармоқлари билан қамраб олинган ва йилига кибержиноятчилик оқибатида етказилган моддий зарарнинг миқдори дунё ЯИМнинг 1 фоизини ташкил этади¹. 2019 йилда жаҳондаги компаниялар кўрадиган киберҳужумлар оқибатида кўрган зарар 2018 йил билан таққослаганда 1,6 мартага ошди, агар 2018 йилда киберҳужумлар оқибатида кўрилган зарар миқдори 1,5 трлн долларни ташкил этган бўлса, 2019 йилда бу рақам 2,5 трлн долларни ташкил этди. Бу ҳали ҳаммаси эмас, экспертларнинг таъкидлашича, киберҳужумлар кўлами йилдан-йилга ортиб бораверади ва 2030 йилда бунинг оқибатида жаҳон иқтисодиёти 120 трлн. доллар миқдорида зарар кўради. Бунинг асосий сабаби сифатида киберҳужум нишони бўлиши мумкин бўлган технология трендларининг ўсиб бораётганлиги кўрсатилмоқда. Хусусан, 2022 йилда интернетга 1 трлн. дона қурилмалар уланди, 2023 йилда эса, 80 фоиз одамлар рақамли дунёдаги ўз “аватар”ларига эга бўлди².

Ҳозирги кунда айнан кибержиноят натижасида ҳар йили камида 200 млрд. доллар дунё ҳамжамияти зарар кўрмоқда, оддийгина банк ўғрилари 10 минг долларни олиш учун ўз ҳаётини хавф остига қўйиш орқали 1 млн. доллар миқдоридаги фойда кўришни кўзлаши, биргина тўлов карталари кирибгарлиги жинояти амалга ошириши натижасида 2018 йилда дунё аҳолиси 24,26 млрд. долларга зарар кўрганлиги, мутахассисларнинг таъкидлашича, бу рақамлар 2025 йилда келиб 44 млрд.

---

¹ А.Расулев. Ахборот технологиялари ва хавфсизлиги соҳасидаги жиноятларга қарши курашишнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминалогик чораларини такомиллаштириш. Юридик фанлар бўйича докторлик диссертация автореферати. – Т.: 2018 й., – 5 б.

² Interpress.uz веб-сайтидан: Киберҳужумлардан кўрилатган зарар ортиб бормоқда. <http://interpress.uz/archives/4170>.

долларга етиши тахмин қилинаётганлиги орқали билиш мумкинки, одамзот ўзининг келажаги учун бўладиган хавфларнинг олдини олиши ва шу сабабдан ҳам бу борада жиддий ислохотлар ўтказиш жуда муҳим аҳамиятга эга.

Яна бир мисол, McClatchy ахборот хизматининг хабарига кўра, 2017 йил 12 май куни бошланган киберҳужумлар натижасида бир ҳафтага етмаган вақт давомида камида 150 мамлакатда 300 минггача компьютер зарарланган³. “ТАСС” хабар беришича, биргина 2017 йилда Windows операция тизимига эга компьютерларга WannaCry вирусидан фойдаланиб уюштирилган оммавий киберҳужум келтирган зарар миқдори 1 млрд. доллардан ошган⁴.

Киберхавфнинг қанчалик зарарли эканлигини кўриб ўтадиган бўлсак, биргина мисол, киберҳужумлар бўйича хавфсизликни таъминлаш бўйича халқаро Symantec Security ташкилотининг маълумотларига кўра, **ҳозирда ҳар секунда дунёдаги 12 нафар инсондан биттаси киберҳужум қурбони бўлмоқда ва дунёда ҳар йили 556 млн. дан кўпроқ киберҳужум уюштирилади ҳамда бунда жабрланувчилар кўрадиган зарар миқдори 100 млрд. АҚШ долларидан кўпроқдир**⁵.

Cybersecurity Ventures халқаро экспертларнинг фикрича эса, дунё бўйлаб ҳар ҳар 14 сонияда битта киберҳужум содир этилмоқда, Жаҳон иқтисодий форумининг прогнозига кўра, киберҳужумлар натижасида 2022 йилда дунё 8 трлн. доллар миқдорида зарар кўради⁶.

³ Daryo.uz веб сайтидан: <https://daryo.uz/k/2017/05/25/wannacry-virusi-yordamida-uyushtirilgan-ommaviy-kiberhujum-keltirgan-zarar-miqdori-1-mlrd-dollardan-oshdi/>.

⁴ Tass.ru веб сайтидан: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4279741>.

⁵ Д.Н.Карпова. Киберпреступность: глобальная проблема и ее решение. – М.: Власть. 2014. (№8). –46 с.

⁶ https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9F%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%82_%D0%BA%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8.

Ўзбекистон киберхужумга учраётган давлатлар рейтингида 68 ўринни, Осиё давлатларида эса, 3 ўринни эгаллайди⁷. Кўриб турганимиздек, глобал ахборот замонида кибержиноятларнинг кун сайин ортиб бораётганлиги мамлакатимиз иқтисодиётига, аҳолининг давлат органларига бўлган ишончига, шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига путур етишига сабаб бўлмоқда.

Ҳозирги кунда, Интернет хизматидан фойдаланувчилар сони 22,6 млн.дан ортди, шундан мобил Интернет фойдаланувчилари сони 19 млн.ни ташкил этади. Бироқ, бунда, ҳеч бир фойдаланувчи киберхуружларнинг қурбони бўлмаслигини кафолатлаш имконсиздир. Киберхужумларнинг сони ва салмоғини камайтириш учун эса, ҳар бир мамлакатда хавфсиз кибермакони яратилишига ҳар дир давлат органлари ва идоралари алоҳида аҳамият беришади.

Умуман олганда, кибержиноятларнинг бугунги кунга қадар ривожланиши ўзига хос мозий тарихга эга, бироқ уларнинг бугунги кундаги шиддат билан ривожланиши бевосита ахборот-коммуникация технолохияларининг ривожига бевосита боғлиқ бўлиб, ушбу технологиялар кибержиноятларнинг кейинги ривожига бевосита таъсир кўрсатади. Шунга кўра, бу тоифадаги жиноятлар ҳақида яқинроқ тушунчага эга бўлиш учун бунга оид ҳар бир тушунчанинг мазмун-моҳияти ҳақида яқиндан танишиш керак. Шунга кўра, кибержиноятларга оид тушунчаларнинг мазмун-моҳияти амалдаги қонунчилик ҳужжатлари ва илғор халқаро тажриба нуқтаи назаридан яхлит ҳолатда ишлаб чиқилди.

---

⁷<https://cybermap.kaspersky.com/ru/stats/>.

1-§. “А” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Агрессия Агрессия Aggression Agresión 攻击性 (Gōngjī xìng)</p>	<p>Босқинчилик урушини режалаштириш ёки унга тайёргарлик кўриш, шунингдек шу ҳаракатларни амалга оширишга қаратилган фитнада қатнашиш⁸</p>
<p>алоқа линияси линия связи communication line línea de comunicación 通信线路 (tōng xìn xiàn lù)</p>	<p>сигналлар узатгичдан қабул қилгичга узатилишини ва тарқатилишини таъминловчи қурилмаларнинг, иншоотларнинг ҳамда кабель линияларининг ва (ёки) радиолинияларнинг мажмуи⁹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <p>Физик узилиш (снос, шикастланиш)</p> <p>Алоқа линияси шикастланса, маълумот узатиш узилади — ҳимоясиз тармоқларда хавф ортиб кетади.</p> <p>Маълумотларни тинглаш (wiretapping)</p>

⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁹ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Алоқа линиялари орқали шифрланмаган маълумотни тинглаш осон бўлади.</p> <p>Signal injection (сигнал қўшиш) Ёлғон сигналлар киритилиб, маълумот оқими бузилади ёки қайта йўналтирилади.</p> <p>Шифрланмаган линиялар Агар линиялар орқали узатилаётган маълумотлар шифрланмаган бўлса, уларни ўғирлаш мумкин.</p> <p>Қурилмалар орасидаги хужжатлар Алоқа линияси икки қурилмани боғлайди — ҳар иккаласига суиқасд эҳтимоли мавжуд.</p> <p>Ахамияти Алоқа линияси — телекоммуникация инфратузилмасининг асосий элементи. У маълумотларни узатиш каналини ташкил этади. Хавфсиз линиялар (VPN, TLS, шифрлаш) орқали маълумот узатиш — замонавий киберхавфсизликнинг талабидир.</p>
<p>автоматлаштирилган банк тизими автоматизированная банковская система automated banking system sistema bancario automatizado</p>	<p>банк фаолияти соҳасида ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ва ундан</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>自动化银行系统 (zìdòng huà yínháng xìtǒng)</p>	<p>фойдаланишни амалга ошириш учун мўлжалланган ахборот тизими¹⁰</p> <p>Автоматлаштирилган банк тизими фаолиятлари:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Хисоб-китобларни амалга ошириш — банк операциялари, ҳисоблар бўйича маълумотларни автоматик равишда ёзиш ва тўловларни амалга ошириш. 2. Мижозларга хизмат кўрсатиш — депозитлар, кредитлар, ҳисоб-китоблар ва бошқа хизматларни автоматлаштириш. 3. Маълумотларни янгилаш ва архивлаш — маълумотларни кузатиш, сақлаш ва уларни янги ҳолатларга янгилаш. 4. Ҳисобларни текшириш ва назорат қилиш — автоматик текширув ва мониторинг орқали шахслар ёки компаниялар ҳисобларини кузатиш. 5. Тўловлар ва пул ўтказмаси хизматлари — автоматлаштирилган тўлов тизимлари орқали пул

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>ўтказмаси ва пул киритиш операцияларини амалга ошириш.</p> <p>6. Интерфейслар ва мижозлар учун онлайн хизматлар — интернет-банкнинг, мобил банкнинг ва банкоматлар орқали хизматлар.</p> <p>Тизимнинг компонентлари:</p> <p>1. Банкнинг ички тизимлари — турли банк операцияларини (депозитлар, кредитлар, пул ўтказмалари ва ҳ.к.) амалга ошириш ва бошқариш учун ишлатилади.</p> <p>2. Маълумотлар базаси — банк тизимининг асоси, жойлаштирилган маълумотларни сақлаш ва ишлаш.</p> <p>3. Интернет ва мобил банкнинг — мижозларга онлайн хизмат кўрсатиш, мобил телефон орқали операциялар амалга ошириш.</p> <p>4. Банк карталари орқали тўловлар — дебет ва кредит карталари орқали тўловлар амалга ошириш.</p> <p>5. Автоматлаштирилган мониторинг — тизимнинг ишлашини кузатиш, хатоларни аниқлаш ва камчиликларни бартараф этиш.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Мисоллар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Core banking system — банкинг операцияларини бошқариш ва мижозларга хизмат кўрсатиш учун асосий платформа. • Интернет-банкнинг — банк хизматларига интернет орқали кириш ва тўловларни амалга ошириш. • Мобил банкнинг — мобил қурилмалар орқали банк операцияларини амалга ошириш.
<p>Авторизация Авторизация Authorization Autorización 授权 (shòuquán)</p>	<p>маълум шахсга ёки шахслар гуруҳига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқини бериш¹¹</p> <p>Авторизация ва аутентификация ўртасидаги фарк:</p> <p>Аутентификация — кимликни текшириш, яъни фойдаланувчи ёки тизим ким эканини аниқлаш.</p> <p>Авторизация — аутентификациядан сўнг, фойдаланувчининг белгиланган имкониятлар ва рухсатлар асосида тизимдаги ресурслардан фойдаланиш ҳуқуқи.</p>

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Авторизация усуллари:</p> <p>Пароль асосида — фойдаланувчидан кириш пароли талаб қилинади.</p> <p>Роль асосида — фойдаланувчига белгиланган роль (масалан, администратор, ишчи, фойдаланувчи) асосида рухсат берилган.</p> <p>Хуқуқ асосида — ҳар бир ресурс учун алоҳида рухсатлар белгиланади.</p> <p>Талаб ва режа асосида — динамик хуқуқлар, талабларга мувофиқ равишда белгиланган.</p>
<p>амалий дастурий таъминот Прикладное программное обеспечение Application software Software de aplicaci3n 应用软件 (yìngyòng ruǎnjiàn)</p>	<p>аниқ предмет соҳаси бўйича муайян масалалар синфини ечишга мўлжалланган дастурлар мажмуасидир (Access, Oracle ва ҳоказо)¹²</p> <p>Қўлланиш соҳалари:</p> <p>Офис дастурлари (масалан, Microsoft Word, Excel, PowerPoint)</p> <p>График ва дизайн дастурлари (Adobe Photoshop, Illustrator)</p> <p>Веб-браузерлар (Google Chrome, Mozilla Firefox)</p> <p>Электрон почта мижозлари (Outlook, Gmail)</p>

¹² Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг ҳимоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Медиа проиграммалари (VLC, Winamp) Антивируслар (Kaspersky, Norton) Мобил дастурлар (WhatsApp, Instagram)
Антифрод тизими Антифрод система Anti-fraud system Sistema antifraude 反欺诈系统 (fǎn qīzhà xìtǒng)	<p>банк карталари ва ҳисобварақлари, мобил иловалар akkaунтлари ҳамда электрон ҳамёнлар ёрдамида тўловларни амалга оширишда содир этиладиган фирибгарликни олдини олишга қаратилган жараёнлар йиғиндиси¹³</p> <p>Антифрод тизимининг асосий вазифалари:</p> <p>Тўловлар мониторинги — тўловлар ёки ҳисоб-китобларнинг хавфсизлигини текшириш ва уларни фрод билан боғлиқ хатарларга қараб аниқлаш.</p> <p>Алдамчиликни аниқлаш — шубҳали ва хавфли транзакцияларни аниқлаш ва тезкор чоралар кўриш.</p> <p>Хавфсизлик механизми — тўлов операциялари орқали шахсий маълумотларнинг сақланишини таъминлаш, таҳдидлардан ҳимоя қилиш.</p>

¹³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Реал вақт мониторинги — тизим ҳар доим фрод хатарларини аниқлаш ва уларга тезкор муносабат қилиш.</p> <p>Антифрод тизимлари банклар, электрон тўлов тизимлари, соғлиқни сақлаш ва электрон тижорат соҳаларида фойдаланилади. Улар автоматик ёки кўллаб-қувватланадиган ўлчовлар ва хизматлардан иборат бўлиши мумкин.</p> <p>Антифрод тизимининг компонентлари:</p> <p>Мониторинг алгоритмлари — одамлар ва ёки маълумотларнинг фродга қарши ҳар қандай хатарни мониторинг қилиш.</p> <p>Транзакцияларни текшириш — мавжуд тўлов ёки транзакцияга нисбатан алдамчиликни аниқлаш учун алгоритмлар.</p> <p>Шахсий маълумотлар текшируви — шахслар ёки фойдаланувчиларнинг маълумотларини тақсимлаш ва текшириш.</p> <p>Таҳлил қилиш ва статистика — фрод транзакциялари билан боғлиқ йўналишлар ва савдоларни таҳлил қилиш.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Қуроллар ва сигналлар — фродлардан химоя қилиш учун шартлар ва сигналларни таъминлаш (IP манзилини текшириш, криптографик механизмлар ва бошқалар).</p>
<p>антивирус дастури антивирусная программа antivirus program programa antivirus 防病毒软件 (<i>fáng bìngdú ruǎnjiàn</i>)</p>	<p>компьютер вирусига қарши дастур, вирусларни аниқлаш учун мўлжалланган ва уларни йўқ қилиш таклифини бериши мумкин бўлган ёки йўқ қилувчи дастур¹⁴</p> <p>Антивирус дастурининг асосий вазифалари:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вирусларни аниқлаш — антивирус дастури вируслар, троянлар, кушни файллар ва бошқа зарарли программаларни аниқлайди. 2. Хавфли кодларни ишлатишга йўл қўймаслик — зарур бўлса, зарарли файлларни ишлатишга йўл қўймайди. 3. Тезкор сканерлаш — компьютер ёки қурилмани тезкор текшириш ва янги вирусларни аниқлаш.

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>4. Файлларни ва тизимни тозалаш — вируслар ёки зарарли кодлар аниқланганда, уларни ўчириш ёки карантинга олиш.</p> <p>5. Реал-вақт ҳимояси — компьютерни ишлатиш вақтида вируслардан ҳимоя қилиш.</p> <p>Антивирус дастурларининг компонентлари:</p> <p>1. Сканерлаш модуллари — файлларни ва тизим ресурсларини аниқлаш ва таҳлил қилиш.</p> <p>2. Маълумотларни карантинга олиш — зарарли файлларни айна вақтда карантинга олиш ёки ўчириш.</p> <p>3. Реал-вақт мониторинг — тизимнинг холис ишлаши учун фаол мониторингни таъминлайди.</p> <p>4. Янги вирусларга қарши кўрсатмаларни янгилаш — антивирус дастури ўз маълумотлар базасини мунтазам равишда янгилайди.</p> <p>Мисоллар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Norton Antivirus — вирусларга қарши аниқлаш ва тозалашда кенг тарқалган антивирус дастури.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<ul style="list-style-type: none"> • Kaspersky Anti-Virus — компьютерни вируслар ва зарарли кодлардан ҳимоя қилиш учун фойдаланиладиган антивирус. • Avast — интернет хавфларидан ҳимоя қилиш учун ишлатиладиган антивирус дастури. • Bitdefender — компьютерларни зарарли программалардан ҳимоя қилиш учун ишлатиладиган дастур.
<p>антивирус ҳимояси антивирусная защита antivirus protection protección antivirus 防病毒保护 (fáng bìngdú bǎohù)</p>	<p>антивирус дастурлари ёрдамида компьютер вируслари таъсирининг олдини олиш, вирусларни топиш ва зарарсизлантиришга қаратилган чоратadbирлар мажмуи¹⁵</p>
<p>аутентификация аутентификация authentication autenticación</p>	<p>фойдаланувчи, дастур, қурилма ёки маълумотларнинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш тартиб-таомили¹⁶</p> <p>Аутентификация қилишнинг асосий турлари:</p> <p>1. Пароль асосидаги аутентификация:</p>

¹⁵ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
认证 (rènzhèng)	<p>✓ Пароль — фойдаланувчи белгилаган ва яқинда тасдиқланган ёки қайта ўрнатилган код (пароль). Бу энг кенг тарқалган аутентификация усулидир.</p> <p>✓ Пароль асосидаги аутентификацияда фойдаланувчи ўзи ёзиш ва шифрлаш учун махсус белгилар тўпламини киритади.</p> <p>2. Биометрик аутентификация:</p> <p>✓ Бу услда, фойдаланувчининг физиологик ёки бихевиорал хусусиятларидан (қўл изи, ёзув, юз таниш, ва овоз) фойдаланилади. Биометрия асосида аутентификация янада хавфсиз ҳисобланади.</p> <p>3. Код ёки токен асосидаги аутентификация:</p> <p>✓ Бирга ишлатиш учун, масалан, SMS ёки электрон почта орқали жўнатилган бир марталик коддан фойдаланиш. Бу усл икки босқичли аутентификациянинг бир тури.</p> <p>4. Икки босқичли аутентификация (Two-Factor Authentication):</p> <p>✓ Бу услда, фойдаланувчи парол ва бир марталик код (контекстга кўра, телефон ёки мобил</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>қурилмадан юбориладиган код) орқали тасдиқлашни амалга оширади.</p> <p>5. Сертификация ёки электрон имзо:</p> <p>✓ Электрон имзо ёки сертификат орқали, у аутентификацияни таъминлайди ва фойдаланувчининг идентификациясини аниқлайди. Бу хужжатлар билан ишлаётган тизимларда кенг ишлатилади.</p> <p>Аутентификация жараёнининг қадамлари:</p> <p>1. Идентификация — фойдаланувчи ёки система ўзини таништирар экан, кимлигини аниқлаш.</p> <p>2. Аутентификация — киритилган маълумотлар (пароль, биометрия, код ва ҳ.к.) асосида фойдаланувчининг аниқлиги текширилади.</p> <p>3. Автоторизация — аутентификация жараёнидан ўтган фойдаланувчига белгиланган ҳуқуқлар (яъни қандай фаолиятни амалга ошириши мумкин) берилади.</p> <p>Мисоллар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пароль билан аутентификация: Фойдаланувчи “login” ва “password” киритади, бу

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>пароль серверда сақланган маълумотлар билан солиштирилади.</p> <ul style="list-style-type: none"> • SMS код ёки 2FA: Фойдаланувчи паролни киритганидан кейин, SMS орқали ёки мобил иловадан бир марталик код қабул қилинади. • Биометрия: Мобил қурилмадан ёки шахсий компьютерда, “фақат менинг ёзувим” ёки “мени таниб олиш” усуллари орқали аутентификация қилиниши мумкин.
<p>Ахборот Информация Information Información 信息 (xìnxī)</p>	<p>манбалари ва тақдим этилиш шаклидан қатъи назар шахслар, предметлар, фактлар, воқеалар, ҳодисалар ва жараёнлар тўғрисидаги маълумотлар¹⁷</p>
<p>Ахборотлаштириш Информатизация Informatization Informatización 信息化 (xìnxī huà)</p>	<p>юримдик ва жисмоний шахсларнинг ахборотга бўлган эҳтиёжларини қондириш учун ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ҳамда ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда шароит</p>

¹⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида” 2002 йил 12 декабрдаги 439-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	яратишнинг ташкилий ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техникавий жараёни ¹⁸
ахборот активлари информационные активы information assets activos de información 信息资产 (xìnxī zīchǎn)	ахборот ресурслари, ахборотни қайта ишлаш қурилмалари ва бошқа банк учун муҳим бўлган ахборотлар ¹⁹
Ахборот айирбошлаш обмен информацией information exchange intercambio de información 信息交换 (xìnxī jiāohuàn)	ахборот маҳсулотларини узатиш ва уларни олиш, шунингдек, ахборот хизматлари кўрсатиш ²⁰
Ахборот айирбошлаш воситалари средства обмена информацией	ахборот айирбошлашда фойдаланиладиган ахборот тизимлари ва алоқа тармоқлари ²¹

¹⁸□Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-II-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁰□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²¹□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
information exchange tools medios de intercambio de información 信息交换工具 (xìnxī jiāohuàn gōngjù)	
Ахборотдан, ахборот айирбошлаш воситаларидан фойдаланувчи (истеъмолчи) пользователь информации и средств обмена информацией user of information and information exchange tools usuario de la información y de los medios de intercambio de información 信息及信息交换工具的用户 (xìnxī jí xìnxī jiāohuàn gōngjù de yònghù)	ўзига зарур бўлган ахборот маҳсулотларини ёки халқаро ахборот айирбошлаш воситаларидан фойдаланиш имкониятларини олиш учун мулкдорга ёки мулк эгасига мурожаат қилувчи ва ундан фойдаланувчи субъект ²²
ахборот инфраструктураси информационная инфраструктура information infrastructure infraestructura de información 信息基础设施 (Xìnxī jīchǔ shèshī)	информацияни сақлаш, фойдаланиш, узатиш, ўзгартириш, ташкил этиш ва техник воситалар йиғиндиси ²³

²²□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³ □Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
ахборот-коммуникация технологиялари	ахборотни яратиш, узатиш, ишлаш ва бошқариш билан боғлиқ технологиялар ²⁴
ахборотни криптографик муҳофаза қилиш криптографическая защита информации cryptographic protection of information protección criptográfica de la información 信息的加密保护 (xìnxī de jiāmì bǎohù)	криптографик ўзгартиришлар алгоритми (криптоалгоритмлар) ёрдамида амалга оширилувчи ахборотларнинг бутлигини, очиклиги ва махфийлигини таъминлашга йўналтирилган чоратadbирлар мажмуаси ²⁵
ахборотни криптографик муҳофаза қилиш воситаси (АКМВ) средство криптографической защиты информации (СКЗИ) cryptographic information protection tool (CIPT) herramienta de protección criptográfica de la información 加密信息保护工具 (jiāmì xìnxī bǎohù gōngjù)	ахборотни хавфсизлигини таъминлаш учун уни криптографик ўзгартиришни амалга оширувчи аппарат, дастурий ёки аппарат-дастурий воситалар, жумладан: а) шифрлаш воситалари — ахборот алмаштирилишида криптографик алгоритмларни қўлловчи ва ахборотни қайта ишлаш, сақлаш ва алоқа каналлари орқали узатишда унга рухсатсиз кириш (фойдаланиш)дан муҳофаза қилиш учун қўлланиладиган аппарат, дастурий ва аппарат-дастурий воситалар;

²⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 23 апрелдаги 102-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат ва хўжалик бошқаруви, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятида ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш ва ривожлантиришнинг ҳолатини ўрганишни амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 3 апрелдаги ПҚ–614-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида ахборотни криптографик муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>б) имитохимоялаш воситалари — ахборотни криптографик ўзгартириш ва ёлгон ахборот билан боғланишдан муҳофазалашни амалга оширувчи аппарат, дастурий ва аппарат-дастурий воситалар;</p> <p>в) электрон рақамли имзо воситалари — электрон ҳужжатда электрон рақамли имзо яратилишини, электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлиги тасдиқланиши, электрон рақамли имзонинг очиқ ва ёпиқ калитлари яратилишини таъминлайдиган барча техникавий ва дастурий воситалар мажмуи;</p> <p>г) кодлаш воситалари — ўзгартиришнинг айрим қисмини қўлда бажариладиган амаллар орқали ахборотни криптографик ўзгартириш алгоритмини амалга оширишда қўлланиладиган воситалар;</p> <p>д) калит ҳужжатларни яратиш воситалари ва калит ҳужжатлари (калит ахборотларни ташиш туридан қатъи назар);</p> <p>криптографик тизим (криптотизим) — ахборотни криптографик ўзгартиришни ва (ёки) бошқаришни, шу жумладан криптографик калитларни тайёрлаш ва тарқатиш жараёнини автоматлаштиришни</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	таъминловчи ташкилий, техникавий ва дастурий воситалар мажмуи ²⁶
ахборотни криптографик муҳофаза қилиш воситалари средства криптографической защиты информации cryptographic protection tools for information herramientas de protección criptográfica de la información 信息的密码保护工具 (Xìnxī de mìmǎ bǎohù gōngjù)	ахборот хавфсизлигини таъминлаш учун унинг криптографик алмаштирилишини амалга оширувчи техник ва дастурий воситалар ²⁷
ахборот маҳсулоти Информационный продукт Information product Product o de información 信息产品 (Xìnxī chǎnpǐn)	фойдаланувчиларнинг эҳтиёжларига мувофиқ тайёрланган ва фойдаланувчиларнинг эҳтиёжларини қондириш учун мўлжалланган ёки қўлланиладиган ҳужжатлаштирилган ахборот ²⁸ ёки тегишли давлат ҳудудида айланиш учун мўлжалланган оммавий ахборот воситалари маҳсулоти, босма маҳсулот, ҳар қандай турдаги

²⁶□Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 3 апрелдаги ПҚ–614-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида ахборотни криптографик муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/23-сон қарори (25.07.2018 й., рўй.: 3042) билан тасдиқланган “Кредит бюрларини рўйхатга олиш ва уларнинг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	ташувчилардаги аудиовизуал маҳсулот, дастурий таъминотдан фойдаланган ҳолда тарқатиладиган, телекоммуникация тармоқларига, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғига жойлаштириладиган ахборот, компьютер ўйинлари, шунингдек, томошабоп тадбирлар воситасида тарқатиладиган ахборот ²⁹ ёхуд Ўзбекистон Республикаси ҳудудида айланиш учун мўлжалланган оммавий ахборот воситалари маҳсулоти, босма маҳсулот, ҳар қандай турдаги ташувчилардаги аудиовизуал маҳсулот, дастурий таъминотдан фойдаланган ҳолда тарқатиладиган, телекоммуникация тармоқларига, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғига жойлаштириладиган ахборот, компьютер ўйинлари, шунингдек томошабоп тадбирлар воситасида тарқатиладиган ахборот ³⁰
ахборот маҳсулотининг айланиши оборот информационного продукта	ахборот маҳсулотини тақдим этиш ва (ёки) тарқатиш, шу жумладан уни сотиш (шу жумладан

²⁹ □ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 22 октябрдаги 848-сон қарори билан тасдиқланган “Ахборот маҳсулотининг ёшга оид таснифларини аниқлаш мезонлари ҳамда уни экспертизадан ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ-444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
information product turnover rotación de productos de información 信息产品流通 (xìnxī chǎnpǐn liútōng)	обуна бўйича тарқатиш), ижарага, прокатга бериш, ахборот-кутубхона муассасалари фондларидан тарқатиш, бериш, оммавий намоий қилиш, оммавий ижро этиш (шу жумладан эфир ёки кабель узатуви, томошабоп тадбирлар воситасида), телекоммуникация тармоқларига, шунингдек Интернет жаҳон ахборот тармоғига жойлаштириш ³¹
ахборот маҳсулотининг ёшга оид таснифи возрастная классификация информационных продуктов age-based classification of information products clasificación de productos de información según la edad 信息产品的年龄分类 (xìnxī chǎnpǐn de niánlíng fēnlèi)	ахборот маҳсулотини унинг мавзусини, жанрини, мазмунини ва бадий безагини, муайян ёш тоифасидаги болалар томонидан ундаги ахборотни қабул қилиш хусусиятларини, унинг таркибидаги ахборотнинг болалар соғлиғига зарар етказиш эҳтимолини инобатга олган ҳолда, болаларнинг ёш тоифалари бўйича тақсимлаш ³²
ахборот маҳсулотининг ёшга оид тоифаси белгиси	ахборот маҳсулотининг ёшга оид тоифасининг график ва (ёки) матнли белгиси ³³

³¹ □ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ-444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³² □ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ-444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³³ □ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ-444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
знак возрастной классификации информационного продукта age classification mark of an information product marca de clasificación por edad de un producto de información 信息产品的年龄分类标志 (xìnxī chǎnpǐn de niánlíng fēnlèi biāozhì)	
ахборот макони информационное пространство information space espacio de información 信息空间 (Xìnxī kōngjiān)	ахборот инфратузилиши ва маълумотга, шу жумладан индивидуал ва жамоат онгига таъсир кўрсатувчи маълумотни шакллантириш, яратиш, қайта ишлаш, узатиш, фойдаланиш, сақлаш билан боғлиқ фаолият соҳаси ³⁴
ахборот мулкдори владелец информации owner of information propietario de la información 信息所有者 (xìnxī suǒyǒu zhě)	ўз маблағига ёки бошқа қонуний йўл билан олинган ахборотга эгалик қилувчи, ундан фойдаланувчи ва уни тасарруф этувчи юридик ёки жисмоний шахс ³⁵

³⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ-1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида” 2002 йил 12 декабрдаги 439-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
ахборотни муҳофаза этиш защита информации protection of information protección de la información 信息保护 (xìnxī bǎohù)	ахборот борасидаги хавфсизликка таҳдидларнинг олдини олиш ва уларнинг оқибатларини бартараф этиш чора-тадбирлари ³⁶
ахборотлаштириш объекти объект информатизации informatization object objeto de informatización 信息化对象 (xìnxī huà duìxiàng)	турли даражадаги ва мақсадлардаги ахборот тизимлари, телекоммуникация тармоқлари, ахборотга ишлов беришнинг техник воситалари, ушбу воситалар ўрнатилган ва ишлатиладиган хоналар, шунингдек музокаралар, шу жумладан махфий музокаралар олиб бориш учун мўлжалланган алоҳида хоналар ³⁷
ахборотлаштириш объектларини аттестациядан ўтказиш аттестация объектов информатизации certification (or attestation) of informatization objects certificación de objetos de informatización	ахборотлаштириш объектлари химояланганлиги ҳақиқий ҳолатининг ахборот хавфсизлиги соҳасидаги давлат стандартларига ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқлигини аниқлашга йўналтирилган ташкилий-техник тадбирлар комплекси ³⁸

³⁶□Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида” 2002 йил 12 декабрдаги 439-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 ноябрдаги 296-сон қарори билан тасдиқланган “Ахборотлаштириш объектларини аттестациядан ўтказиш ишларини амалга ошириш учун рухсатнома бериш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 ноябрдаги 296-сон қарори билан тасдиқланган “Ахборотлаштириш объектларини аттестациядан ўтказиш ишларини амалга ошириш учун рухсатнома бериш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
信息化对象认证 (xìnxī huà duìxiàng rènzhèng)	
<p>ахборотга оид жиноятчилик информационная преступность information-related crime delincuencia relacionada con la información 信息相关犯罪 (Xìnxī xiāngguān fànzùi)</p>	<p>ахборот ресурслардан фойдаланиш ва (ёки) информация мақонда уларга қонунга қарши мақсадларда таъсир кўрсатиш³⁹</p>
<p>ахборот қуроли информационное оружие information weapon arma de información 信息武器 (Xìnxī wǔqì)</p>	<p>информацион уруш олиб бориш мақсадида қўлланиладиган информация технология, восита ва усуллар⁴⁰</p>
<p>Ахборот ресурси информационные ресурсы information resources recursos de información 信息资源 (xìnxī zīyuán)</p>	<p>ахборот тизими таркибидаги электрон шаклдаги ахборот, маълумотлар банки, маълумотлар базаси, шу жумладан ахборот тизимларида очик шаклда жойлаштириладиган ёхуд эълон қилинадиган аудио-, видео-, график ва матнли ахборот⁴¹</p>

³⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ-1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ-1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴¹ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>ахборот ресурсларига рухсатсиз аралашини несанкционированное вмешательство в информационные ресурсы unauthorized interference with information resources interferencia no autorizada en los recursos de información 未经授权干预信息资源 (Wèijīng shòuquán gānyù xìnxī zīyuán)</p>	<p>маълумотларни шакллантириш, яратиш, ишлов бериш, ўзгартириш, узатиш, фойдаланиш, сақлаш жараёнларига ғайриқонуний таъсир ўтказиш⁴²</p>
<p>Ахборотлаштириш қоидаларини бузиш Нарушение правил информатизации Violation of information regulations Incumplimiento de las normas de informatización 违反信息化规定 (Wéifǎn xìnxī huà guīdìng)</p>	<p>Белгиланган ҳимоя чораларини кўрмаган ҳолда ахборот тизимлари, маълумотлар базалари ва банкларини, ахборотга ишлов бериш ҳамда уни узатиш тизимларини яратиш, жорий этиш ва улардан фойдаланиш ҳамда ахборот тизимларидан рухсат билан фойдаланиш фуқароларнинг ҳуқуқларига ёки қонун билан кўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишига сабаб бўлиш⁴³</p>

⁴² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴³ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Ахборот ресурслари ёки ахборот тизимлари эгаси владелец информационных ресурсов или информационной системы owner of information resources or information systems propietario de recursos de información o sistemas de información 信息资源或信息系统的所有者 (xìnxī zīyuán huò xìnxī xìtǒng de suǒyǒu zhě)</p>	<p>ахборот ресурслари ёки ахборот тизимларига эгалик қилишни, улардан фойдаланишни ва уларни тасарруф этишни амалга оширувчи юридик ёки жисмоний шахслар⁴⁴</p>
<p>ахборот соҳаси информационная сфера information field campo de la información 信息领域 (xìnxī lǐngyù)</p>	<p>субъектларнинг ахборотни яратиш, қайта ишлаш ва ундан фойдаланиш билан боғлиқ фаолияти соҳаси⁴⁵</p>

⁴⁴□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴⁵□Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Ахборот жараёнлари информационные процессы information processes procesos de información 信息过程 (xìnxī guòchéng)	ахборот тайёрлаш, тўплаш, қайта ишлаш, жамғариш, сақлаш, қидириш, тарқатиш ва фойдаланиш жараёнлари ⁴⁶
ахборот технологияси информационные технологии information technology tecnología de la información 信息技术 (xìnxī jìshù)	ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ва уни тарқатиш учун фойдаланиладиган жами услублар, қурилмалар, усуллар ва жараёнлар ⁴⁷
ахборот тизими информационная система information system sistema de información 信息系统 (xìnxī xìtǒng)	ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ҳамда ундан фойдаланиш имконини берадиган, ташкилий жиҳатдан тартибга солинган жами ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва алоқа воситалари ⁴⁸

⁴⁶□ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁴⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>ахборот тизими фойдаланувчиси Пользователь информационной системы Information system user Usuario del sistema de información 信息系统用户 (xìnxī xìtǒng yònghù)</p>	<p>қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда ёки томонларнинг келишувига кўра ахборот тизимидаги ахборот ресурсларидан фойдаланувчи жисмоний ва юридик шахслар⁴⁹</p>
<p>ахборот тизими иштирокчиси Участник информационной системы Participant in the information system Participante en el sistema de información 信息系统参与者 (xìnxī xìtǒng cānyù zhě)</p>	<p>идоравий маълумотлар базалари ахборот тизимига интеграция қилинган вазирликлар ва идоралар ҳамда ахборот тизимидан фойдаланувчилар⁵⁰</p>
<p>ахборот уруши информационная война information warfare guerra de información 信息战 (Xìnxī zhàn)</p>	<p>ахборот тизимлари, жараёнлари ва ресурслари, жуда муҳим ва бошқа тузилмаларига зарар етказиш, сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий тизимларни бузиш, жамият ва давлатни беқарорлаштириш учун аҳолига оммавий психологик ишлов бериш, шунингдек давлатни қарши курашувчи томон манфаатларига оид қарорлар қабул қилишга мажбурлаш мақсадида ахборот маконида иккита</p>

⁴⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Шаффоф қурилиш” миллий ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Шаффоф қурилиш” миллий ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	ёки ундан ортиқ давлатлар ўртасидаги қарши кураш ⁵¹
Ахборот хавфсизлиги информационная безопасность information security seguridad de la información 信息安全 (xìnxī ānquán)	ахборот соҳасида шахс, жамият ва давлат манфаатларининг ҳимояланганлиги ҳолати ⁵² ахборот ва қўллаб-қувватловчи инфратузилманинг табиий ёки сунъий тусга эга, ахборот муносабатлари субъектларига жиддий зарар етказиши мумкин бўлган тасодифий ёки қасддан қилинадиган таъсирлардан муҳофаза қилинганлиги ⁵³ ахборот маконида шахс, жамият, давлат ва уларнинг манфаатларини таҳдидлар, деструктив ва бошқа салбий таъсирлардан ҳимояланганлик ҳолати ⁵⁴
ахборот хавфсизлиги нохуш ҳодисаси инцидент информационной безопасности	ахборот хавфсизлигининг ягона воқеаси ёки бир қатор нохуш ёки қутилмаган воқеалари бўлиб, ушбу

⁵¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵² □ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵³ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Шаффоф қурилиш” миллий ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
information security incident incidente de seguridad de la información 信息安全事件 (xìnxī ānquán shìjiàn)	воқеалар туфайли ахборотнинг ошкор бўлиши ва ахборот хавфсизлигига таҳдидлар эҳтимоли ⁵⁵
Ахборот хизматлари информационные услуги information services servicios de información	фойдаланувчиларни ахборот маҳсулотлари билан таъминловчи субъектлар (мулкдорлар ва мулк эгалари)нинг ҳаракатлари ⁵⁶
ахборот воситачиси посредник информации information intermediary intermediario de información 信息中介 (xìnxī zhōngjiè)	Электрон ҳужжат айланиши билан боғлиқ хизматларни шартнома асосида кўрсатувчи юридик ёки жисмоний шахс ⁵⁷

⁵⁵ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵⁶ □ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида” 2004 йил 29 апрелдаги 611-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

2-§. “Б” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>банк телекоммуникация тармоғи Банковская телекоммуникационная сеть Bank telecommunications network Red de telecomunicaciones bancarias 银行电信网络 (Yínháng diànxìn wǎngluò)</p>	<p>банк тизимининг идоравий телекоммуникация тармоғи⁵⁸</p>
<p>Безорилик Беспокойство, хулиганство Harassment, hooliganism Acoso, vandalismo 骚扰 (Sāo rǎo)</p>	<p>жамиятда юриш-туриш қоидаларини қасддан менсимаслик, уриш-дўппослаш, баданга енгил шикаст етказиш ёки ўзганинг мулкига шикаст етказиш ёхуд нобуд қилиш анча зарар етказиш билан боғлиқ ҳолда содир этилса⁵⁹</p>
<p>биографик маълумотлар Биографические данные Biographical data Datos biográficos 个人资料 (gèrén ziliào)</p>	<p>субъектнинг фамилияси, исми, отасининг исми, жисмоний шахснинг шахсий идентификация рақами, туғилган йили ва жойи, манзили, касби тўғрисидаги, шунингдек биометрик, генетик ва махсус маълумотлар таркибига кирмайдиган шахсга доир бошқа маълумотлар⁶⁰</p> <p>Биографик маълумотларнинг асосий элементлари: Шахснинг исми ва фамилияси — шахсни аниқ идентификация қилиш учун. Туғилган сана ва жойи — шахснинг туғилган сана ва жойи. Таълим — шахс олинган таълим, йўналишлари, дипломлар ва сертификатлар. Фаолият — шахснинг иш фаолияти, мансаб йўли ва касбий тажрибаси.</p>

⁵⁸ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/23-сон қарори (25.07.2018 й., рўй.: 3042) билан тасдиқланган “Кредит бюрларини рўйхатга олиш ва уларнинг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁵⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶⁰ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
биометрик маълумотлар Биометрические данные Biometric data Datos biométricos 生物识别数据 (shēngwù shíbié shùjù)	<p>Мазкур шахснинг ижтимоий ёки фаол сиёсий иштироклари — сиёсий мансаб, ташкилотлардаги фаолиятлар.</p> <p>субъектнинг анатомик ва физиологик ўзига хос хусусиятларини тавсифловчи шахсга доир маълумотлар⁶¹</p> <p>Қамраб оладиган асосий турлари: Бармоқ излари Юз (фасе) тузилиши Кўз қорачиғи (ирис) ва кўз тўри (сетчатка) Овоз белгилари Қадамлаш услуби ДНК (генетик маълумотлар билан боғлиқ).</p> <p>Биометрик маълумотлар одатда: Электрон идентификация тизимлари (паспорт, гувоҳнома) Смартфонлар (Face ID, Touch ID) Кўрсаткичсиз кириш (баракча, ID карточкаси) Хукукни муҳофаза қилиш органлари (жиноятчилар базаси) да фойдаланилади. Биометрик маълумотлар юқори даражада шахсий ва махфий маълумот ҳисобланади. Уларни сақлаш ва қайта ишлаш учун махсус қонунчилик ва киберхавфсизлик чоралари талаб қилинади (GDPR, ISO/IEC 24745 ва ҳ.к.).</p>
биологик материал Биологический материал Biological material Material biológico 生物材料 (shēngwù cáiliào)	<p>одамнинг ёки вафот этган одам (мурда) танасининг (қолдиқларининг) геномга оид ахборотга эга бўлган ҳужайралари, тўқималари ва ажралмалари⁶²</p> <p>Биологик материал турларига мисоллар: Қон, сўлак, тери, сийдик</p>

⁶¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг химоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶² Ўзбекистон Республикасининг “Геном бўйича давлат рўйхатиغا олиш тўғрисида” 2020 йил 24 ноябрдаги ЎРҚ–649-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	ДНК / РНК намунаси Хужайралар ёки тўқима биопсияси Спермалар ёки тухум хужайралари Микроорганизмлар (бактерия, вируслар)
биологик қариндошлар Биологические родственники Biological relatives Parientes biológicos 生物学亲属 (shēngwùxué qīnshǔ)	қон-қариндошлиқда бўлган шахслар: ота, она, ўғил, қиз, бобо, буви, набиралар, туғишган ва ўғай ака-ука ва опа-сингиллар, амакиваччалар, тоғаваччалар, аммаваччалар, холаваччалар, амакилар, тоғалар, аммалар, холалар, жиянлар ⁶³
Болалар Дети Children Niños 儿童 (értóng)	ўн саккиз ёшга тўлмаган (вояга етмаган) шахслар ⁶⁴
болаларнинг соғлиғи здоровье детей children's health salud infantil 儿童健康 (értóng jiànkāng)	болаларнинг жисмоний, руҳий ва ижтимоий жиҳатдан соғломлик ҳолати ⁶⁵
болалар соғлиғига зарар етказувчи ахборот информация, наносящая вред здоровью детей information harmful to children's health	болалар ўртасида тарқатилиши амалдаги Қонунга мувофиқ тақиқланган ёки чекланган ахборот маҳсулоти ⁶⁶

⁶³ Ўзбекистон Республикасининг “Геном бўйича давлат рўйхатиغا олиш тўғрисида” 2020 йил 24 ноябрдаги ЎРҚ–649-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ–444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ–444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ–444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
información perjudicial para la salud infantil 对儿童健康有害的信息 (duì értóng jiànkāng yǒuhài de xīnxi)	
Блогер Блогер Blogger Blogger 博主 (bózhǔ)	Интернет жаҳон ахборот тармоғидаги ўз веб-сайтига ва (ёки) веб-сайт саҳифасига ҳамма эркин фойдаланиши мумкин бўлган, ижтимоий-сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва бошқа хусусиятга эга ахборотни жойлаштирувчи, шу жумладан ахборотдан фойдаланувчилар томонидан ушбу ахборотни муҳокама қилиш учун жойлаштирувчи жисмоний шахс ⁶⁷
Браузер (ингл. web browser) Браузер Browser Navegador 浏览器 (Liúǎnqì)	Веб-сайтларни кўриш учун ишлатиладиган дастур ⁶⁸ .
буюмлар интернет Интернет вещей Internet of Things (IoT) Internet de las Cosas 物联网 (Wùliánwǎng)	ахборот жамияти учун белгиланган, мавжуд ва ривожланадиган, функционал жиҳатдан мос ахборот-коммуникация технологиялари асосида (моддий ва виртуал) буюмларни бир-бири билан боғлаш йўли билан, бирмунча мураккаброқ хизматлар тақдим этилиши имкониятини таъминлайдиган глобал инфратузилма ⁶⁹

3-§. “В” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
веб-сайт ва (ёки) мессенжернинг саҳифаси Страница веб-сайта и/или мессенджера	веб-сайт ва (ёки) мессенжернинг Интернет жаҳон ахборот тармоғидаги бир қисми (гуруҳлар, каналлар ва бошқалар), унга

⁶⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-П-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁶⁸ [https://enc.for.uz/wiki/Brauzer#:~:text=Brauzer%20\(%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BB,uchun%20amaliy%20dasturiy%20ta'minot.](https://enc.for.uz/wiki/Brauzer#:~:text=Brauzer%20(%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BB,uchun%20amaliy%20dasturiy%20ta'minot.)

⁶⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 17 декабрдаги 794-сон қарори билан тасдиқланган “Ақли қишлоқ хўжалиги” технологияларини ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Page of a website and/or messenger Página de un sitio web y/o mensajero 网站和/或消息应用程序的页面 (Wǎngzhàn hé/huò xiāoxī yìngyòng chéngxù de yèmiàn)	кириш домен номи ва белгиларидан ташкил топган кўрсаткич бўйича, шунингдек номи орқали амалга оширилади ⁷⁰
веб-сервис Веб-сервис / Веб-служба Web service Servicio web 网络服务 (wǎngluò fúwù)	стандартлаштирилган интерфейсга эга ноёб веб-манзил билан аниқланган, ахборот тизимлари ва ресурсларида мавжуд маълумотлар алмашинувининг формати ва маълумотлар тўпламини белгилайдиган дастурий таъминот тизими ⁷¹ У турли дастурлар (хатто турли платформаларда ишловчи) ўзаро маълумот алмашиши учун ишлатилади. Веб-сервислар одатда HTTP/HTTPS орқали ишлайди ва JSON ёки XML форматда маълумот алмашади. 🔧 Мисоллар: Ҳаво об-ҳаво маълумотларини олувчи API Онлайн тўлов хизматлари (масалан, PayPal API) Жадвал ёки геомаълумот тақдим этувчи хизматлар Давлат очиқ маълумот API'лари (мисол: data.gov.uz/api).
Видеоконференцалоқа Видеоконференцсвязь Videoconference Videoconferencia 视频会议 (shìpín huìyì)	узокда жойлашган бир нечта абонентларнинг реал вақт режимида аудио- ва видеоахборот алмашиш имконияти билан ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда интерактив ҳамкорлик қилиши ⁷²

⁷⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган Веб-сайт, веб-сайт ва (ёки) мессенжер саҳифаси эгаси, шунингдек блогерга Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборотни олиб ташлаш тўғрисида хабарнома юбориш тартиби // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 20 сентябрдаги 516-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукумат” тизимининг Идоралараро интеграциялашув платформаси орқали электрон ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷² Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва кўшимчалар киритиш ҳақида” 2017 йил 11 сентябрдаги ЎРҚ-445-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси														
<p>Wi-Fi хизматлари Wi-Fi услуги Wi-Fi services servicios Wi-Fi Wi-Fi服务 (Wi-Fi fú wù)</p>	<p>маълумотлар узатиш тармоғи хизматларидан фойдаланиш учун Wi-Fi технологияси бўйича четки ускуналарга фойдаланувчиларнинг чекланган доирасига ускунадан фойдаланишни тақдим этиш⁷³</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1120 395 1388 430">Масала</th> <th data-bbox="1388 395 2056 430">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1120 459 1388 574">Рақамли хужумлар ва хакерлик</td> <td data-bbox="1388 459 2056 574">Wi-Fi тармоқлари орқали хакерларнинг оралашуви ва рухсатсиз кириш хавфи. Ҳавфсизликни таъминлаш учун қаватли шифрлаш талаб этилади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1120 646 1388 726">Маълумотни ўғирлаш</td> <td data-bbox="1388 646 2056 726">Рақамли уланишлар орқали фойдаланувчиларнинг маълумотлари (пароллар, карта маълумотлари) ўғирланиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1120 790 1388 869">Манипуляция ва фишинг</td> <td data-bbox="1388 790 2056 869">Wi-Fi орқали фишинг хуружлари, ёлғон сайтларга йўналтириш ва манипуляция хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1120 893 1388 1005">Манзили ёки MAC-адресларни оғириш</td> <td data-bbox="1388 893 2056 1005">Wi-Fi тармоқлари орқали анонимликни бузиш ёки қурилмага махсус ишлатилган MAC-филтрация хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1120 1037 1388 1117">Пароллар орқали кириш хавфи</td> <td data-bbox="1388 1037 2056 1117">Wi-Fi тармоғига паролсиз кириш ва хавфли ахборот узатиш, энг янгиланмаган фаол серверлардан фойдаланиш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1120 1157 1388 1236">Қонунийсиз Wi-Fi тармоқлари</td> <td data-bbox="1388 1157 2056 1236">Ноконуний Wi-Fi точкалар орқали фойдаланувчиларнинг трафигини оғирлаш ва шифровкасиз юбориш.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Рақамли хужумлар ва хакерлик	Wi-Fi тармоқлари орқали хакерларнинг оралашуви ва рухсатсиз кириш хавфи. Ҳавфсизликни таъминлаш учун қаватли шифрлаш талаб этилади.	Маълумотни ўғирлаш	Рақамли уланишлар орқали фойдаланувчиларнинг маълумотлари (пароллар, карта маълумотлари) ўғирланиши мумкин.	Манипуляция ва фишинг	Wi-Fi орқали фишинг хуружлари, ёлғон сайтларга йўналтириш ва манипуляция хавфи.	Манзили ёки MAC-адресларни оғириш	Wi-Fi тармоқлари орқали анонимликни бузиш ёки қурилмага махсус ишлатилган MAC-филтрация хавфи.	Пароллар орқали кириш хавфи	Wi-Fi тармоғига паролсиз кириш ва хавфли ахборот узатиш, энг янгиланмаган фаол серверлардан фойдаланиш.	Қонунийсиз Wi-Fi тармоқлари	Ноконуний Wi-Fi точкалар орқали фойдаланувчиларнинг трафигини оғирлаш ва шифровкасиз юбориш.
Масала	Изоҳ														
Рақамли хужумлар ва хакерлик	Wi-Fi тармоқлари орқали хакерларнинг оралашуви ва рухсатсиз кириш хавфи. Ҳавфсизликни таъминлаш учун қаватли шифрлаш талаб этилади.														
Маълумотни ўғирлаш	Рақамли уланишлар орқали фойдаланувчиларнинг маълумотлари (пароллар, карта маълумотлари) ўғирланиши мумкин.														
Манипуляция ва фишинг	Wi-Fi орқали фишинг хуружлари, ёлғон сайтларга йўналтириш ва манипуляция хавфи.														
Манзили ёки MAC-адресларни оғириш	Wi-Fi тармоқлари орқали анонимликни бузиш ёки қурилмага махсус ишлатилган MAC-филтрация хавфи.														
Пароллар орқали кириш хавфи	Wi-Fi тармоғига паролсиз кириш ва хавфли ахборот узатиш, энг янгиланмаган фаол серверлардан фойдаланиш.														
Қонунийсиз Wi-Fi тармоқлари	Ноконуний Wi-Fi точкалар орқали фойдаланувчиларнинг трафигини оғирлаш ва шифровкасиз юбориш.														

⁷³ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
VPN тармоғи VPN-сеть VPN network Red VPN VPN网络 (VPN wǎngluò)	электрон ахборот алмашинуви жараёнида алоқа каналларида бир ёки бир нечта тармоқлари боғланишларини таъминлайдиган виртуал тармоқ ⁷⁴

4-§. “Г” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
генетик маълумотлар Генетические данные Genetic data Datos genéticos 遗传数据 (yíchuán shùjù)	<p>субъектнинг наслдан-наслга ўтган ёки орттирилган хусусиятларига тааллуқли бўлган, субъектнинг биологик қиёфасини таҳлил қилиш ёки муқобил ахборот олиш имконини берадиган бошқа элементни таҳлил қилиш натижаси бўлган шахсга доир маълумотлар⁷⁵</p> <p>Қамраб оладиган маълумотлар: ДНК кодлари Ирсий касалликларга мойиллик Биологик қариндошлик Генетик тадқиқот натижалари Персонал геном маълумотлари (мисол: 23andMe натижалари)</p>
геномга оид ахборот Геномная информация Genomic information Información genómica	одамнинг ёки таниб олинмаган мурданинг дезоксирибонуклеин кислотасининг муайян қисмлари тўғрисидаги кодланган ахборотни ўз ичига олган шахсга доир маълумотлар ⁷⁶

⁷⁴ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/23-сон қарори (25.07.2018 й., рўй.: 3042) билан тасдиқланган “Кредит бюрларини рўйхатга олиш ва уларнинг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг химоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Геном бўйича давлат рўйхатига олиш тўғрисида” 2020 йил 24 ноябрдаги ЎРҚ–649-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
基因组信息 (jīyīnzǔ xìnxi)							
Геномга оид ахборотнинг ягона маълумотлар базаси Единая база данных геномной информации Unified genomic information database Base de datos unificada de información genómica 基因组信息统一数据库 (jīyīnzǔ xìnxi tǒngyī shùjùkù)	геном бўйича давлат рўйхатини амалга оширишда олинган геномга оид ахборот ва одамнинг шахси ҳақидаги маълумотлар мавжуд бўлган автоматлаштирилган ахборот тизими ⁷⁷						
Геопортал Геопортал Geoportal Geoportal 地理信息门户 (dìlǐ xìnxi ménhù)	жаҳон интернет ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда ҳудудлар тўғрисидаги фазовий маълумотларга (очиқ географик ресурсларга, шаҳарсозлик режалаштириш натижаларига, ерни масофадан туриб зондлашнинг ҳудудий маълумотлар банкига) киришни таъминловчи ахборот тизими ⁷⁸						
Гиёҳвандлик воситалари Наркотические средства narcotic drugs / controlled substances drogas narcóticas 毒品 (dú pǐn)	<p>гиёҳвандлик воситалари рўйхатларига киритилган ва Ўзбекистон Республикасида назоратга олинмаган, келиб чиқиши синтетик ёки табиий моддалар, таркибида гиёҳвандлик моддаси мавжуд бўлган препаратлар ва ўсимликлар⁷⁹</p> <p>Кибержиноят ва киберхавфсизлик билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0" data-bbox="1122 909 2089 1171"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 909 1456 957">Масала</th> <th data-bbox="1456 909 2089 957">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 957 1456 1085">Даркнет орқали ноқонуний савдо</td> <td data-bbox="1456 957 2089 1085">Гиёҳванд моддаларнинг интернетнинг "Dark Web" қисмида ноқонуний тарзда сотилиши жиноят ҳисобланади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1085 1456 1171">Криптовалюта орқали тўловлар</td> <td data-bbox="1456 1085 2089 1171">Бундай моддаларни сотиб олишда анонимликни сақлаш учун</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Даркнет орқали ноқонуний савдо	Гиёҳванд моддаларнинг интернетнинг "Dark Web" қисмида ноқонуний тарзда сотилиши жиноят ҳисобланади.	Криптовалюта орқали тўловлар	Бундай моддаларни сотиб олишда анонимликни сақлаш учун
Масала	Изоҳ						
Даркнет орқали ноқонуний савдо	Гиёҳванд моддаларнинг интернетнинг "Dark Web" қисмида ноқонуний тарзда сотилиши жиноят ҳисобланади.						
Криптовалюта орқали тўловлар	Бундай моддаларни сотиб олишда анонимликни сақлаш учун						

⁷⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Геном бўйича давлат рўйхатига олиш тўғрисида” 2020 йил 24 ноябрдаги ЎРҚ–649-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри” географик ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁷⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
	<p>криптовалюталар (биткойн ва бошқалар) ишлатилади.</p> <p>Онлайн қора бозорлар Silk Road, Hydra каби платформалар гиёҳванд моддалар савдоси учун кенг қўлланилган.</p> <p>Киберхавфсизлик учун таҳдидлар Бундай фаолиятлардан тушган маблағлар киберхужумларни молиялаштириш учун ишлатилади (масалан, зарарли дастурлар, фишинг кампаниялари).</p> <p>Қонунбузарларни аниқлашда киберқуроллар Хуқуқ-тартибот органлари гиёҳвандлик билан боғлиқ жиноятларни очиш учун киберкузатув, IP кузатиш ва электрон далиллардан фойдаланишади.</p>						
<p>Гиёҳвандлик воситаларининг аналоглари Аналоги наркотических средств Analogues of narcotic drugs / synthetic drug analogues Análogos de drogas narcóticas 毒品类似物 (dú pǐn lèi sì wù)</p>	<p>кимёвий тузилиши ва хоссаларига кўра гиёҳвандлик воситаларига ўхшаш бўлган, улар сингари руҳиятга фаол таъсир этадиган, келиб чиқиши синтетик ёки табиий моддалар⁸⁰</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 933 1433 973">Масала</th> <th data-bbox="1433 933 2096 973">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 973 1433 1141">Онлайн ноқонуний савдо</td> <td data-bbox="1433 973 2096 1141">Гиёҳвандлик воситалари аналоглари кўпинча “қонунни айланиб ўтиш” учун интернетда “легал” маҳсулот сифатида сотилади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1141 1433 1300">Синтетик моддалар тарғиботи</td> <td data-bbox="1433 1141 2096 1300">Интернетда айрим веб-сайтлар ва ижтимоий тармоқларда бу моддалар “энергетик”, “дору”, ёки “суплемент” сифатида реклама қилинади.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Онлайн ноқонуний савдо	Гиёҳвандлик воситалари аналоглари кўпинча “қонунни айланиб ўтиш” учун интернетда “легал” маҳсулот сифатида сотилади.	Синтетик моддалар тарғиботи	Интернетда айрим веб-сайтлар ва ижтимоий тармоқларда бу моддалар “энергетик”, “дору”, ёки “суплемент” сифатида реклама қилинади.
Масала	Изоҳ						
Онлайн ноқонуний савдо	Гиёҳвандлик воситалари аналоглари кўпинча “қонунни айланиб ўтиш” учун интернетда “легал” маҳсулот сифатида сотилади.						
Синтетик моддалар тарғиботи	Интернетда айрим веб-сайтлар ва ижтимоий тармоқларда бу моддалар “энергетик”, “дору”, ёки “суплемент” сифатида реклама қилинади.						

⁸⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Dark Webда яширин савдо Аналоглар, синтетик гиёҳванд моддаларни Darknet орқали сотиш осонроқ, чунки улар расмий “тақиқланган моддалар” рўйхатида бўлмаслиги мумкин.</p> <p>Жиноятчилар томонидан фойдаланилиши Бундай аналоглар ноқонуний фойдаланувчиларга қонуний тусда тақдим этилади ва улар орқали фойда топиш учун киберқаллоблик схемалари тузилади.</p> <p>Киберхавфсизлик нуктаи назаридан таҳдид Бундай моддаларнинг тарқалиши интернет платформалар орқали амалга ошгани учун, уларни назорат қилиш киберхавфсизликка оид махсус усулларни талаб этади (мониторинг, AI орқали таҳлил, IP-треккинг ва ҳ.к.).</p>
<p>GSM-шлюз GSM-шлюз GSM gateway pasarela GSM GSM网关 (GSM wǎng guān)</p>	<p>мобил алоқа тармоқлари ва телекоммуникацияларнинг бошқа тармоқлари ўртасида трафикни ўтказиш учун мўлжалланган аппарат-дастурий восита⁸¹</p> <p>Ахамияти</p> <p>GSM-шлюз — GSM тармоғини VoIP, SIP ёки рақамли тармоқлар билан боғловчи қурилма.</p> <p>У ҳуқуқий мақсадларда (масалан, корхона call-centerлари) ишлатилади, бироқ кибержиноятчилар томонидан ҳам алоқа сохталаш, алдамчилик, ва бақир-чақир маркетинг учун суиистеъмол қилиниши мумкин.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p>

⁸¹ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мх-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	<p>Масала</p> <p>Қонунийсиз VoIP ва SIM-бокслар</p> <p>Спуфинг (алоқани сохталаштириш)</p> <p>Кўп миқдорда спам SMS жўнатиш</p> <p>Терроризм ёки ноқонуний алоқа каналлари</p> <p>Идентификациядан қочиш</p>	<p>Изоҳ</p> <p>GSM-шлюзлар орқали телефон кўнғироқлари арзонлаштирилади, лекин бу қонуний талабларни четлаб ўтишда қўлланилади.</p> <p>Шлюзлар орқали кўнғироқ рақамларини сохталаш орқали алдамчиликка сабаб бўлиши мумкин.</p> <p>GSM-шлюзлар оммавий рекламалар ёки зарарли SMS тарқатишда (SMS spam/fraud) ишлатилади.</p> <p>Қонуний назоратдан четдаги алоқа каналлари яратиш учун ишлатилади.</p> <p>Шахсни аниқлаш механизмларини четлаб ўтиб, аноним кўнғироқлар амалга ошириш учун фойдаланилади.</p>
<p>GSMA (Global System for Mobile Communication Association) Ассоциация GSM (Глобальная система мобильной связи) Global System for Mobile Communications Association Asociación del Sistema Global para Comunicaciones Móviles 全球移动通信系统协会 (quánqiú yídòng tōngxìn xìtǒng xiéhuì)</p>	<p>халқаро мобил аппарат идентификаторини яратиш учун ишлатиладиган ТАС кодиди тақсимлаш бўйича глобал бошқарувчи. Уюшма ТАС рақамларининг расмий интервалларини 3GPP мос келувчи барча қурилма ишлаб чиқарувчиларига тарқатади ва ушбу интервалларни ва қурилма модели маълумотларини маълумотлар базасига ёзиб олади. Ушбу маълумотлар базасига асосланиб қурилмани қидириш ва идентификация қилишга ваколатли ташкилотларга IMEI орқали мобил қурилма ишлаб чиқарувчиси ва моделини аниқ идентификациялаш имконини беради⁸²</p>	

⁸² Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

5-§. “Д” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>давлат хизмати государственная услуга public service servicio público 政府服务 (zhèngfǔ fúwù)</p>	<p>ариза берувчиларнинг сўровлари бўйича давлат органларининг функциялари амалга оширилиши бўйича давлат органлари томонидан кўрсатиладиган хизматлар. Давлат хизматини, агар қонун ҳужжатларига мувофиқ давлат хизматлари кўрсатиш функциялари уларга юкланган бўлса, бошқа ташкилотлар ҳам кўрсатиши мумкин⁸³</p>
<p>давлат хизмати кўрсатиш регламенти регламент предоставления государственной услуги regulation for the provision of public service reglamento de prestación de servicios públicos 提供政府服务的规定 (tígōng zhèngfǔ fúwù de guīdìng)</p>	<p>давлат органлари ва (ёки) уларга идоровий мансуб ташкилотлар томонидан давлат хизмати кўрсатиш тартибини белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат⁸⁴</p>
<p>дастурий таъминот воситалари программное обеспечение software tools herramientas de software 软件工具 (ruǎn jiàn gōng jù)</p>	<p>алгоритм тилида тақдим этилган операциялар, командалар ва маълумотларнинг мантиқий ташкил этилган йиғиндисидан иборат ва муайян натижага эришиш мақсадида компьютерда амалга ошириш учун мўлжалланган интеллектуал мулк объекти. Дастурий таъминот воситалари деганда уларни ишлаб чиқиш давомида олинган тайёрлов материаллари ҳам назарда тутилади⁸⁵</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p>

⁸³ Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 13 майдаги 120-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат хизматлари, шакллари ва бланкалари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁸⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 13 майдаги 120-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат хизматлари кўрсатишда давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг идоралараро ахборот ҳамкорлиги тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁸⁵ □ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	Масала	Изоҳ
	Зарарли дастурлар	Дастурий таъминот воситаларига малвар ёки вирусларни киритиш, улар орқали ахборотларни ўғирлаш.
	Ҳужумларга тайёрланган воситалар	Киберҳужумчилар дастурий таъминот воситаларини хакерлик фаолияти учун ишлатишлари мумкин.
	Паспортлар ва шахсий маълумотлар ўғирланиши	Шахсий маълумотлар (карта рақамлари, ҳисоб рақамлари)ни чоплаш ва тарқатиш учун ноқонуний дастурлар ишлатилиши мумкин.
	Системани бузиш	Ёлғон ёки бузилган дастурий таъминот воситалари орқали тизимлар ва тармоқлар ҳақидаги махфийликни йўқотиш.
	Кибержиноятлар учун асбоблар	Кибержиноятчилар ушбу воситалар орқали фишинг, DDoS, ботнетлар ва бошқа киберҳужумларни амалга оширишлари мумкин.
	Маълумотларга ҳужум қилиш	Ҳимояланмаган дастурий таъминот воситалари орқали маълумотлар ҳақидаги махфийлик ва тартибсизликларни бузиш хавфи мавжуд.
дастурий таъминот воситалари ишлаб чиқувчиси разработчик программного обеспечения software developer desarrollador de software	ўз дастурий таъминот воситаларини ишлаб чиқариш (ишлаб чиқиш), кузатиш (хизмат кўрсатиш), жорий қилиш ва сотиш билан боғлиқ фаолиятни белгиланган тартибда амалга оширувчи юридик шахс – Ўзбекистон Республикаси резиденти ⁸⁶	

⁸⁶ □ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>软件开发者 (ruǎn jiàn kāi fā zhě)</p>	<p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <p>Масала</p> <p>Изоҳ</p> <p>Код хавфсизлиги Дастурий таъминот ишлаб чиқувчилари кодда хавфсизлик йўналишларини инобатга олишлари, яъни зарарли код ва хато кодни аниқлашлари зарур.</p> <p>Малвар ва вирусларга қарши ҳимоя Дастур ишлаб чиқувчи зарарли дастурлардан (малвар ва вируслар) ҳимояланиш учун тизимни мустаҳкамлаш чораларини кўришлари керак.</p> <p>Фишинг ва хужумларга қарши чоралар Ишлаб чиқувчилар фишинг ва бошқа хакерлик хужумларидан ҳимоя қилиш учун янги функциялар ва хавфсизлик механизмларини ишлаб чиқишлари зарур.</p> <p>Ҳатолар ва ундошишларга йўл қўймаслик Дастур ишлаб чиқаришда хавфсизлик хатоларини, хатоликлар орқали хавфли ишлатувчиларни киритишга йўл қўймаслик керак.</p> <p>Махфийлик ва шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш Дастурий таъминот ишлаб чиқувчи фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини ҳимоялаш ва маълумотларни шифрлашга аҳамият беришлари керак.</p> <p>Кибержиноятлар учун код ишлатиш Кибержиноятчилар захарли кодлар ишлаб чиқиши ва тизимларга хакерлик хужумлари амалга ошириши мумкин. Ишлаб чиқувчиларнинг хавфсизлик сиёсати бу</p>

8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Дастурий таъминот воситалари ишлаб чиқувчиларининг миллий реестри национальный реестр разработчиков программного обеспечения national registry of software developers registro nacional de desarrolladores de software 软件开发者国家注册 (ruǎn jiàn kāi fā zhě guó jiā zhù cè)</p>	<p>ҳолатлардан ҳимояни кучайтиришга ёрдам беради.</p> <p>мамлакатимизнинг дастурий таъминот воситалари ишлаб чиқувчилари тўғрисидаги ахборотнинг ягона электрон банки⁸⁷</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <p>Масала Изоҳ</p> <p>Шахсларнинг хавфсизлиги Миллий реестрдаги ишлаб чиқувчиларнинг маълумотлари шифрлаш ва хакерлик ҳужумларидан ҳимоя қилиниши керак.</p> <p>Низомларга мувофиқлик Ишлаб чиқувчиларни расмийлаштириш ва уларнинг фаолияти учун ҳуқуқий асосларни таъминлаш муҳим.</p> <p>Ҳужумлар ва манипуляциялар Реестрга киритилган маълумотларга нўқсан етказиш ёки нотўғри маълумотлар киритиш хавфи мавжуд.</p> <p>Махфий маълумотлардан ҳимоя Реестрдаги ишлаб чиқувчиларнинг шахсий маълумотларини шахсийсизлаштириш ва ҳимоялаш учун қўшимча чоралар кўрилиши керак.</p> <p>Миллий хавфсизлик Дастурий таъминот ишлаб чиқувчиларининг миллий реестри, шахсий маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлаш ва халқаро хавфлардан ҳимоя қилиш учун муҳим ҳисобланади.</p>

⁸⁷ □ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	Малвар ва ёлгон маълумотлар тарқатиш	Реестрга киритилган ишлаб чиқувчиларнинг маълумотлари орқали кибержиноятчилар фойдаланиши мумкин.
дастурий таъминот воситалари экспорти экспорт программного обеспечения software export exportación de software 软件出口 (ruǎn jiàn chū kǒu)	<p>дастурий таъминот воситалари ишлаб чиқувчиси томонидан дастурий таъминот воситаларини норезидентга электрон шаклда, шу жумладан олиб юриладиган ташувчиларда ва Интернет тармоғидаги он-лайн дўконлар орқали сотиш, шу жумладан дастурий таъминот воситаларини кузатиш (хизмат кўрсатиш) бўйича ташқи савдо фаолияти⁸⁸</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <p>Масала</p> <p>Экспорт қилаётган дастурларнинг хавфсизлиги</p> <p>Шахсий маълумотларнинг муҳофазаси</p> <p>Зарарли дастурларнинг экспорт қилиниши</p> <p>Иқтисодий хавфлар ва янги бозорлардаги хавфлар</p>	<p>дастурий таъминот воситалари ишлаб чиқувчиси томонидан дастурий таъминот воситаларини норезидентга электрон шаклда, шу жумладан олиб юриладиган ташувчиларда ва Интернет тармоғидаги он-лайн дўконлар орқали сотиш, шу жумладан дастурий таъминот воситаларини кузатиш (хизмат кўрсатиш) бўйича ташқи савдо фаолияти⁸⁸</p> <p>Изоҳ</p> <p>Дастурий таъминотни экспорт қилишда унинг хавфсизлиги, зарарли кодлардан ва малвардан холилиги таъминланиши керак.</p> <p>Экспорт қилган дастурларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларининг ҳимояланиши ва халқаро стандартларга мувофиқлиги керак.</p> <p>Зарарли дастурларнинг турли мамлакатларга экспорт қилинишига йўл қўймаслик учун уланган тизимлар ва хавфсизлик назорати механизми керак.</p> <p>Дастурий таъминотни экспорт қилишда янги бозорлардаги қонунчилик ва</p>

⁸⁸ □ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
	<p>Қонунларга риоя</p> <p>хавфсизлик хавфларини ҳисобга олиш зарур.</p> <p>Дастурий таъминотни экспорт қилиш жараёнида халқаро қонунлар, шу жумладан маълумотларнинг халқаро трансферини тақозо қиладиган қонунларга риоя қилиш керак.</p> <p>Киберхужумларга ёрдам бериш хавфи</p> <p>Экспорт қилинадиган дастурлар орқали бошқа давлатлар ва ташкилотлар учун киберхужумларни ташкил қилиш хавфи мавжуд.</p>						
<p>дастурий таъминот воситалари импорти импорт программного обеспечения software import importación de software 软件进口 (ruǎn jiàn jìn kǒu)</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси резиденти норезидентдан дастурий таъминот воситаларини сотиб олиши, шу жумладан дастурий таъминот воситаларини кузатиш (хизмат кўрсатиш) бўйича ташқи савдо фаолияти⁸⁹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 890 1496 922">Масала</th> <th data-bbox="1496 890 2096 922">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 954 1496 1082">Импорт қилинаётган дастурларнинг хавфсизлиги</td> <td data-bbox="1496 954 2096 1082">Импорт қилинган дастурларнинг хавфсизлиги, зарарли кодлар ва малвардан холилиги текширилиши керак.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1114 1496 1209">Шахсий маълумотлар ҳимояси</td> <td data-bbox="1496 1114 2096 1209">Импорт қилинган дастурларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари сақланиши ва халқаро</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Импорт қилинаётган дастурларнинг хавфсизлиги	Импорт қилинган дастурларнинг хавфсизлиги, зарарли кодлар ва малвардан холилиги текширилиши керак.	Шахсий маълумотлар ҳимояси	Импорт қилинган дастурларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари сақланиши ва халқаро
Масала	Изоҳ						
Импорт қилинаётган дастурларнинг хавфсизлиги	Импорт қилинган дастурларнинг хавфсизлиги, зарарли кодлар ва малвардан холилиги текширилиши керак.						
Шахсий маълумотлар ҳимояси	Импорт қилинган дастурларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари сақланиши ва халқаро						

⁸⁹ □ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иктисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>маълумотлар муҳофазаси қонунларига мувофиқ бўлиши керак.</p> <p>Импорт қилган дастурлар орқали зарарли программалар ва вируслар кириб келиши мумкин, шунга кўра уларнинг хавфсизлигига жиддий эътибор берилиши зарур.</p> <p>Дастурий таъминот импортида халқаро қонунлар, лицензиялаш ва интеллектуал мулк ҳуқуқларига риоя қилиниши керак.</p> <p>Импорт қилинган дастурлардан фойдаланишда шахсий маълумотлар ва корпоратив маълумотларни ҳимоя қилиш, хавфсизлик протоколларини таъминлаш зарур.</p> <p>Импорт қилинган дастурлар орқали кибержиноятчилар тизимга кириш учун ёки хакерлик фаолиятини амалга ошириш учун фойдаланишлари мумкин.</p>
<p>дастурий восита программное средство software tool herramienta de software 软件工具 (ruǎnjiàn gōngjù)</p>	<p>маълумотлар билан ишлаш тизимининг фаолият юритишига доир дастурлар, тартиботлар, қоидалар, шунингдек назарда тутилган бўлса, уларга илова қилинадиган ҳужжатлар ва маълумотлардан иборат объект⁹⁰</p>

⁹⁰ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2016 йил 23 апрелдаги 12/1-сонли қарори билан тасдиқланган “Валюта биржаси фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга илова қилинган Биржа савдоларининг электрон тизимларига қўйиладиган умумий техник талаблар // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>дастурларни дастурлаш интерфейси (Application Programming Interface) (API)</p> <p>Дастурларни дастурлаш интерфейси (API)</p> <p>Application Programming Interface (API)</p> <p>Interfaz de programación de aplicaciones (API)</p> <p>应用程序编程接口 (yìngyòng chéngxù biānmǎ jiē kǒu)</p>	<p>бир дастурий тизимнинг бошқа дастурий тизим билан ўзаро алоқада ишлаш усулларининг тавсифи⁹¹</p> <p>APIнинг асосий вазифалари:</p> <p>Функционалликни таъминлаш: API дастурга керакли функционалликни ва ресурсларни тақдим этади, шундан фойдаланиб, программистлар маълум бир вазифаларни бажариш учун код ёзишлари мумкин.</p> <p>Тизимлар орасида ўзаро алоқа: API турли дастурлар, серверлар ва база маълумотлари ўртасида маълумотлар алмашинуви ва коммуникациясини таъминлайди.</p> <p>Хусусий ва умумий интерфейслар: API фақат муайян дастур ёки серверга хос бўлиши мумкин, ёки унинг умумий ахборотини ва имкониятларини турли ишлатувчиларга тақдим этади.</p> <p>■ API турлари:</p> <p>Веб API — интернет орқали кириш мумкин бўлган API, масалан, RESTful API, SOAP API ва график интерфейслар.</p> <p>Китобхона API — программалаш тилига хос API, китобхоналар орқали дастурларнинг функционалигини кенгайтириш.</p> <p>Систем API — операцион тизим ва қурилмалар билан тўғридан-тўғри алоқа қилиш учун API.</p> <p>Дастурий интерфейс (GUI) — фойдаланувчилар учун визуал интерфейсларни яратиш имконини берадиган API.</p> <p>☉API'нинг фойдалари:</p> <p>Қувватли ва гинасти: API дастурларнинг функционалигини биргаликда ишлашнинг таъминлайди.</p> <p>Тезкор интеграция: Турли тизимлар ва сервислар ўртасида тезкор интеграцияни амалга ошириш.</p>

⁹¹□Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 30 ноябрдаги 687-сон қарори билан тасдиқланган “Товар-хом ашё биржаларининг электрон савдо тизимларига қўйиладиган умумий талаблар тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Янгиланган хизматлар: Дастурлар ва веб-хизматлар доимий равишда янги версиялар ва функциялар билан таъминланади.
<p>Давлатга хоинлик қилиш Измена родине Treason Traición 卖国 (Màiguó)</p>	Ўзбекистон Республикасининг фуқароси томонидан жосуслик, чет эл давлатига, чет эл ташкилотига ёки уларнинг вакилларига давлат сирларини етказиш ёхуд Ўзбекистон Республикасига қарши душманлик фаолияти олиб боришда бошқача ёрдам кўрсатиш йўли билан Ўзбекистон Республикасининг суверенитетига, ҳудудий дахлсизлигига, хавфсизлигига, мудофаа салоҳиятига, иқтисодийётига зарар етказишга қаратилган қасдан содир этилган қилмиш ⁹²
<p>дизель генератор қурилмаси дизель-генератор diesel generator generador diésel 柴油发电机 (chái yóu fā diàn jī)</p>	электр энергиясини ишлаб чиқарувчи автоном электрогенератор қурилмаси ⁹³
<p>домен номи доменное имя domain name nombre de dominio 域名 (yù míng)</p>	<p>ахборот ресурсига ёки ахборот тизимига берилган, уларни Интернет жаҳон ахборот тармоғида идентификациялаш учун хизмат қиладиган ноёб ном⁹⁴</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Фишинг ва қалбаки сайтлар: Хакерлар асл сайтга ўхшаш домен номлари яратиш орқали фойдаланувчиларни алдаб, шахсий ёки молиявий маълумотларни олишга уринган ҳолда фишинг ҳужумлари амалга оширади (масалан, paypal.com ўрнига paypal.com ўрнини босувчи қалбаки домен). Киберсквоттинг (cybersquatting):</p>

⁹² □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁹³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2016 йил 23 апрелдаги 12/1-сонли қарори билан тасдиқланган “Валюта биржаси фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга илова қилинган Биржа савдоларининг электрон тизимларига қўйиладиган умумий техник талаблар // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁹⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси				
	<p>Алоқадор бренд ёки ташкилотга тегишли бўлиши мумкин бўлган домен номларини аввалдан рўйхатдан ўтказиб, кейинчалик уларни қимматга сотиш мақсадида ушлаб туриш — бу ҳам кибержиноят турларидан бири ҳисобланади.</p> <p>DNS hijacking (домен номини қўлга киритиш): Хакерлар домен номининг DNS конфигурациясини ўзгартириб, фойдаланувчиларни ёлғон серверларга йўналтириши мумкин. Бу маълумотларни ўғирлаш ёки зарарли кодлар тарқатишга хизмат қилади.</p> <p>Домейнларнинг HTTPS билан ҳимояланиши: Домен номлари орқали амалга ошириладиган барча веб-функциялар SSL сертификати (HTTPS) орқали ҳимояланмаса, маълумотлар шифрланмаган ҳолда узатилиши мумкин, бу эса тинглаш ва хакерлик хавфини оширади.</p> <p>Домен номи билан боғлиқ ҳуқуқий низолар: Номларнинг тўғри ва қонуний эгаллиги, интеллектуал мулк ҳуқуқлари, бренд номлари ва миллий доменлар (.uz, .ru, .cn ва бошқалар) атрофидаги муаммолар кўп ҳолларда суд ишларига олиб келади.</p>				
<p>домен номлари тизими система доменных имён Domain Name System (DNS) Sistema de Nombres de Dominio 域名系统 (yù míng xì tǒng)</p>	<p>Интернет жаҳон ахборот тармоғида домен номларини бериш, рўйхатдан ўтказиш ва улардан фойдаланиш тартиби⁹⁵</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0"> <tr> <td style="text-align: center;">Масала</td> <td style="text-align: center;">Изоҳ</td> </tr> <tr> <td>DNS spoofing / DNS hijacking</td> <td>Хакерлар асл IP манзил ўрнига ёлғон манзилга йўналтириб, фойдаланувчиларни алдайди.</td> </tr> </table>	Масала	Изоҳ	DNS spoofing / DNS hijacking	Хакерлар асл IP манзил ўрнига ёлғон манзилга йўналтириб, фойдаланувчиларни алдайди.
Масала	Изоҳ				
DNS spoofing / DNS hijacking	Хакерлар асл IP манзил ўрнига ёлғон манзилга йўналтириб, фойдаланувчиларни алдайди.				

⁹⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>DNS cache poisoning DNS кэшга зарарли маълумот киритилиб, фойдаланувчилар қалбаки веб-сайтларга йўналтирилади.</p> <p>Фишинг хужумлари Домейнлар орқали фойдаланувчиларга қалбаки сайтлар кўрсатилиб, маълумотлари ўғирланади.</p> <p>DNS tunneling DNS орқали махфий ёки зарарли маълумотлар узатилади — firewall орқали ўтиб кетиш учун.</p> <p>DDoS хужумлари DNS серверга DNS серверларга хужум қилиниб, бутун домейнлар ишламай қолишига олиб келади.</p> <p>DNSSEC етишмаслиги DNS хавфсизлигини таъминловчи технология — у бўлмаса, юқоридаги хужумларга имконият туғилади.</p>
<p>Доступ Доступ Access Accesso 访问 (Fǎngwèn)</p>	<p>ахборот тизими билан алоқа ўрнатиш ёки бошқа турдаги ўзаро алоқа қилиш, маълумотларни қайта ишлаш учун тизим ресурсларидан фойдаланиш, тизимдаги маълумотлар ҳақида маълумот олиш ёки тизимнинг компонентлари ва функцияларини бошқариш имконияти ва воситалари⁹⁶</p> <p>“Доступ” концепцияси киберхавфсизликда марказий ўрин тутади, чунки у тизимга кириш имкониятларини ва ресурсларига ишлатилишини белгилайди. Доступни ноқонуний равишда олиш кибержиноятларнинг асосий турларидан бири бўлиб, шундай хулоса қилиш мумкинки, маълумотларни олиш ёки тизимга кириш киберхавфсизликни бузиш ва кибержиноятлар содир этиш учун муҳим омилдир.</p>

⁹⁶ <https://niccs.cisa.gov/cybersecurity-career-resources/vocabulary>.

6-§. “Ж” харфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
JavaScript JavaScript JavaScript JavaScript JavaScript	Веб-саҳифаларга интерактивлик қўшиш учун ишлатиладиган дастурлаш тили ⁹⁷
Жиноий уюшма ташкил этиш Организация преступной группировки Organizing a criminal organization Organización de una banda criminal 组织犯罪集团 (Zǔzhī fànzù jítuán)	жиноий уюшма ёхуд унинг бўлинмаларини тузиш ёки унга раҳбарлик қилиш, шунингдек, уларнинг мавжуд бўлиши ва ишлаб туришини таъминлашга қаратилган фаолият ⁹⁸
Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштириш Легализация доходов, полученных от преступной деятельности Money laundering derived from criminal activity Blanqueo de dinero obtenido de actividades criminales 洗钱 (Xǐqián)	мулк (пул маблағлари ёки бошқа мол-мулк) жиноий фаолият натижасида топилган бўлса, уни ўтказиш, мулкка айлантириш ёхуд алмаштириш йўли билан унинг келиб чиқишига қонуний тус бериш, худди шунингдек бундай пул маблағлари ёки бошқа мол-мулкнинг асл хусусиятини, манбаини, турган жойини, тасарруф этиш, кўчириш усулини, пул маблағларига ёки бошқа мол-мулкка бўлган ҳақиқий эгаллик ҳуқуқларини ёки унинг кимга қарашлилигини яшириш ёхуд сир сақлаш ⁹⁹
Жосулик Шпионаж Espionage Espionaje 间谍活动 (Jiàndié huódòng)	Чет эл фуқароси ёки фуқаролиги бўлмаган шахснинг давлат сирини ҳисобланган маълумотларни чет эл давлати, чет эл ташкилоти ёки уларнинг агентурасига етказиши, худди шунингдек етказиш мақсадида қўлга киритиши, йиғиши ёки сақлаши, шунингдек чет эл разведкасининг топшириғи бўйича Ўзбекистон Республикасига зарар етказишда фойдаланиш учун бошқа маълумотларни етказиши ёки йиғиши ¹⁰⁰

⁹⁷ <https://uzbekdevs.uz/maqolalar/javascript-haqida-tushuncha>.

⁹⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

⁹⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
жуда муҳим тузилмалар критически важные структуры critical infrastructures infraestructuras críticas 关键基础设施 (Guānjiàn jīchǔ shèshī)	таъсир ўтказиш натижасида, тўғридан-тўғри миллий хавфсизлик, шунингдек шахс, жамият ва давлат хавфсизлигига даҳлдор бўлган оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган давлат объектлари, тизимлари ва институтлари ¹⁰¹

7-§. “З” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Зарар келтирувчи дастурларни яратиш, ишлатиш ёки тарқатиш Создание, использование или распространение вредоносных программ Creation, use or distribution of malicious software Creación, uso o distribución de software malicioso 创建、使用或传播恶意软件 (Chuàngjiàn, shǐyòng huò chuánbò èyì ruǎnjiàn)	Компьютер тизимида сақланаётган ёки узатилаётган ахборотни рухсатсиз йўқ қилиб юбориш, тўсиб қўйиш, модификациялаштириш, ундан нусха кўчириш ёки уни қўлга киритиш мақсадини кўзлаб компьютер дастурларини яратиш ёки мавжуд дастурларга ўзгартиришлар киритиш, худди шунингдек махсус вирус дастурларини ишлаб чиқиш, улардан қасддан фойдаланиш ёки уларни қасддан тарқатиш ¹⁰²
Зўравонликни ёки шафқатсизликни тарғиб қилувчи маҳсулот продукция, пропагандирующая насилие или жестокость product promoting violence or cruelty producto que promueve la violencia o la crueldad 宣传暴力或残忍的产品 (xuān chuán bào lì huò cán rěn de chǎn pǐn)	тарихий, илмий, бадиий қимматга ёки ўзга маданий қимматга эга бўлмаган, зўравонлик ёки шафқатсизлик содир этишга ундайдиган материаллар ва нарсалар ¹⁰³ Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ масалалар Масала Изоҳ Онлайн тарғибот воситалари Видеолар, ўйинлар ёки форумлар орқали зўравонлик ва шафқатсизлик тарғиботи кибержиноят ҳисобланиши мумкин.

¹⁰¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰² Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰³ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Ёшларга психологик таъсир Бундай маҳсулотлар болалар ва ўсмирларда тажовузкорликни оширади, радикал ғоялар шакллантиради.</p> <p>Ижтимоий тармоқларда тарқалиши YouTube, TikTok, Telegram ва бошқа платформаларда “виртуал” зўравонликни нормаллаштирувчи контент тарқалмоқда.</p> <p>Экстремистик ва террорчи тарғибот Баъзи маҳсулотлар (видео, аудио, ўйин) зўравонликни экстремистик ёки диний мутаассиблик асосида тарғиб қилади.</p> <p>Кибербуллинг ва оммавий зўравонлик Бундай маҳсулотлар виртуал муҳитда одамларга нисбатан ҳақорат, таҳдид, ва психологик зўравонликни рағбатлантиради.</p> <p>Контент назорати ва филтрлаш Киберхавфсизлик сиёсатида бундай маҳсулотларни автоматик аниқлаш ва блоклаш алгоритмлари талаб этилади.</p>

8-§. “И” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Идентификация Идентификация Identification Identificaci3n 身份识别 (shēnfèn shíbié)</p>	<p>тўлов тизимлари субъектларига идентификатор тайинлаш ва/ёки белгиланган идентификаторлар рўйхати билан идентификаторларни таққослаш¹⁰⁴</p> <p>Идентификация — бу шахс, қурилма ёки тизимнинг аниқланиши, яъни кимлигини текшириш жараёнидир. Идентификация жараёнида</p>

¹⁰⁴ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>шахс ёки субъектнинг ёки махсус белгилар ёки маълумотлари орқали унинг ҳақиқийлигини аниқлашга ҳаракат қилинади.</p> <p>Идентификация ва авторизация ўртасида фарқ:</p> <p>Идентификация — ким эканликни аниқлаш, яъни фойдаланувчи ёки тизим ким эканини аниқлаш;</p> <p>Авторизация — аутентификациядан сўнг, фойдаланувчининг амаллар бажаришга рухсат бериш.</p> <p>Идентификация усуллари:</p> <p>Билимга асосланган идентификация — фойдаланувчи кириш пароли ёки PIN код орқали ўз кимлигини тасдиқлайди.</p> <p>Электрон тартибда идентификация — электрон рақамли имзо (ЕРИ) ёки сертификат орқали идентификация.</p> <p>Физик тартибда идентификация — биометрия (бошқа битим, юз ёки бениз камери билан сканерлаш) ёки идорадан ташқари тасдиқлар орқали идентификация.</p> <p>Социология тартибда идентификация — одамнинг ижтимоий муносабатлари, иши, хоббиси ва бошқа ижтимоий алоқа орқали идентификация.</p> <p>Киберхавфсизлик билан боғлиқ жиҳатлар:</p> <p>Идентификация — киберҳимоянинг биринчи босқичи, чунки у шахс ёки тизимнинг кимлигини аниқлаш орқали киберхужумларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга.</p> <p>Аутентификация ва идентификация — ҳар икки жараён бирлашганда фойдаланувчининг шахсини аниқлаш ва унга рухсат бериш орқали хавфсизликни таъминлайди.</p> <p>Мультифакторли идентификация (MFA) — шифрлаш, SMS кодлари ёки биометрия (дигитал изи, юз таништириш) орқали шахсни аниқлаш.</p>
<p>идоралараро электрон ҳамкорлик межведомственное электронное взаимодействие interagency electronic cooperation</p>	<p>ариза берувчиларга давлат хизматлари кўрсатишда зарур бўлган, давлат органлари ихтиёридаги ҳужжатлар ва ахборотни алмашиш</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
cooperación electrónica interinstitucional 部门间电子合作 (bùmén jiān diànzǐ hézuò)	мақсадида амалга ошириладиган ушбу давлат органлари ўртасида электрон шаклдаги ўзаро ҳамкорлик ¹⁰⁵
идоралараро электрон ҳамкорлик тизими система межведомственного электронного взаимодействия interagency electronic cooperation system sistema de cooperación electrónica interinstitucional 部门间电子合作系统 (bùmén jiān diànzǐ hézuò xìtǒng)	ариза берувчиларга давлат хизматлари кўрсатишда идоралараро электрон ҳамкорлик қилишни, давлат органларига зарур бўлган электрон хужжатларни алмашишни таъминловчи аппарат-дастурий воситалар мажмуи ¹⁰⁶
идоралараро интеграциялашув платформаси Платформа межведомственной интеграции Interagency integration platform Plataforma de integración interinstitucional 跨部门集成平台 (kuà bùmén jíchéng píngtái)	электрон давлат хизматларини кўрсатиш ва электрон ўзаро ҳамкорликни ташкил қилиш доирасида “Электрон ҳукумат”нинг ахборот тизимларини интеграциялаш учун мўлжалланган ахборот-дастурий воситалар жамланмаси ¹⁰⁷ Куйида уларнинг киберхавфлар билан боғлиқлиги кўрсатилган: 1. Маълумотлар оқиши (Data Breach) Платформа орқали ҳаракатланадиган маълумотлар (жумладан шахсий, молиявий ёки махфий маълумотлар) химояланмаган ҳолда қолса, кибержиноятчилар томонидан ўғирланиши мумкин. 2. Фишинг ва ўзини бошқа деб таништириш (Spoofing) Агар аутентификация тизими етарлича мустаҳкам бўлмаса, айрим шахслар бошқа идора ёки фойдаланувчи номидан тизимга кириб, сохта ахборот узатиши мумкин. 3. DDoS ҳужумлар Кибержиноятчилар платформага оммавий трафик юбориб, уни ишдан чиқариши ёки хизматларни тўхтатиши мумкин. 4. Малваре ва зарарли кодлар

¹⁰⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 13 майдаги 120-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат хизматлари кўрсатишда давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг идоралараро ахборот ҳамкорлиги тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰⁶ Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 13 майдаги 120-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат хизматлари кўрсатишда давлат органлари ва бошқа ташкилотларнинг идоралараро ахборот ҳамкорлиги тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Шаффоф қурилиш” миллий ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Идоралар ўртасида алмашинадиган файллар орқали вирус ёки зарарли дастурлар тарқалиши мумкин.
IMEI (International Mobile Equipment Identifier) Международный идентификатор мобильного оборудования International Mobile Equipment Identifier Identificador Internacional de Equipo Móvil 国际移动设备识别码 (guójì yídòng shèbèi shíbiémǎ)	хар бир мобил қурилма учун ўзига хос бўлган 15 рақамдан иборат халқаро мобил қурилмалар идентификатори (кейин ўринларда — IMEI коди). Асосий идентификатор GSMA томонидан белгиланган махсус ТАС ҳисобланади. GSM/UMTS ва бошқа мобил қурилмаларни идентификациялаш учун қўлланилади. Мобил қурилма бир ёки ундан ортиқ IMEI коддан иборат бўлиши мумкин ¹⁰⁸
IMEI-кодлар маълумотлар базаси База данных IMEI-кодов IMEI Code Database Base de datos de códigos IMEI IMEI码数据库 (IMEI mǎ shùjùkù)	тизимда рўйхатдан ўтган ва ҳисобга олинган барча IMEI кодлари тўпламидир. IMEI кодларининг маълумотлар базаси оқ, қора, қулранг ва боғланган-оқ рўйхатлардаги мобил қурилмалар IMEI-кодларидан иборат ¹⁰⁹
индустриал радиохалақитлар индустриальные радиопомехи industrial radio interference interferencias de radio industriales 工业无线电干扰 (gōngyè wúxiàndiàn gānrǎo)	радиотўлқинларни узатиш учун мўлжалланмаган техник воситалар томонидан вужудга келадиган радиочастота спектри диапазонидаги электромагнит тарқатишлар ¹¹⁰
информацион терроризм информационный терроризм information terrorism	информацион макондаги информацион ресурслардан террористик мақсадларда фойдаланиш ва (ёки) уларга таъсир ўтказиш ¹¹¹

¹⁰⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁰⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹¹⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-І-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹¹¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ-1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
terrorismo de información 信息恐怖主义 (Xìnxī kǒngbù zhǔyì)	
информацион ресурслардан ноқонуний фойдаланиш незаконное использование информационных ресурсов unauthorized use of information resources uso no autorizado de recursos de información 非法使用信息资源 (Fēifǎ shǐyòng xìnxī zīyuán)	информацион ресурслардан Томонларнинг давлат қонунчилиги ёхуд халқаро ҳуқуқ нормалари ёки тегишли ҳуқуқларсиз, ўрнатилган қоидаларни бузган ҳолда фойдаланиш ¹¹²
информацион хавфсизлик таҳдиди угроза информационной безопасности information security threat amenaza a la seguridad de la información 信息安全威胁 (Xìnxī ānquán wēixié)	информацион маконда шахслар, жамият, давлат ва унинг манфаатлари учун хавф туғдирувчи факторлар ¹¹³
Интернет тармоғи Интернет-сеть Internet network red de Internet 互联网网络 (hù lián wǎng wǎng luò)	ягона адрес ва номлар маконидан фойдаланиладиган, шлюзлар ёрдамида бирлаштирилган, ягона ТСР/ІР протоколига мувофиқ ишлайдиган кўплаб тармоқлардан иборат глобал халқаро тармоқ ¹¹⁴ Аҳамияти Интернет тармоғи — бутун дунё бўйлаб алоқа ўрнатиш учун зарур бўлган глобал системалар жамланмаси бўлиб, интернет хидматларини, сайтларни, фойдаланувчи алоқаларини ва маълумотларни узатишни таъминлайди. Интернет тармоқларининг хавфсизлигини таъминлаш учун мукамал шифрлаш, антихакерлик ва қонуний трафик мониторинги амалга оширилиши керак.

¹¹² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹¹³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹¹⁴ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси														
	<p>Интернет тармоғидаги хавфлар — хакерлик, фишинг, DoS/DDoS хуружлари, ва шахсий маълумотларни олиш каби хатарларни ўз ичига олади.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 395 1473 432">Масала</th> <th data-bbox="1473 395 2089 432">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 483 1473 555">Киберхужумлар (DDoS, DoS)</td> <td data-bbox="1473 443 2089 595">Интернет тармоғи орқали хизматни бўсаётган хужумлар, ёки тармоқни тўсиш ва халқаро интернетни ишлатишга тўсқинлик қилиш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 608 1473 722">Шахсий маълумотларни ўғирлаш (Data theft)</td> <td data-bbox="1473 608 2089 722">Интернет орқали фойдаланувчи маълумотлари, кредит картаси рақамлари ва шахсий маълумотларни олиш хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 791 1473 828">Фишинг (Phishing)</td> <td data-bbox="1473 730 2089 882">Интернет орқали ёлғон сайтларга йўналтириш ва фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларни олиш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 914 1473 986">Тармоқ орқали хужумлар</td> <td data-bbox="1473 898 2089 1010">Шаблонлар ва зарарли кодлар орқали интернет тармоғига кириш ва ташрифлар орқали вирус ёки малвар тарқатиш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1058 1473 1129">Тармоқ аутентификацияси</td> <td data-bbox="1473 1026 2089 1169">Интернет тармоғининг тўғри аутентификациядан ўтмасдан ёки хавфсизлик протоколларига амал қилмасдан ишлаши хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1225 1473 1297">Қонунийсиз контент тарқатиш</td> <td data-bbox="1473 1185 2089 1329">Интернет тармоғи орқали қонунийсиз маълумотлар, спам ёки порнографик контент тарқатиш, хакерлик фаолиятини рағбатлантириш.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Киберхужумлар (DDoS, DoS)	Интернет тармоғи орқали хизматни бўсаётган хужумлар, ёки тармоқни тўсиш ва халқаро интернетни ишлатишга тўсқинлик қилиш.	Шахсий маълумотларни ўғирлаш (Data theft)	Интернет орқали фойдаланувчи маълумотлари, кредит картаси рақамлари ва шахсий маълумотларни олиш хавфи.	Фишинг (Phishing)	Интернет орқали ёлғон сайтларга йўналтириш ва фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларни олиш.	Тармоқ орқали хужумлар	Шаблонлар ва зарарли кодлар орқали интернет тармоғига кириш ва ташрифлар орқали вирус ёки малвар тарқатиш.	Тармоқ аутентификацияси	Интернет тармоғининг тўғри аутентификациядан ўтмасдан ёки хавфсизлик протоколларига амал қилмасдан ишлаши хавфи.	Қонунийсиз контент тарқатиш	Интернет тармоғи орқали қонунийсиз маълумотлар, спам ёки порнографик контент тарқатиш, хакерлик фаолиятини рағбатлантириш.
Масала	Изоҳ														
Киберхужумлар (DDoS, DoS)	Интернет тармоғи орқали хизматни бўсаётган хужумлар, ёки тармоқни тўсиш ва халқаро интернетни ишлатишга тўсқинлик қилиш.														
Шахсий маълумотларни ўғирлаш (Data theft)	Интернет орқали фойдаланувчи маълумотлари, кредит картаси рақамлари ва шахсий маълумотларни олиш хавфи.														
Фишинг (Phishing)	Интернет орқали ёлғон сайтларга йўналтириш ва фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларни олиш.														
Тармоқ орқали хужумлар	Шаблонлар ва зарарли кодлар орқали интернет тармоғига кириш ва ташрифлар орқали вирус ёки малвар тарқатиш.														
Тармоқ аутентификацияси	Интернет тармоғининг тўғри аутентификациядан ўтмасдан ёки хавфсизлик протоколларига амал қилмасдан ишлаши хавфи.														
Қонунийсиз контент тарқатиш	Интернет тармоғи орқали қонунийсиз маълумотлар, спам ёки порнографик контент тарқатиш, хакерлик фаолиятини рағбатлантириш.														

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
<p>Интернет тармоғи барча ахборот ресурслари идентификация маълумотлари Идентификационные данные всех информационных ресурсов интернет-сети Identification data of all information resources in the internet network Datos de identificación de todos los recursos de información en la red de internet 互联网网络中所有信息资源的身份识别数据 (Hùliánwǎng wǎngluò zhōng suǒyǒu xìnxi zīyuán de shēnfèn shíbié shùjù)</p>	<p>ноёб домен номлари, Интернет ахборот тармоғида идентификациялашга имкон берадиган веб-сайт саҳифалари кўрсаткичлари ва тармоқ манзиллари¹¹⁵</p>						
<p>Интернет тармоғидаги онлайн дўкон Интернет-магазин Online store Tienda en línea 在线商店 (zài xiàn shāng diàn)</p>	<p>Интернет тармоғи орқали товарлар (ишлар, хизматлар) билан савдо қилувчи, фойдаланувчиларга реал вақт режимида товарлар (ишлар, хизматлар)ни сотиб олиш учун буюртмаларни шакллантириш, улар учун ҳақ тўлаш ва етказиб бериш усуллари белгилаш имконини берувчи сайт¹¹⁶</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: center;">Масала</td> <td style="text-align: center;">Изоҳ</td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">Маълумотни ҳимоялаш</td> <td style="vertical-align: top;">Онлайн дўконларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари (карта рақамлари, шахсга оид маълумотлар) муҳофаза қилинади.</td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">Хакерлар ҳужумлари</td> <td style="vertical-align: top;">Онлайн дўконларига хакерлар ҳужум қилиши ва фойдаланувчиларнинг банк маълумотларини олиш хавфи мавжуд.</td> </tr> </table>	Масала	Изоҳ	Маълумотни ҳимоялаш	Онлайн дўконларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари (карта рақамлари, шахсга оид маълумотлар) муҳофаза қилинади.	Хакерлар ҳужумлари	Онлайн дўконларига хакерлар ҳужум қилиши ва фойдаланувчиларнинг банк маълумотларини олиш хавфи мавжуд.
Масала	Изоҳ						
Маълумотни ҳимоялаш	Онлайн дўконларда фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари (карта рақамлари, шахсга оид маълумотлар) муҳофаза қилинади.						
Хакерлар ҳужумлари	Онлайн дўконларига хакерлар ҳужум қилиши ва фойдаланувчиларнинг банк маълумотларини олиш хавфи мавжуд.						

¹¹⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборот мавжуд бўлган Интернет тармоғи веб-сайтидан ва (ёки) веб-сайт саҳифаларидан фойдаланишни чеклаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹¹⁶ Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	<p>Кредит карта маълумотларининг ўғирланиши</p> <p>Фишинг хужумлари</p> <p>Рақобатни бузиш ва малифисентизм</p> <p>Дўкондаги зарарли контент ва малвар</p>	<p>Онлайн савдоларда фойдаланувчиларнинг карта маълумотлари талаб қилинади, бу маълумотларнинг ўғирланиши хавфи бор.</p> <p>Онлайн дўконлар орқали фейк вебсайтлар орқали фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини йиғиш.</p> <p>Баъзи онлайн дўконлар рақобатни бузиш учун ёлғон маълумотларни тарқатиш ёки малифисентизм фаолиятини амалга ошириш.</p> <p>Онлайн дўконларнинг хавфсизлигида зарарли дастурлар ва малварни тарқатиш хавфи мавжуд.</p>
<p>IP-адрес IP-адрес IP address dirección IP IP地址 (IP dì zhǐ)</p>	<p>ТСР/IP технологиялари билан бошқариладиган маълумотлар узатиш тармоғида компьютерлар ёки узелларни идентификациялайдиган ноёб адрес¹¹⁷</p> <p>Ахамияти</p> <p>IP-адрес — интернетга уланган ҳар бир қурилманинг уникал идентификаторидир.</p> <p>Ушбу идентификатор киберхавфсизликнинг асосий элементларидан бири бўлиб, трафикни мониторинг қилиш, хужумларни аниқлаш ва хатарлардан ҳимоя қилиш учун муҳим ҳисобланади.</p> <p>IP-адреслар орқали шуҳба солиш, географик текшириш, ва системаларга аутентификацияни ўтказиш мумкин.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p>	

¹¹⁷ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	<p>Масала</p> <p>IP-адрес орқали геолокация ёки шахсий маълумотларни аниқлаш</p> <p>DoS ва DDoS хужумлари</p> <p>IP-спуфинг</p> <p>Шахсий маълумотларни ўғирлаш</p> <p>IP-адрес билан анонимликни бузиш</p> <p>IP-адресларни блоклаш</p>	<p>Изоҳ</p> <p>IP-адрес фойдаланувчи жойлашувини аниқлашда ишлатилади ва шу орқали шахсий маълумотлар тахдидга учраши мумкин.</p> <p>Бир неча IP-адреслар орқали тўқнашувлар ёки хизмат кўрсатишни тўсиш (Denial of Service) хуружи амалга оширилиши мумкин.</p> <p>Хужумчи ёлғон IP-адрес орқали серверга қўнғироқ қилиши ва анонимликни сақлашга интилиши мумкин.</p> <p>IP-адрес орқали фойдаланувчи тармоғига кириш, ундан маълумотларни олиш учун ишлатилади.</p> <p>VPN ёки прокси серверлар орқали фойдаланувчилар анонимликни сақлашга ҳаракат қилишади, аммо IP-адрес орқали уларнинг манзили аниқланиши мумкин.</p> <p>Спам, хатарли сайтлар ёки хакерлик фаолиятини чеклаш учун IP-адреслар блоккланиши мумкин.</p>
<p>IP-шлюз</p> <p>IP-шлюз</p> <p>IP gateway</p> <p>puerta de enlace IP</p>	<p>IP тармоқлар ва телекоммуникацияларнинг бошқа тармоқлари ўртасида трафикни ўтказиш учун мўлжалланган аппарат-дастурий восита¹¹⁸</p> <p>Ахамияти</p>	

¹¹⁸ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мх-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси														
<p>IP网关 (IP wǎng guān)</p>	<p>IP-шлюз — интернет ва локал тармоқлар ўртасида маълумотлар алмашилишига ёрдам берадиган қурилма.</p> <p>IP-шлюзлар трафикни ишлаш, хавфсизликни таъминлаш, шаблонларни аниқлаш ва хатарларни камайтириш каби вазифаларни бажаради.</p> <p>Бундан ташқари, IP-шлюзлар актив хавф-хатар мониторингини амалга ошириш учун муҳим восита бўлиб, трафик хавфсизлигини таъминлашда роль ўйнайди.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 587 1444 624">Масала</th> <th data-bbox="1444 587 2096 624">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 655 1444 767">Трафик филтрацияси ва мониторинг</td> <td data-bbox="1444 639 2096 783">IP-шлюзлар орқали трафик филтрацияси ва мониторингини амалга ошириш мумкин, бу хавфли маълумотларни аниқлашга ёрдам беради.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 815 1444 927">Алоқа ҳақида маълумотнинг оғирлиги</td> <td data-bbox="1444 799 2096 943">IP-шлюзлар орқали ўзгартирилган, маълумотнинг аниқлаштириш мумкин бўлган IP-адреслари ёки маълумотлари аниқланиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 975 1444 1054">DDoS ҳужумларини блоклаш</td> <td data-bbox="1444 959 2096 1070">IP-шлюзлар орқали трафикнинг ҳаддан ортиқ кўпайиши ва DDoS ҳужумларини блоклаш мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1102 1444 1182">IP-спуфинг ва ёлғон IP-адреслар</td> <td data-bbox="1444 1086 2096 1198">IP-шлюз орқали ишлатилган ёлғон IP-адреслар серверга киришга ҳаракат қилишади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1214 1444 1294">Қонунийсиз киришни тўсиш</td> <td data-bbox="1444 1198 2096 1278">IP-шлюзлар орқали ноқонуний киришларни аниқлаш ва уларни блоклаш мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1310 1444 1390">Шифрлаш ва аутентификация</td> <td data-bbox="1444 1294 2096 1406">IP-шлюзлар шифрлаш ва аутентификацияни таъминлаш учун восита бўлиб хизмат қилиши мумкин.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Трафик филтрацияси ва мониторинг	IP-шлюзлар орқали трафик филтрацияси ва мониторингини амалга ошириш мумкин, бу хавфли маълумотларни аниқлашга ёрдам беради.	Алоқа ҳақида маълумотнинг оғирлиги	IP-шлюзлар орқали ўзгартирилган, маълумотнинг аниқлаштириш мумкин бўлган IP-адреслари ёки маълумотлари аниқланиши мумкин.	DDoS ҳужумларини блоклаш	IP-шлюзлар орқали трафикнинг ҳаддан ортиқ кўпайиши ва DDoS ҳужумларини блоклаш мумкин.	IP-спуфинг ва ёлғон IP-адреслар	IP-шлюз орқали ишлатилган ёлғон IP-адреслар серверга киришга ҳаракат қилишади.	Қонунийсиз киришни тўсиш	IP-шлюзлар орқали ноқонуний киришларни аниқлаш ва уларни блоклаш мумкин.	Шифрлаш ва аутентификация	IP-шлюзлар шифрлаш ва аутентификацияни таъминлаш учун восита бўлиб хизмат қилиши мумкин.
Масала	Изоҳ														
Трафик филтрацияси ва мониторинг	IP-шлюзлар орқали трафик филтрацияси ва мониторингини амалга ошириш мумкин, бу хавфли маълумотларни аниқлашга ёрдам беради.														
Алоқа ҳақида маълумотнинг оғирлиги	IP-шлюзлар орқали ўзгартирилган, маълумотнинг аниқлаштириш мумкин бўлган IP-адреслари ёки маълумотлари аниқланиши мумкин.														
DDoS ҳужумларини блоклаш	IP-шлюзлар орқали трафикнинг ҳаддан ортиқ кўпайиши ва DDoS ҳужумларини блоклаш мумкин.														
IP-спуфинг ва ёлғон IP-адреслар	IP-шлюз орқали ишлатилган ёлғон IP-адреслар серверга киришга ҳаракат қилишади.														
Қонунийсиз киришни тўсиш	IP-шлюзлар орқали ноқонуний киришларни аниқлаш ва уларни блоклаш мумкин.														
Шифрлаш ва аутентификация	IP-шлюзлар шифрлаш ва аутентификацияни таъминлаш учун восита бўлиб хизмат қилиши мумкин.														

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) ICANN — Корпорация по управлению доменными именами и IP-адресами Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) Corporación de Internet para la Asignación de Nombres y Números (ICANN) 互联网名称与数字地址分配机构 (hù lián wǎng míng chēng yǔ shù zì dì zhǐ fēn pèi jī gòu)</p>	<p>тармоқ техник инфратузилмасининг маъмурий бошқариш функциясини амалга оширадиган, шунингдек юқори даража доменларининг базасини қўллаб-қувватлайдиган Интернетда адреслар ва протоколлар рақамларини бириктириш бўйича ташкилот¹¹⁹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 475 1473 512">Масала</th> <th data-bbox="1473 475 2101 512">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 560 1473 635">Домейн номларини бошқариш</td> <td data-bbox="1473 520 2101 671">ICANN домен номларини глобал бошқаришни амалга оширади. Домейнларни манипуляция қилиш киберхужумлар хавфини туғдиради.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 743 1473 818">DNS тизимини ҳимоя қилиш</td> <td data-bbox="1473 679 2101 871">DNS — интернетнинг асосий тизими. Агар ICANN орқали ишлов бериладиган DNS тизими ҳимоясиз бўлса, маълумотлар йўналтирилиши ўзгариши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 903 1473 1018">Фишинг ва фирибгарликка қарши чоралар</td> <td data-bbox="1473 887 2101 1031">ICANN домен номларини рўйхатдан ўтказувчиларни назорат қилиб, фейк ва фишинг сайтларни чеклашга ёрдам беради.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1062 1473 1182">Кибержиноятларга қарши глобал ҳамкорлик</td> <td data-bbox="1473 1046 2101 1190">ICANN давлатлар ва ташкилотлар билан ҳамкорликда интернетнинг хавфсизлигини таъминлашда иштирок этади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1206 1473 1281">Домейн номлари орқали фирибгарлик</td> <td data-bbox="1473 1206 2101 1281">ICANN назоратида бўлмаган ёки суиистеъмол қилинган домейнлар орқали</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Домейн номларини бошқариш	ICANN домен номларини глобал бошқаришни амалга оширади. Домейнларни манипуляция қилиш киберхужумлар хавфини туғдиради.	DNS тизимини ҳимоя қилиш	DNS — интернетнинг асосий тизими. Агар ICANN орқали ишлов бериладиган DNS тизими ҳимоясиз бўлса, маълумотлар йўналтирилиши ўзгариши мумкин.	Фишинг ва фирибгарликка қарши чоралар	ICANN домен номларини рўйхатдан ўтказувчиларни назорат қилиб, фейк ва фишинг сайтларни чеклашга ёрдам беради.	Кибержиноятларга қарши глобал ҳамкорлик	ICANN давлатлар ва ташкилотлар билан ҳамкорликда интернетнинг хавфсизлигини таъминлашда иштирок этади.	Домейн номлари орқали фирибгарлик	ICANN назоратида бўлмаган ёки суиистеъмол қилинган домейнлар орқали
Масала	Изоҳ												
Домейн номларини бошқариш	ICANN домен номларини глобал бошқаришни амалга оширади. Домейнларни манипуляция қилиш киберхужумлар хавфини туғдиради.												
DNS тизимини ҳимоя қилиш	DNS — интернетнинг асосий тизими. Агар ICANN орқали ишлов бериладиган DNS тизими ҳимоясиз бўлса, маълумотлар йўналтирилиши ўзгариши мумкин.												
Фишинг ва фирибгарликка қарши чоралар	ICANN домен номларини рўйхатдан ўтказувчиларни назорат қилиб, фейк ва фишинг сайтларни чеклашга ёрдам беради.												
Кибержиноятларга қарши глобал ҳамкорлик	ICANN давлатлар ва ташкилотлар билан ҳамкорликда интернетнинг хавфсизлигини таъминлашда иштирок этади.												
Домейн номлари орқали фирибгарлик	ICANN назоратида бўлмаган ёки суиистеъмол қилинган домейнлар орқали												

¹¹⁹ Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги бош директорининг 2008 йил 26 майдаги 155-сон буйруғи (рўйхат рақами 1830, 2008 йил 23 июнь) билан тасдиқланган “UZ” доменидаги домен номларини рўйхатдан ўтказиш ва улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси										
	<p>зарарли фаолият (малвар, спам, фишинг) амалга оширилиши мумкин.</p> <p>ICANN томонидан тақсимланадиган IP ва домейн инфратузилмаси бузилса, бутун интернетнинг иш фаолиятига хавф туғилади.</p>										
<p>IANA (The Internet Assigned Numbers Authority) IANA — Администрация по присвоению номеров в Интернете Internet Assigned Numbers Authority (IANA) Autoridad de Números Asignados en Internet (IANA) 互联网号码分配局 (hù lián wǎng hào mǎ fēn pèi jú)</p>	<p>Интернет адресларининг бутун маконини тақсимлаш, шу жумладан IP-адрес, домен номларининг тармоқ хизматини умумий мувофиқлаштириш ва бошқариш ҳамда юқори даража доменларини делегирлаш учун назоратни амалга оширувчи ташкилот¹²⁰</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <tr> <td data-bbox="1122 686 1456 718" style="text-align: center;">Масала</td> <td data-bbox="1456 686 2096 718" style="text-align: center;">Изоҳ</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 750 1456 829">IP манзилларнинг тўғри тақсимланиши</td> <td data-bbox="1456 750 2096 829">IANA IP манзилларни бошқарувчи орган бўлиб, нотўғри ёки фирибгарона тақсимлаш ҳолатлари хавф туғдиради.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 893 1456 973">DNS root зоналарни назорат қилиш</td> <td data-bbox="1456 893 2096 973">DNS тизимидаги энг муҳим (root) зоналарни IANA мувофиқлаштиради; бу тизимнинг бузилиши бутун интернетга таъсир қилади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1037 1456 1149">Протокол рақамларининг мувофиқлашуви</td> <td data-bbox="1456 1037 2096 1149">Интернет протоколлари (TCP/UDP портлар, MIME турлари)ни ҳам IANA мувофиқлаштиради, улардаги хато — хавф туғдиради.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1197 1456 1276">Фейк IP диапазонлар орқали фирибгарлик</td> <td data-bbox="1456 1197 2096 1276">Агар IP диапазонлар ишончсиз манбаларга бериб юборилса, фейк сайтлар, спам ва DDoS хужумлари кучаяди.</td> </tr> </table>	Масала	Изоҳ	IP манзилларнинг тўғри тақсимланиши	IANA IP манзилларни бошқарувчи орган бўлиб, нотўғри ёки фирибгарона тақсимлаш ҳолатлари хавф туғдиради.	DNS root зоналарни назорат қилиш	DNS тизимидаги энг муҳим (root) зоналарни IANA мувофиқлаштиради; бу тизимнинг бузилиши бутун интернетга таъсир қилади.	Протокол рақамларининг мувофиқлашуви	Интернет протоколлари (TCP/UDP портлар, MIME турлари)ни ҳам IANA мувофиқлаштиради, улардаги хато — хавф туғдиради.	Фейк IP диапазонлар орқали фирибгарлик	Агар IP диапазонлар ишончсиз манбаларга бериб юборилса, фейк сайтлар, спам ва DDoS хужумлари кучаяди.
Масала	Изоҳ										
IP манзилларнинг тўғри тақсимланиши	IANA IP манзилларни бошқарувчи орган бўлиб, нотўғри ёки фирибгарона тақсимлаш ҳолатлари хавф туғдиради.										
DNS root зоналарни назорат қилиш	DNS тизимидаги энг муҳим (root) зоналарни IANA мувофиқлаштиради; бу тизимнинг бузилиши бутун интернетга таъсир қилади.										
Протокол рақамларининг мувофиқлашуви	Интернет протоколлари (TCP/UDP портлар, MIME турлари)ни ҳам IANA мувофиқлаштиради, улардаги хато — хавф туғдиради.										
Фейк IP диапазонлар орқали фирибгарлик	Агар IP диапазонлар ишончсиз манбаларга бериб юборилса, фейк сайтлар, спам ва DDoS хужумлари кучаяди.										

¹²⁰ Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги бош директорининг 2008 йил 26 майдаги 155-сон буйруғи (рўйхат рақами 1830, 2008 йил 23 июнь) билан тасдиқланган “UZ” доменидаги домен номларини рўйхатдан ўтказиш ва улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Киберхужумлар орқали назоратни олиш хавфи IANA серверларига хужум қилинса, глобал IP/DNS тизимида манипуляция қилиш хавфи пайдо бўлади.

9-§. “Й” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
ягона идентификаторлар уникальные идентификаторы unique identifiers identificadores únicos 唯一标识符 (wéiyī biāozhìfú)	ҳар бир жисмоний ва юридик шахсга, кадастр ва кўчмас мулк объектларига, географик ва бошқа объектларга бериладиган, уларни электрон ҳукуматда идентификациялаш имконини берувчи ноёб кодлар ¹²¹
яшаш гувоҳномаси свидетельство о проживании residence certificate certificado de residencia 居住证 (jūzhù zhèng)	фуқаролиги бўлмаган шахснинг ёки чет давлат фуқаросининг шахсини тасдиқлайдиган, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида доимий яшашга рухсат этилганлигининг тасдиғи сифатида берилган ҳужжат ¹²²
юқори частотали қурилмалар устройства высоких частот high-frequency devices dispositivos de alta frecuencia 高频设备 ((gāo pín shè bèi))	радиочастоталар энергиясини саноат, илмий, тиббий, маиший ёки бошқа мақсадларда ҳосил қилиш ва ундан фойдаланиш учун мўлжалланган ускуналар ёки асбоблар, улардан радиотўлқинларни тарқатиш ёки қабул қилиш мақсадида фойдаланиш бундан мустасно

¹²¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹²² Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

10-§. “К” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Катта маълумотлар Большие данные Big Data Grandes datos 大数据 (dà shù jù)</p>	<p>ҳажми, хилма-хиллиги, тезлиги ва (ёки) ўзгарувчанлиги билан ажралиб турадиган, самарали сақлаш, бошқариш ва таҳлил қилиш учун талаб этиладиган кенг маълумотлар тўплами¹²³</p> <p>Бу маълумотлар ўрганиш ва таҳлил қилиш учун жуда катта ёки жуда комплекс бўлган, ошиқ ва жуда тез ўзгарадиган маълумотлар тўпламини ифодалайди.</p> <p>Катта маълумотлар турли хил манбалардан олинади, масалан, интернет фойдаланувчиларининг ҳаракатлари, сенсорлардан олинadиган маълумотлар, ишлаш жараёнлари ва ижтимоий тармоқлардаги маълумотлар. Бу маълумотлар ҳар қандай шаклда бўлиши мумкин — матн, тасвир, видео ёки датчиклардан ўлинган маълумотлар.</p> <p>Катта маълумотлар хоссалари (The 5 V's):</p> <p>Ҳажм (Volume): Катта маълумотларнинг биринчи хоссаси — унинг ёпик ҳажми. Бу олий маълумотлар тўпламининг ҳажми миллиардлаб ёки триллионлаб ёзувлардан ташкил топади.</p> <p>Тезлик (Velocity): Маълумотларнинг шаклланиш ва ёзилиш тезлиги. Катта маълумотлар тизимлари маълумотлар ҳар секундда ёки минутда тўпланишини таъминлайди.</p> <p>Рақамли хусусиятлар (Variety): Катта маълумотлар тўпламининг турли хил шаклдаги маълумотлардан ташкил топиши (масалан, матн, тасвирлар, овоз, видео ва бошқа рақамли форматлар).</p> <p>Шаклланганлик (Veracity):</p>

¹²³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Маълумотларнинг ишончилиги ва аниқлиги. Катта маълумотлар тўпламларининг қайд этиш ва текширишда муаммоларга дуч келиш эҳтимоли мавжуд.</p> <p>Қиммат (Value):</p> <p>Маълумотлар тўпамининг қиймати ва унинг ишлатилиши. Катта маълумотлардан тўғри фойдаланиш, устидаги таҳлиллар ва баҳолар натижасида муҳим қарорлар қабул қилишга олиб келиши мумкин.</p> <p>Катта маълумотларни ишлаш:</p> <p>Катта маълумотларнинг самарали ишлаш учун қуйидаги технологиялар ва методлар қўлланилади:</p> <p>Махсус таҳлил усуллари: Машинавий ўқитиш ва сунъий интеллект катта маълумотлардан маъноли хулосалар олиш учун ишлатилади.</p> <p>Кластерлаш ва анжомлаш: Маълумотларни тўплаш ва қайд қилиш жараёни, уларни тўғри классификация қилиш ва таҳлил қилиш.</p> <p>Параллель ҳисоблаш: Катта маълумотларни тезда ишлаш учун параллель ёки тарқатилган ҳисоблаш платформаларидан фойдаланиш (масалан, Hadoop, Apache Spark).</p> <p>Сенсорлар ва IoT: Интернет объектлари (IoT) ва сенсорлар орқали маълумотларни йиғиш.</p> <p>Катта маълумотлар ва уларнинг соҳаларидаги қўлланилиши:</p> <p>Молия ва иқтисод: Молиявий бозорларни таҳлил қилиш, инвестиция стратегияларини ишлаб чиқиш ва молиявий хатарларни прогнозлаш.</p> <p>Тиббиёт: Пациент маълумотларини таҳлил қилиш, тиббий аниқликни ошириш ва самарали даволаш усулларини ишлаб чиқиш.</p> <p>Ижтимоий тармоқлар: Фойдаланувчиларнинг ижтимоий тармоқлардаги фаолиятларини таҳлил қилиш, реклама ва шахсийлаштирилган хизматларни кўрсатиш.</p> <p>Табиат ва муҳит: Атмосфера ва экологик маълумотларни тўплаш, табиий ресурсларни бошқариш ва ҳар хил хавфлардан ҳимоя қилиш.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Маркетинг ва реклама: Фойдаланувчи хулқ-атворини аниқлаш, реклама ва маркетинг кампанияларини шахсийлаштириш.</p> <p>Катта маълумотларнинг киберхавфсизлик билан боғлиқ жиҳатлари:</p> <p>Маълумотларни ҳимоя қилиш: Катта маълумотлар тўпламининг ҳимоясини таъминлаш, хусусан, шахсга доир маълумотлар ёки молиявий маълумотларни сақлаш.</p> <p>Аномалий таҳлил: Катта маълумотлардан фойдаланиб, хавфли фаолиятлар ва хакерлик ҳужумларини аниқлаш.</p> <p>Маълумотларни анонимлаштириш: Маълумотларнинг шахсийлашган маълумотлардан ҳимоя қилиниши, хусусан, шахсга доир маълумотларни кўриш ва тарқатишда хавфсизликни таъминлаш.</p> <p>Рискларни аниқлаш: Машинавий ўқитиш ва статистик методлар орқали хавфли тенденциялар ва хатарларни аниқлаш.</p>
<p>Кибержиноятчилик Киберпреступность Cybercrime Ciberdelito 网络犯罪 (wǎngluò fànzui)</p>	<p>ахборотни эгаллаш, уни ўзгартириш, йўқ қилиш ёки ахборот тизимлари ва ресурсларини ишдан чиқариш мақсадида кибермаконда дастурий таъминот ва техник воситалардан фойдаланилган ҳолда амалга ошириладиган жиноятлар йиғиндиси¹²⁴</p>
<p>Кибермакон Киберпространство Cyberspace Ciberespacio 网络空间 (wǎngluò kōngjiān)</p>	<p>ахборот технологиялари ёрдамида яратилган виртуал муҳит¹²⁵</p> <p>Кибермаконнинг хусусиятлари:</p> <p>Виртуал муҳит — физик жиҳатдан мавжуд бўлмаган, бир неча рақамли тизимлар орқали кудратланган жой.</p> <p>Глобал алоқа — бутун дунё бўйлаб мавжуд бўлган интернет трафиғи ва тармоқлар.</p>

¹²⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹²⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Тизимлар ўртасидаги ўзаро ишлаш — ахборотни алмашиш, тармоқлар ва дўстликлар, ва ҳ.к.</p> <p>Киберҳавфлар ва хавфсизлик муаммолари — бу муҳитдаги муаммоларнинг бир қисми.</p>
<p>Кибертахдид Киберугроза Cyber threat Amenaza cibernética 网络威胁 (wǎngluò wēixié)</p>	<p>кибермаконда шахс, жамият ва давлат манфаатларига таҳдид солувчи шарт-шароитлар ва омиллар мажмуи¹²⁶</p> <p>Кибертахдидлар:</p> <p>Техник — вируслар, троянлар, малваре, DDoS ҳужумлари ва ҳ.к.</p> <p>Инсоний — ижтимоий муҳандислик (social engineering) орқали маълумотларни олиш.</p> <p>Ҳуқуқий — паролларни ўғирлаш, махсус ҳужумлар орқали бўлиши мумкин.</p> <p>Кибертахдидларнинг турлари:</p> <p>Малваре — зарарли дастурлар, вируслар, троянлар.</p> <p>DDoS (Distributed Denial of Service) — тармоқни тўсиш ёки серверни ишдан чиқариш ҳужуми.</p> <p>Фишинг — фойдаланувчининг шахсий маълумотларини олиш учун сохта хабарлар ёки электрон почталар юбориш.</p> <p>Рухсатсиз кириш — пароллар ёки бошқа кириш маълумотларини зўрлаш орқали тизимга кириш.</p> <p>SQL Injection — веб-сайтлар орқали маълумотлар базасини бузиш.</p> <p>Адаптив ва хилла-шиқларнинг янги турлари — киберқавмий хатарлар, босимлар ва мақсадли ҳужумлар.</p>
<p>Киберхавфсизлик Кибербезопасность Cybersecurity</p>	<p>кибермаконда шахс, жамият ва давлат манфаатларининг ташқи ва ички таҳдидлардан ҳимояланганлик ҳолати¹²⁷</p> <p>Киберхавфсизлик мақсадлари:</p>

¹²⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹²⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Ciberseguridad 网络安全 (wǎngluò ānquán)	Махфийлик (Confidentiality) – маълумотлар фақат рухсат этилган фойдаланувчиларга очиқ бўлиши. Бутунлик (Integrity) – маълумотлар ўзгармас ва аниқ сақланиши. Фойдаланувчанлик (Availability) – тизим ва маълумотлар зарур пайтда фойдаланишга тайёр бўлиши. Киберхавфсизлик қамраб олади: Ахборот тизимларини ҳимоя қилиш Тармоқ хавфсизлиги Ускуналарни муҳофаза қилиш Ижтимоий муҳандислик (social engineering)га қарши чоралар Электрон рақамли имзони қўллаш Киберхужумларга қарши чоралар (DDoS, вируслар, фишинг ва ҳ.к.)
киберхавфсизликни таъминлаш воситаларини сертификатлаштириш Сертификация средств обеспечения кибербезопасности Certification of Cybersecurity Tools Certificación de herramientas de ciberseguridad 网络安全工具的认证 (Wǎngluò ānquán gōngjù de rènzhèng)	киберхавфсизликни таъминлаш воситаларининг техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив хужжатлар (бундан буён матнда норматив хужжатлар деб юритилади) талабларига мувофиқлигини тасдиқлаш тартиб-таомили ¹²⁸
киберхавфсизлик ҳодисаси Инцидент кибербезопасности Cybersecurity incident Incidente de ciberseguridad 网络安全事件 (wǎngluò ānquán shìjiàn)	кибермаконда ахборот тизимларининг ишлашида узилишларга ва (ёки) улардаги ахборотнинг очиклиги, яхлитлиги ва ундан эркин фойдаланилишининг бузилишига олиб келган ҳодиса ¹²⁹ Фарқи: Киберхавф — потенциал таҳдид. Киберхужум — амалга оширилган зарарли ҳаракат.

¹²⁸ □ Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати раисининг “Ахборот тизимлари ва ресурсларининг киберхавфсизлигини таъминлаш учун қўлланиладиган аппарат, аппарат-дастурий ҳамда дастурий воситаларни сертификатлаштириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 15 октябрдаги 114-сон буйруғи (14.11.2024 й., рўй.: 3574) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹²⁹ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ-764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Киберхавфсизлик ҳодисаси — ушбу таҳдид ёки ҳужум натижасида юз берган воқеа.
киберхавфсизлик объекти Объект кибербезопасности Cybersecurity asset / Cybersecurity object Objeto de ciberseguridad 网络安全对象 (wǎngluò ānquán duìxiàng)	ахборотнинг киберҳимоя қилинишини ҳамда миллий ахборот тизимлари ва ресурсларининг киберхавфсизлигини таъминлашга доир фаолиятда фойдаланиладиган ахборот тизимлари мажмуи, шу жумладан муҳим ахборот инфратузилмаси объектлари ¹³⁰ . Уларга ахборот тизими, тармоқ, дастурий таъминот, қурилма ёки маълумотлар мажмуаси киради.
киберхавфсизлик субъекти Субъект кибербезопасности Cybersecurity subject / Cybersecurity entity Sujeto de ciberseguridad 网络安全主体 (wǎngluò ānquán zhǔtǐ)	миллий ахборот ресурсларига эга бўлиш, улардан фойдаланиш ва уларни тасарруф этиш ҳамда улардан фойдаланиш бўйича электрон ахборот хизматлари кўрсатиш, ахборотни ҳимоя қилиш ҳамда киберхавфсизлик билан боғлиқ муайян ҳуқуқлар ва мажбуриятларга эга бўлган юридик шахс ва (ёки) яқка тартибдаги тадбиркор, шу жумладан муҳим ахборот инфратузилмаси субъектлари
Киберҳимоя Кибербезопасность Cybersecurity Ciberseguridad 网络安全 (wǎngluò ānquán)	киберхавфсизлик ҳодисаларининг олдини олишга, киберҳужумларни аниқлашга ва улардан ҳимоя қилишга, киберҳужумларнинг оқибатларини бартараф этишга, телекоммуникация тармоқлари, ахборот тизимлари ҳамда ресурслари фаолиятининг барқарорлигини ва ишончилигини тиклашга қаратилган ҳуқуқий, ташкилий, молиявий-иқтисодий, муҳандислик-техник чора-тадбирлар, шунингдек маълумотларни криптографик ва техник жиҳатдан ҳимоя қилиш чора-тадбирлари мажмуи ¹³¹ Киберҳимоянинг асосий вазифалари: Махфийликни таъминлаш — маълумотлар фақат рухсат берилган шахсларга очик бўлиши.

¹³⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹³¹ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Бутунликни сақлаш — маълумотлар ўзгармаслиги ва тўғри сақланиши.</p> <p>Фойдаланувчанлик — тизимлар доим ишлай оладиган ҳолатда сақланиши.</p> <p>Хавфларни таҳлил қилиш ва камайтириш — олдиндан таҳдидларни аниқлаш ва чора кўриш.</p> <p>Киберхимоя воситалари: Антивирус дастурлари Фаерволлар (Firewall) IDS/IPS (хужумларни аниқлаш ва олдини олиш тизимлари) VPN (шифрланган виртуал тармоқлар) Криптография ва электрон рақамли имзо Қурилма ва тизим аудити</p>
<p>Киберхужум Кибератака Cyberattack Ciberataque 网络攻击 (wǎngluò gōngjí)</p>	<p>кибермаконда аппарат, аппарат-дастурий ва дастурий воситалардан фойдаланган ҳолда қасддан амалга ошириладиган, киберхавфсизликка таҳдид соладиган ҳаракат¹³²</p> <p>Киберхужум турлари: DDoS (тақсимланган рад этиш) хужуми – серверни ишдан чиқариш учун ортикча сўров юборади. Фишинг – сохта хабарлар орқали шахсий маълумотларни олиш. Малваре (зарарли дастурлар) – вирус, троян, ransomware орқали зарар етказиш. Brute-force – паролларни зўрлаш орқали кириш уринишлари. SQL Injection, XSS ва бошқа веб-хужумлар – веб-сайтлар орқали маълумотлар базасига хужум қилиш.</p>

¹³² Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
Классификатор Классификатор Classifier Clasificador 分类器 (fēnlèi qì)	<p>ахборот тизимларини яратиш ва ишлатишда фойдаланиладиган, синф, гуруҳ ва тур бўйича ўхшашлик ёки фарқ бўйича унинг бўлинмасига мувофиқ ахборот ва ахборотларни ажратувчи ҳужжат¹³³</p> <p>Классификаторларнинг турлари ва қўлланилиши:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="1133 395 1285 472">Тип</th> <th data-bbox="1285 395 1509 472">Қўлланиш соҳаси</th> <th data-bbox="1509 395 2089 472">Мисоллар</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1133 555 1285 676">Техник классификаторлар</td> <td data-bbox="1285 555 1509 676">Маҳсулотлар, технологиялар, стандартлар</td> <td data-bbox="1509 480 2089 746">Саноат, электротехника, ахборот технологиялар, и классификаторлари</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1133 799 1285 951">Маълумотларнинг классификатори</td> <td data-bbox="1285 799 1509 951">Маълумотларнинг тегишли категорияларга бўлиниши</td> <td data-bbox="1509 762 2089 986">Шахслар, ташкилотлар, товарлар ва хизматлар классификаторлари</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1133 1082 1285 1233">Молиявий классификаторлар</td> <td data-bbox="1285 1082 1509 1233">Молиявий ҳисоботлар, бюджетлаштириш</td> <td data-bbox="1509 1002 2089 1313">Ҳисоб-китоблар, харажатлар, солиқлар, иқтисодий секторлар классификаторлари</td> </tr> </tbody> </table>	Тип	Қўлланиш соҳаси	Мисоллар	Техник классификаторлар	Маҳсулотлар, технологиялар, стандартлар	Саноат, электротехника, ахборот технологиялар, и классификаторлари	Маълумотларнинг классификатори	Маълумотларнинг тегишли категорияларга бўлиниши	Шахслар, ташкилотлар, товарлар ва хизматлар классификаторлари	Молиявий классификаторлар	Молиявий ҳисоботлар, бюджетлаштириш	Ҳисоб-китоблар, харажатлар, солиқлар, иқтисодий секторлар классификаторлари
Тип	Қўлланиш соҳаси	Мисоллар											
Техник классификаторлар	Маҳсулотлар, технологиялар, стандартлар	Саноат, электротехника, ахборот технологиялар, и классификаторлари											
Маълумотларнинг классификатори	Маълумотларнинг тегишли категорияларга бўлиниши	Шахслар, ташкилотлар, товарлар ва хизматлар классификаторлари											
Молиявий классификаторлар	Молиявий ҳисоботлар, бюджетлаштириш	Ҳисоб-китоблар, харажатлар, солиқлар, иқтисодий секторлар классификаторлари											

¹³³ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Клиринг Клиринг Clearing Compensación 清算 (qīngsuàn)	тўлов тизими иштирокчиларининг пулга доир ўзаро талаблари ва мажбуриятларини йиғиш, таққослаш ҳамда ҳисобга ўтказиш жараёни ¹³⁴
клонланган IMEI-код клонированный IMEI-код cloned IMEI code código IMEI clonado 克隆IMEI码 (kè lóng IMEI mǎ)	GSMA томонидан белгиланган бошқа мобил қурилма IMEI-кодининг белгилари ва рамзларини тўлиқ қайтарувчи мобил қурилманинг IMEI-коди ¹³⁵ Клонланган IMEI-кодлар билан боғлиқ муаммолар: 1) Мобил қурилмаларнинг аниқлигини йўқотиш — Клонланган IMEI билан қурилмалар орқали тармоққа кириш ёки қонуний қурилмаларни алмаштириш мумкин. 2) Ўғирлаш ва қонунсиз фойдаланиш — Баъзида ўғирланган телефонларнинг IMEI кодини ўзгартириш орқали, уларни қонуний қурилмалар сифатида кўрсатишга ҳаракат қилинади. 3) Тармоқ хавфсизлиги — Клонланган IMEI кодлари, мобил операторлар ва ҳукумат органлари учун хавф туғдиради, чунки улар айрим телефоний хизматларини хавфсизлигига таъсир қилади.
Кодек Кодек Codec Códec	Амалга оширилган алгоритмларга мувофиқ ахборотни кодлаш ва декодлаш функциясини амалга оширадиган қурилма ¹³⁶ Кодекнинг турлари: Аудио кодеклари: MP3: Одатда аудио файлларини компрессия қилиш учун ишлатилади.

¹³⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹³⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹³⁶ O‘zMSt 156:2024. Telekommunikatsiyalar tarmoqlari. Atamalar va ta’riflar Сети телекоммуникаций. Термины и определения telecommunications networks Terms and definitions // <https://st2.unicon.uz/#/list-inside-category/34>.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>编解码器是用于压缩和解压音频和视频数据的设备或程序，目的是减少它们的大小或改善传输质量。(Biānjiě mǎqì shì yòng yú yāsuō hé jiěyā yīnpín hé shìpín shùjù de shèbèi huò chéngxù, mùdì shì jiǎnshǎo tāmen de dàxiǎo huò gǎishàn chuánshū zhìliàng.)</p>	<p>AAC: MP3 га ўхшаш, аммо юқори сифатдаги аудио компрессия усули.</p> <p>FLAC: Рақамли аудио маълумотларни компрессия қилишда сифатни йўқотмай ишлатилган кодек.</p> <p>Видео кодеклари:</p> <p>H.264: Бу видеони сиқиш ва узатишда юқори сифатни таъминлайдиган энг кенг тарқалган кодек.</p> <p>H.265 (HEVC): H.264дан кейинги авлод кодеклари, видео сифатини сақлаган ҳолда файл ҳажмини янада кичик қилиб компрессия қилиш имконини беради.</p> <p>VP8/VP9: Google томонидан ишлаб чиқилган кодеклар, YouTube каби видеохизматларда ишлатилади.</p> <p>Кодеклар ишлаш принципи:</p> <p>Компрессия (сиқиш): Маълумотларни бир хил усулда сиғдиради ва узатиш учун ёки сақлаш учун катта ҳажмдаги файлларни кичик ҳажмга келтиради.</p> <p>Декомпрессия (қайта тиклаш): Сиқиш жараёнида йўқотилган маълумотларни қайта тиклаш ва орқали чиқаришга ёрдам беради.</p> <p>Кодеклар қўлланиладиган соҳалар:</p> <p>Мультимедиа: Видеоконтентни интернет орқали узатиш ва сақлашда ишлатилади.</p> <p>Телевизион трансляциялар: Видеоларни ёки радио сигналларини ёки онлайн кўрсатишда.</p> <p>Телефон алоқа тизимлари: Аудио компрессиясини таъминлайди, шунингдек видео қўнғироқларда ҳам ишлатилади.</p> <p>Кодек ва киберхавфсизлик:</p> <p>Кодеклар ҳакерлар ёки шифрлаш хавфлари билан боғлиқ бўлиши мумкин. Масалан, видео ёки аудио маълумотларни компрессия қилиш жараёнида уланиш хавфлари юзага келиши мумкин.</p> <p>Шифрлаш кодеклари маълумотларни юклаш ва тармоқда узатишда хавфсизликни таъминлайди.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Компьютер Компьютер Computer Computadora 计算机 (Jìsuànjī)	<p>Инглизча сўз бўлиб, кодлар билан ишлайман, ҳисоблайман, деган маънони англатади ва маълумотларни сақлаш, ишлаш ва қайта ишлаш учун ишлатилувчи олдиндан берилган дастур бўйича ишловчи электрон қурилма¹³⁷</p>
Компьютер ахборотидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш Несанкционированное использование компьютерной информации Несанкционированное использование компьютерной информации Usó no autorizado de información informática 非法使用计算机信息 (Fēifǎ shǐyòng jìsuànjī xìnxi)	<p>Компьютер ахборотидан, яъни ахборот-ҳисоблаш тизимлари, тармоқлари ва уларнинг таркибий қисмларидаги ахборотлардан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш, агар ушбу ҳаракат ахборотнинг йўқ қилиб юборилиши, тўсиб қўйилиши, модификациялаштирилиши, ундан нусха кўчирилиши ёхуд унинг қўлга киритилишига, электрон ҳисоблаш машиналари, электрон ҳисоблаш машиналари тизими ёки уларнинг тармоқлари ишининг бузилишига сабаб бўлиш¹³⁸</p>
Компьютер ахборотини модификациялаштириш Модификация компьютерной информации Modification of computer information Modificación de información informática 修改计算机信息 (Xiūgǎi jìsuànjī xìnxi)	<p>компьютер тизимида сақланаётган ахборотни қонунга хилоф равишда ўзгартириш, унга шикаст етказиш, уни ўчириш, худди шунингдек била туриб унга ёлғон ахборотни киритиш фуқароларнинг ҳуқуқларига ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишига сабаб бўлиш¹³⁹</p>
компьютер саботаж Компьютерный саботаж Computer sabotage Sabotaje informático 计算机破坏行为 (Jìsuànjī pòhuài xíngwéi)	<p>Ўзганинг компьютер ускунасини ёки хизматда фойдаланиладиган компьютер ускунасини қасдан ишдан чиқариш, худди шунингдек компьютер тизимини бузиш¹⁴⁰</p>
компьютер вируси компьютерный вирус	<p>деструктив хусусиятга, ўз нусхасини кўпайтира олиш (асл нусха билан тўлиқ мос бўлмаслиги ҳам мумкин) ва фойдаланувчи билмаган</p>

¹³⁷ <https://qomus.info/encyclopedia/cat-k/kompyuter-uz/>.

¹³⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹³⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁴⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>computer virus virus informático 计算机病毒 (jìsuànjī bìngdú)</p>	<p>холда уларни компьютер тизимлари, тармоқлари турли ресурслари ва шу борада жорий этиш қобилиятига эга бўлган дастурдир (бажариладиган кодлар тўплами)¹⁴¹</p> <p>Компьютер вирусининг асосий хусусиятлари:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ўз-ўзини кўчира олади — вирус бошқа файллар, дастурлар ёки тизим қисмларига ўзини қўшади. 2. Ёйилиши мумкин — USB флешка, электрон почта, интернет орқали тарқалади. 3. Зарар етказди — маълумотлар йўқолиши, операцион тизимнинг ишдан чиқиши, фойдаланувчи маълумотларини ўғирлаш мумкин. <p>Компьютер вируси турлари:</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1167 708 1339 740">Вирус тури</th> <th data-bbox="1509 708 1637 740">Тавсифи</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1144 772 1339 804">Файл вируси</td> <td data-bbox="1368 756 1749 820">Ижро этиладиган .exe, .com файлларга ёпишади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 852 1339 932">Boot-сектор вируси</td> <td data-bbox="1368 836 1749 948">Компьютерни ёқишда ишга тушадиган қисмни зарарлайди.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 963 1339 1043">Макровируслар</td> <td data-bbox="1368 963 1711 1043">Word, Excel хужжатлари орқали тарқалади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 1091 1339 1123">Троян (Trojan)</td> <td data-bbox="1368 1043 1771 1155">Фойдали дастурдек кўриниб, аслида зарар етказувчи кодни яширади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 1203 1339 1235">Червь (Worm)</td> <td data-bbox="1368 1171 1749 1283">Тармоқ орқали тарқалиб, тезда кўпайиш хусусиятига эга.</td> </tr> </tbody> </table>	Вирус тури	Тавсифи	Файл вируси	Ижро этиладиган .exe, .com файлларга ёпишади.	Boot-сектор вируси	Компьютерни ёқишда ишга тушадиган қисмни зарарлайди.	Макровируслар	Word, Excel хужжатлари орқали тарқалади.	Троян (Trojan)	Фойдали дастурдек кўриниб, аслида зарар етказувчи кодни яширади.	Червь (Worm)	Тармоқ орқали тарқалиб, тезда кўпайиш хусусиятига эга.
Вирус тури	Тавсифи												
Файл вируси	Ижро этиладиган .exe, .com файлларга ёпишади.												
Boot-сектор вируси	Компьютерни ёқишда ишга тушадиган қисмни зарарлайди.												
Макровируслар	Word, Excel хужжатлари орқали тарқалади.												
Троян (Trojan)	Фойдали дастурдек кўриниб, аслида зарар етказувчи кодни яширади.												
Червь (Worm)	Тармоқ орқали тарқалиб, тезда кўпайиш хусусиятига эга.												

¹⁴¹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>курулмалардан фойдаланиб, жамғарилган активларни ўғирлайдилар.</p> <p>Фишинг хуружлари Кристо-активларни қўлга киритиш мақсадида фишинг сайтлари орқали шахсий калитлар ва логин маълумотларини ёғирлаш.</p> <p>Скамлар ва ёлгон ICOлар Кристо-активларнинг ёлгон ICO (Initial Coin Offering) ёки фишинг тизимлари орқали инсонларни алдаб, пулларни ўғирлаш.</p> <p>Миксинг хиджакери (Mixing services) Криптовалюта миксинг хизматлари орқали анонимликни сақлаб, трансакцияларни йўналтириш, бу эса қонунсиз фаолиятларга имконият туғдиради (масалан, пул киритиш ёки ўғирлаш).</p> <p>Криптовалюта терроризм ва манипуляцияси Кристо-активлар ўзининг анонимлик хусусияти орқали терроризм, жиноят ёки сиёсий манипуляциялар учун фойдаланилиши мумкин.</p> <p>Дипломатик сиёсат Кристо-активлар халқаро сиёсатда ҳам муҳим омилга айланиб, давлатлар ўзларнинг</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>ва крипто-активлар рақобатини ошириш ёки санкциялардан ҳимояланиш учун криптовалюталарни ишлатишлари мумкин.</p>
<p>Крипто-активлар айланмаси соҳасидаги қонунчиликни бузиш Нарушение законодательства в сфере оборота криптоактивов Violation of legislation in the field of crypto asset circulation Infracción de la legislación en el ámbito del comercio de criptoactivos 违反加密资产流通领域的法律法规 (Wéifǎn jiāmì zīchǎn liútōng lǐngyù de fǎlǜ fǎguī)</p>	<p>Крипто-активларни қонунга ҳилоф равишда олиш, ўтказиш ёки айирбошлаш, белгиланган тартибда лицензия олмасдан крипто-активлар айланмаси соҳасидаги хизматлар провайдерлари фаолиятини амалга ошириш ёхуд крипто-активлар айланмаси соҳасидаги хизматлар провайдерлари томонидан аноним крипто-активлар билан операцияларни амалга ошириш¹⁴⁵</p>
<p>криптографик калит Криптографический ключ Cryptographic key Clave criptográfica 加密密钥 (jiāmì mìyào)</p>	<p>электрон рақамли имзони ҳисоблаш ёки текшириш, шунингдек шифрлаш ва дастлабки матнга ўгириш учун қўлланиладиган символлар кетма-кетлиги¹⁴⁶</p> <p>Криптографик калитлар симметрик ва асимметрик турларга бўлинади:</p> <p>Симметрик криптография — шифрлаш ва декодлаш учун бир хил калитдан фойдаланилади. Бунда, шифрланган маълумотни ёзиш ва ундан фойдаланиш учун бир хил калит талаб қилинади.</p> <p>Мисол: AES (Advanced Encryption Standard).</p> <p>Асимметрик криптография — шифрлаш ва декодлаш учун иккита алоҳида калит ишлатилади. Бир калит (оғир калит) маълумотни шифрлаш учун, иккинчиси (ёпиқ калит) эса шифрланган маълумотни декодлаш учун ишлатилади.</p>

¹⁴⁵ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁴⁶ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Мисол: RSA (Rivest-Shamir-Adleman), ECC (Elliptic Curve Cryptography).</p> <p>Киберхавфсизлик билан боғлиқ жихатлар:</p> <p>Криптографик калитлар — маълумотларни шифрлаш ва декодлаш орқали кенг қамровли хавфсизликни таъминлайди.</p> <p>Криптографик ҳужжатлар ва эшитишдан сақланиш учун калитларни шифрлаш ва аутентификация қилиш усуллари ёрдамида маълумотлар хавфсизлигини ошириш мумкин.</p> <p>Мултифакторли криптографик калитлар — фойдаланувчининг имзо ва биометриясига асосланган ҳужжатларни ёки рўйхатдан ўтказиш жараёнларини тавсия этилади.</p>

11-§. “М” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Маълумотнома Справка Certificate Certificado 证明文件 (zhèngmíng wénjiàn)</p>	<p>ахборот тизимларини яратишда ва ишлатишда фойдаланиладиган, битта мавзу билан бирлаштирилган ва бир хил тузилишга эга бўлган, ҳар бир элементи код ва ном билан тавсифланадиган маълумот ва маълумотларнинг тизимли рўйхатини ифодаловчи ҳужжат¹⁴⁷</p>
<p>“Маълумотларни бошқариш” ахборот тизими Информационная система управления данными Data Management Information System Sistema de Información para la Gestión de Datos 数据管理信息系统 (shùjù guǎnlǐ xìnxī xìtǒng)</p>	<p>давлат органлари ва ташкилотларининг ахборот тизимлари ва ахборот ресурсларини интеграция қилиш орқали мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таҳлил қилиш, келгусида прогностлаштириш имконини берувчи, “Big Data” архитектураси ва “Business Intelligence” технологияларини қўллаш асосида катта</p>

¹⁴⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	ҳажмдаги маълумотларни қайта ишлаш ва бошқариш ахборот тизими ¹⁴⁸
маълумотномалар ва классификаторлар регистри Реестр справочников и классификаторов Registry of directories and classifiers Registro de directorios y clasificadores 目录和分类标准注册 (mùlù hé fēnlèi biāozhǔn zhùcè)	маълумотлар ва классификаторларни қўллаб-қувватлаш, шу жумладан, уларни шакллантириш, сақлаш ва машинада ўқийдиган кўринишда қўллаш учун мўлжалланган ахборот тизими ¹⁴⁹
маълумотномалар ва классификаторлар регистри оператори Оператор реестра справочников и классификаторов Registry operator of directories and classifiers Operador del registro de directorios y clasificadores 目录和分类标准注册的操作员 (mùlù hé fēnlèi biāozhǔn zhùcè de cāozuò yuán)	регистрдан фойдаланиш ва унинг фаолиятини назорат қилувчи, шу жумладан, маълумотлар базаларида жойлашган ахборотни қайта ишловчи юридик шахс ¹⁵⁰
мамлакат мудофааси оборона страны national defense defensa nacional 国家防御 (guójiā fángyù)	Ўзбекистон Республикасининг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини, аҳолисининг тинч ҳаёти ва хавфсизлиги ҳимоя қилинишини таъминловчи сиёсий, иқтисодий, ҳарбий, ижтимоий-ҳуқуқий, ахборотга оид, ташкилий ва бошқа тусдаги чора-тадбирлар тизими ¹⁵¹
Масофавий хизмат кўрсатиш тизими Система удаленного предоставления услуг Remote service delivery system	электрон хизматлардан фойдаланиш учун тўлов хизматларидан фойдаланувчи ва ушбу хизматларни етказиб берувчи ўртасидаги

¹⁴⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Маълумотларни бошқариш” ахборот тизими орқали давлат органлари ва ташкилотлари маълумотларини йиғиш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁴⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵¹ Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 9 январдаги 458-сонли Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа доктринаси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Sistema de prestación de servicios a distancia 远程服务提供系统 (yuǎnchéng fúwù tígōng xìtǒng)</p>	<p>алоқани таъминлайдиган телекоммуникация воситалари, рақамли ва ахборот технологиялари, дастурий таъминот ва ускуналар мажмуи¹⁵²</p> <p>Масофавий хизмат кўрсатиш тизимидаги компонентлар:</p> <p>Телефония ва интернет — фойдаланувчи ва хизмат кўрсатувчи ўртасидаги алоқа каналларини ташкил этади.</p> <p>Тўлов платформалари — банклар, электрон тўлов тизимлари ва тўлов операторларидан фойдаланиб, тўловларни амалга ошириш.</p> <p>Рақамли имзо ва хавфсизлик — хизматларнинг хавфсизлиги, криптография ва идентификация усуллари.</p> <p>Дастурий таъминот — масофавий хизматларни ишга тушириш ва назорат қилиш учун зарур бўлган software.</p> <p>Ускуналар — серверлар, мажмуалар, терминаллар ва ўзига хос қурилмалар.</p>
<p>Мухим тўлов тизимлари операторлари Операторы известных платёжных систем Major payment system operators Operadores de sistemas de pago importantes 重要支付系统运营商 (zhòngyào zhīfù xìtǒng yùnyíng shāng)</p>	<p>тўлов тизимининг ишидаги тўхталишлар (узилишлар) Ўзбекистон Республикаси тўлов хизматлари бозорида таваккалчиликларнинг пайдо бўлишига олиб келиши мумкин бўлган ҳамда Ўзбекистон Республикаси Марказий банки (бундан буён матнда Марказий банк деб юритилади) томонидан муҳим тўлов тизими жумласига киритилган тўлов тизимининг оператори ҳисобланган юридик шахс¹⁵³</p>

¹⁵² Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Махфий ахборот секретная информация confidential information información confidencial 秘密信息 (mì mì xīn xī)</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ фойдаланиш чекланган, давлат сирларига мансуб ахборот мавжуд бўлмаган ҳужжатлаштирилган ахборот¹⁵⁴</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Жисмоний шахсларнинг шахсий маълумотлари тўғрисидаги ахборотлар. 2. Жисмоний шахснинг шахсий ҳаёти тўғрисидаги ахборотлар, худди шунингдек унинг шахсий ҳаёти сирини очувчи ахборотлар, қонунчиликда белгиланган ҳоллар бундан мустасно. 3. Ахборот манбаи ёки тахаллус билан имзо чеккан муаллиф тўғрисидаги ахборотлар, қонунчиликда белгиланган ҳоллар бундан мустасно. 4. Ёзишмалар, телефондаги сўзлашувлар, қонунчиликка мувофиқ ахборот олиш чекланган телекоммуникациялар тармоқлари орқали узатиладиган почта, телеграф хабарлари ва бошқа хабарлар сирини тўғрисидаги ахборотлар. 5. Қонунчиликка мувофиқ ахборот олиш чекланган тергов ва суд юритуви сирини ҳисобланган маълумотлар. 6. Қонунчиликка мувофиқ ахборот эгаси ахборот олишни чеклаган хизматга доир маълумотлар. 7. Қонунчиликка мувофиқ ахборот олиш чекланган тижорат сирини ҳисобланган маълумотлар. 8. Қонунчиликка мувофиқ ахборот олиш чекланган банк сирини, шахсни суғурталаш ва васият сирини. 9. Қонунчиликка мувофиқ ахборот олиш чекланган (врачлик сирини, нотариал ҳаракатлар, адвокатлик сирини ва бошқалар) касб фаолияти билан боғлиқ маълумотлар.

¹⁵⁴□ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси				
	10. Ихтиро, фойдали модель ёки саноат намунасининг моҳияти тўғрисидаги маълумотлар, улар ҳақидаги маълумотлар расмий тарзда эълон қилингунга қадар ¹⁵⁵ .				
махсус маълумотлар Специальные данные Special data Datos especiales 特殊数据 (tèshū shùjù)	иркий ёки ижтимоий келиб чиқишга оид маълумотлар, сиёсий, диний ёки дунёқарашга оид эътиқодлар, сиёсий партиялар ва касаба уюшмаларига аъзолик тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек жисмоний ёки руҳий (психик) саломатликка тааллуқли маълумотлар, шахсий ҳаёт ва судланганлик тўғрисидаги шахсга доир маълумотлар ¹⁵⁶				
маълумотларни қайта ишлаш Обработка данных Data processing Procesamiento de datos 数据处理 (shùjù chǔlǐ)	маълумотларни йиғиш, тизимлаштириш, сақлаш, ўзгартириш, тўлдириш, қўллаш, тақдим этиш, тарқатиш, юбориш, эгасизлантириш ва йўқ қилиш бўйича бир ёки бир қатор амалларни бажариш ¹⁵⁷				
Майнинг Майнинг Mining Minería 挖矿 (wā kuàng)	<p>ҳисоблаш операцияларини амалга ошириш орқали маълумотларнинг тақсимланган реестрини сақлаш, блокларни яратиш ва уларнинг яхлитлигини тасдиқлаш фаолияти¹⁵⁸</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0" data-bbox="1124 957 2096 1165"> <thead> <tr> <th data-bbox="1124 957 1411 1005">Масала</th> <th data-bbox="1411 957 2096 1005">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1124 1005 1411 1165">Криптовалюта майнинги</td> <td data-bbox="1411 1005 2096 1165">Криптовалюта майнинги (биткойн, эфир ва бошқалар) махсус ускуналар ёки компьютерлар орқали амалга оширилади. Майнинг ҳужумлари орқали хакерлар шахсий</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Криптовалюта майнинги	Криптовалюта майнинги (биткойн, эфир ва бошқалар) махсус ускуналар ёки компьютерлар орқали амалга оширилади. Майнинг ҳужумлари орқали хакерлар шахсий
Масала	Изоҳ				
Криптовалюта майнинги	Криптовалюта майнинги (биткойн, эфир ва бошқалар) махсус ускуналар ёки компьютерлар орқали амалга оширилади. Майнинг ҳужумлари орқали хакерлар шахсий				

¹⁵⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 ноябрдаги 296-сон қарори билан тасдиқланган Махфий ахборотлар сирасига киритилган маълумотлар рўйхати // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵⁶ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 20 сентябрдаги 516-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукумат” тизимининг Идоралараро интеграциялашув платформаси орқали электрон ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁵⁸ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Хакерлик майнинги курулмалардаги ҳисоблаш ресурсларини ишлатиши мумкин. Хакерлар қурилмаларнинг ҳисоблаш ресурсларини улаш ва майнинг учун қўллаш (бунда қурилма эгасига зарар етказиш мумкин). Бу турдаги кибержиноятларга cryptojacking ёки “компьютер майнинг” дейилади.</p> <p>Ресурсларни қалбаки қазиб олиш Майнингнинг янгиликларга эга бўлган турларидан бири – ресурсларни қазиб олиш (дўстлар орқали ёки корпоратив тармоқларда). Бу корпоратив хавфсизлик учун хатар туғдиради.</p> <p>Энергия ресурсларининг исроф бўлиши Майнинг жараёни кўп энергия талаб қилади, шунинг учун кибержиноятчилар бунинг орқали хавфсизлик ва экологик масалаларга салбий таъсир кўрсатиши мумкин.</p> <p>Криптовалюта анонимлиги Майнинг операциялари ёрдамида фойдаланувчилар анонимлик орқали шахсий маълумотлар ва молиявий манбаларни яширишга уринишлари мумкин.</p>
<p>Майнинг фаолиятини қонунга хилоф равишда амалга ошириш Незаконное осуществление майнинговой деятельности Illegal cryptocurrency mining activity Actividad ilegal de minería de criptomonedas非法从事加密货币挖矿活动 (Fěifǎ cóngshì jiāmì huòbì wākuàng huódòng)</p>	<p>Аноним крипто-активлар майнинги билан шуғулланиш ёки белгиланган тартибни бузган ҳолда майнинг фаолиятини амалга ошириш¹⁵⁹</p>

¹⁵⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>машинада ўқиладиган формат Машиночитаемый формат Machine-readable format Formato legible por máquina 机器可读格式 (jīqì kě dú géshì)</p>	<p>маълумотларни дастурий қайта ишлашни таъминловчи, ушбу маълумотларни тақдим этишнинг электрон формати¹⁶⁰ У инсон эмас, балки машина томонидан тўғридан-тўғри ўқиш учун мўлжалланган. Мисоллар: JSON (JavaScript Object Notation) — веб API ва маълумот алмашувда кенг қўлланилади XML (eXtensible Markup Language) — структуралашган маълумотлар учун CSV (Comma-Separated Values) — жадвал кўринишидаги маълумотлар учун YAML — конфигурация файллари учун Binary форматлар — тезкор ва компакт маълумот сақлаш учун</p>
<p>Машинавий ўқитиш Машинное обучение Machine Learning Aprendizaje automático 机器学习 (jī qì xué xí)</p>	<p>намуналарни ўрганиш ва таҳлил қилиш ёрдамида хулоса чиқарувчи алгоритмларни ўрганувчи соҳа бўлиб, маълумотлардаги ўзаро боғлиқликларни аниқлаш ҳамда ўрганишда жараёнларни тадқиқ қилиш (нейрон тармоқлар ва статистика) ва бошқа усуллардан фойдаланиш¹⁶¹ Машинавий ўқитишнинг мақсади — компьютерарга маълумотлардан фойдаланиб, мураккаб жараёнларни бажаришда ёрдам берувчи алгоритмлар ва моделларни ўзлаштиришдир. Машинавий ўқитишда компьютерлар тўплаган маълумотларга асосланиб, ўрганиш жараёнини ўтади ва янги маълумотларга асосланган қарорлар қабул қила олади. Бу алгоритмлар автоматик равишда маълумотларни аниқлаш ва тўғри прогнозлар қилишда ёрдам беради. Машинавий ўқитишнинг асосий турлари:</p>

¹⁶⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 23 декабрдаги 808-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Очiq маълумотлар портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Назоратли ўқитиш (Supervised Learning): Бу турда модельга тегишли жавоблар билан бирга маълумотлар берилади. Модел янги маълумотларга асосан жавоб беришни ўрганади. Масалан, тасвирни таниш ёки матнни таснифлаш. Мисол: Фойдаланувчи маълумоти ва унга тегишли каби етуқларни аниқлаш.</p> <p>Назоратсиз ўқитиш (Unsupervised Learning): Бу турда маълумотлар белгисиз ёки номаълум жавоблар билан берилади. Модел маълумотлар ичидаги яширин структураларни топишни ўрганади. Мисол: Группаларни аниқлаш, кластерлаш.</p> <p>Қисман назоратли ўқитиш (Semi-supervised Learning): Бу турда маълумотларнинг бир қисми белгиланган билан, бир қисми эса белгилангансиз берилади. Бу турдаги ўқитиш моделлари ҳар икки турнинг элементларини бирлаштиради.</p> <p>Кучайтирилган ўқитиш (Reinforcement Learning): Бу турда агент (компьютер тизими) атраф муҳитдан ўрганиш билан бирга, янги вазиятлар асосида қарор қабул қилади. Агент ҳар бир ҳаракати учун натижани кўрган ҳолда ўз хатоларини тўғрилайди. Мисол: Робот ёки компьютер ўйинларида янги стратегияларни ўрганиш.</p> <p>Машинавий ўқитишда қўлланиладиган техникалар ва алгоритмлар:</p> <p>Логистик регрессия (Logistic Regression): Классификация муаммоларини ҳал қилишда ишлатилади, яъни маълумотларни турли категорияларга ажратиш.</p> <p>Қарор дарахтлари (Decision Trees): Қарорларни қабул қилиш учун маълумотлар тўпламининг дарахтга ўхшаш структурасини аниқлайди.</p> <p>Сўзлар ва тасвирлардан фойдаланиш (Natural Language Processing, NLP):</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Машинавий ўқитишда одам тилини тўғри тушуниш ва аниқлашга қаратилган алгоритмлар.</p> <p>Нейрон тармоқлар (Neural Networks): Комплекс таҳлиллар ва тасвирларни таништириш учун ишлатиладиган мураккаб алгоритмлар.</p> <p>Қайдлар билан ўқитиш (Reinforcement Learning): Аниқ натижаларга йўлланиш учун ўзгартиришлар, хатолар ва ўзгартиришлар асосида ўрганиш.</p> <p>Машинавий ўқитишнинг киберхавфсизлик билан боғлиқ жиҳатлари:</p> <p>Киберхужумларнинг аниқлаш: Машинавий ўқитиш тизимлари маълумотларни таҳлил қилиб, киберхавфларни ва хавфли фаолиятларни аниқлашга ёрдам беради.</p> <p>Аномаликни аниқлаш: Машинавий ўқитиш технологиялари ёрдамида шаблондан тышқари муаммоларни ва хавфли воқеаларни топиш мумкин.</p> <p>Автоматик хавфсизлик мониторинги: Кибер хужумлар ва вируслардан ҳимоя қилиш учун система билан маълумотлардан фойдаланиш.</p>
<p>Метамаълумотлар Метаданные Metadata Metadatos 元数据 (yuán shùjù)</p>	<p>объектларни идентификациялаш, топиш, баҳолаш ва бошқаришга имкон берувчи ахборот ёки маълумотларларни тавсифловчи тузилмалардан иборат маълумотлар. Метамаълумотлар катга ахборот оқимларидан автоматик равишда қидириб топиш ва уларни бошқаришга рухсат берадиган муайян моҳиятларни тавсифловчи белгилар ва хусусиятлар тўғрисидаги маълумотларни очиб беради¹⁶²</p> <p>Масалан: Ҳужжат метамаълумотлари: яратилган сана, файл формати, муаллиф.</p>

¹⁶² Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри” географик ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Расм метамаълумотлари: камера тури, GPS координаталари, олинган вақт. Веб-саҳифа метамаълумотлари: meta tags (description, keywords).
Мессенжер Мессенджер Messenger Mensajero 信使 (Xìnshǐ)	фойдаланувчиларнинг онлайн режимда Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали матн, аудио, аудиовизуал ва бошқа хабарлар ва материаллар, бошқа маълумотлар орқали дарҳол алмашиш, тарқатиш ва узатиш, шунингдек улар ўртасидаги масофадан мулоқот учун мўлжалланган дастур, мобил илова ёки веб-хизмат ¹⁶³
Миллий, ирқий, этник ёки диний адоват қўзғатиш Возбуждение национальной, расовой, этнической или религиозной розни Incitement to national, racial, ethnic, or religious hatred Incitación al odio nacional, racial, étnico o religioso 煽动民族、种族、族裔或宗教仇恨 (Shāndòng mínzú, zhǒngzú, zúyì huò zōngjiào chóuhèn)	Миллий, ирқий, этник ёки диний адоватни тарғиб қилувчи материалларни тарқатиш мақсадида тайёрлаш, сақлаш ёки тарқатиш, Миллий, ирқий, этник ёки диний мансублигига қараб, аҳоли гуруҳларига нисбатан адоват, муросасизлик ёки нифоқ келтириб чиқариш мақсадида миллий шаън-шараф ва кадр-қимматни камситишга, диний эътиқодига ёки дахрийлигига қараб, фуқароларнинг ҳис-туйғуларини ҳақоратлашга қаратилган қасддан қилинган ҳаракатлар, шунингдек миллий, ирқий, этник ёки диний мансублигига қараб, фуқароларнинг устунлигини ёки нуқсонли эканлигини тарғиб қилиш, худди шунингдек миллий, ирқий, этник мансублигига ёки динга муносабатига қараб, фуқароларнинг ҳуқуқларини бевосита ёки билвосита чеклаш ёхуд уларга бевосита ёки билвосита афзалликлар бериш ¹⁶⁴

¹⁶³ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган Веб-сайт, веб-сайт ва (ёки) мессенжер саҳифаси эгаси, шунингдек блогерга Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборотни олиб ташлаш тўғрисида хабарнома юбориш тартиби // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶⁴ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
MSISDN (Mobile Station Integrated Services Digital Network) номер подвижной станции в цифровой сети с интеграцией служб (MSISDN) Mobile Station Integrated Services Digital Network Number Número de Red Digital de Servicios Integrados de la Estación Móvil 移动台综合业务数字网号码 (yídòng tái zònghé yèwù shùzì wǎng hàomǎ)	GSM/UMTS стандартларида алоқа учун хизматлар интеграциялаштирилган рақамли тармоқ мобил абонентининг рақами (масалан, +998 XX-XXX-XX-XX) ¹⁶⁵
мобил алоқа оператори моператор мобильной связи mobile network operator operador de red móvil 移动网络运营商 (yídòng wǎngluò yùnyíng shāng)	мобил алоқа тармоғига эга бўлган, унинг қурилиши, ишлаши, ривожланишини таъминловчи ва лицензияга асосан мобил алоқа хизматларини кўрсатувчи юридик шахс ¹⁶⁶
мобил қурилмалар мобильные устройства mobile devices dispositivos móviles 移动设备 (yídòng shèbèi)	мобил алоқа модулига эга бўлган мобил телефонлар, қурилмалар ва уларнинг эҳтиёт қисмлари (платалар) ¹⁶⁷
мобил қурилмаларни рўйхатга олиш регистрация мобильных устройств	мобил қурилмаларнинг IMEI-кодларини Тизим оператори IMEI-кодларининг маълумотлар базасига киритиш ¹⁶⁸

¹⁶⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶⁶ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁶⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
mobile device registration registro de dispositivos móviles 移动设备注册 (yídòng shèbèi zhùcè)	
мобил қурилмаларни халқаро ўзига хос идентификация кодлари бўйича рўйхатга олиш тизими система регистрации мобильных устройств по международным уникальным идентификационным кодам mobile device registration system by international unique identification codes sistema de registro de dispositivos móviles por códigos internacionales de identificación única 按国际唯一识别码注册的移动设备系统 (àn guó jì yī wèi shí bié mǎ zhù cè de yídòng shèbèi xìtǒng)	<p>қонунчиликда назарда тутилган мобил қурилмаларни техник идентификациялаш параметрлари тўғрисидаги маълумотларни рўйхатга олиш, йиғиш, сақлаш ва қайта ишлаш учун фойдаланиладиган ахборот тизими¹⁶⁹</p>
мобил қурилма ҳужжатлари документы на мобильное устройство mobile device documents documentos del dispositivo móvil 移动设备文件 (yídòng shèbèi wénjiàn)	<p>техник паспорт, кафолат талони, мобил қурилма қутиси ёки аризада кўрсатилган мобил қурилманинг IMEI-коди рўйхатга олинган мобил қурилма IMEI-кодига мос келишини исботлаш учун асос бўлувчи бошқа ҳужжат¹⁷⁰</p>
муҳим ахборот инфратузилмаси Критическая информационная инфраструктура Critical information infrastructure Infraestructura crítica de información	<p>муҳим стратегик ва ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга бўлган автоматлаштирилган бошқарув тизимларининг, ахборот тизимлари ҳамда тармоқлар ва технологик жараёнлар ресурсларининг мажмуи¹⁷¹</p>

¹⁶⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷¹ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
关键信息基础设施 (guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī)	<p>Асосий таркибий қисмлар: Ахборот тизимлари (давлат идоралари, банклар, соғлиқни сақлаш ва ҳ.к.); Маълумотлар базалари (электрон рўйхатлар, бюджет маълумотлари ва ҳ.к.); Телекоммуникация ва интернет тармоқлари; Мобил ва стационар алоқа инфратузилмалари; Диспетчерлик, мониторинг ва бошқарув марказлари.</p>
<p>муҳим ахборот инфратузилмаси объектлари Объекты критической информационной инфраструктуры Critical information infrastructure objects / facilities Instalaciones de infraestructura crítica de información 关键信息基础设施对象 (guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī duìxiàng)</p>	<p>давлат бошқаруви ва давлат хизматлари кўрсатиш, мудофаа, давлат хавфсизлигини, ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, ёқилғи-энергетика мажмуи (атом энергетикаси), кимё, нефть-кимё тармоқлари, металлургия, сувдан фойдаланиш ва сув таъминоти, қишлоқ хўжалиги, соғлиқни сақлаш, уй-жой коммунал хизматлар кўрсатиш, банк-молия тизими, транспорт, ахборот-коммуникация технологиялари, экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, стратегик аҳамиятига эга бўлган фойдали қазилмаларни қазиб олиш ва қайта ишлаш соҳасида, ишлаб чиқариш соҳасида, шунингдек иқтисодиётнинг бошқа тармоқларида ва ижтимоий соҳада қўлланиладиган ахборотлаштириш тизимлари¹⁷²</p>
<p>муҳим ахборот инфратузилмаси объектига киберҳужум Кибератака на объект критической информационной инфраструктуры Cyberattack on a critical information infrastructure object Ciberataque a un objeto de infraestructura crítica de información 对关键信息基础设施对象的网络攻击 (duì guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī duìxiàng de wǎngluò gōngjí)</p>	<p>кибермаконда муҳим ахборот инфратузилмаси объектларига аппарат, аппарат-дастурий ва дастурий воситалардан фойдаланган ҳолда қасдан амалга ошириладиган, киберхавфсизликка таҳдид соладиган ҳаракат¹⁷³</p> <p>🔒 Киберҳужум турлари: DDoS (тақсимланган рад этиш) ҳужумлари – тизимни ишдан чиқариш учун серверга ортиқча юклама бериш.</p>

¹⁷² Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги ПҚ–167-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси муҳим ахборот инфратузилмаси объектларининг киберхавфсизлигини таъминлаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Фишинг – сохта манбалар орқали фойдаланувчи маълумотларини ўғирлаш.</p> <p>Зарарли дастурлар (вируслар, троянлар) – тизимни назорат қилиш, маълумотларни ўғирлаш ёки йўқ қилиш.</p> <p>Ransomware (товон талаб қилувчи вируслар) – маълумотларни шифрлаб, уларни тиклаш учун товон талаб қилиш.</p> <p>Маълумотлар базасига ноқонуний кириш – махфий маълумотларни ўғирлаш ёки ўзгартириш.</p>
<p>муҳим ахборот инфратузилмаси объектида киберхавфсизлик ходисаси</p> <p>Инцидент кибербезопасности на объекте критической информационной инфраструктуры</p> <p>Cybersecurity incident at a critical information infrastructure object</p> <p>Incidente de ciberseguridad en un objeto de infraestructura crítica de información</p> <p>关键信息基础设施对象的网络安全事件 (guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī duìxiàng de wǎngluò ānquán shìjiàn)</p>	<p>кибермаконда муҳим ахборот инфратузилмаси объекти фаолияти ахборот тизимларининг ишлашида узилишларга ва/ёки улардаги ахборотнинг очиқлиги, яхлитлиги ва ундан эркин фойдаланилишининг бузилишига олиб келган ҳодиса¹⁷⁴</p>
<p>муҳим ахборот инфратузилмасининг киберхавфсизлиги</p> <p>Кибербезопасность критической информационной инфраструктуры</p> <p>Cybersecurity of critical information infrastructure</p> <p>Ciberseguridad de la infraestructura crítica de información</p> <p>关键信息基础设施的网络安全 (guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī de wǎngluò ānquán)</p>	<p>муҳим ахборот инфратузилмаси объектида киберхавфсизлик ходисасини келтириб чиқариши мумкин бўлган бузилишдан муҳим ахборот инфратузилмаси объекти барқарор ишлашини таъминловчи ҳимояланганлик ҳолати¹⁷⁵</p> <p>Киберхавфсизликни таъминлашнинг асосий йўналишлари:</p> <p>Тизимларнинг шифрланган алоқалари — маълумот алмашинуви хавфсизлигини таъминлаш.</p> <p>Киришни назорат қилиш — фақат ваколатли шахсларгина тизимга кириши мумкин.</p>

¹⁷⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги ПҚ–167-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси муҳим ахборот инфратузилмаси объектларининг киберхавфсизлигини таъминлаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги ПҚ–167-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси муҳим ахборот инфратузилмаси объектларининг киберхавфсизлигини таъминлаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Хавф таҳлили ва мониторинг — киберхужумларни олдиндан аниқлаш.</p> <p>Резерв нусхалар — маълумотларни тиклаш имконияти.</p> <p>Ходимларни тайёрлаш — инсон омилининг хавфини камайтириш.</p> <p>Тизимли аудиторлик ва мувофиқлик назорати — ISO/IEC 27001, NIST ва бошқа стандартларга асосланган ҳолда.</p>
<p>муҳим ахборот инфратузилмаси субъектлари Субъекты критической информационной инфраструктуры Critical information infrastructure entities / subjects Sujetos de infraestructura crítica de información 关键信息基础设施主体 (guānjiàn xìnxī jīchǔ shèshī zhǔtǐ)</p>	<p>давлат органлари ва ташкилотлари, шунингдек мулк, ижара ҳуқуқлари асосида ёки бошқа қонуний асосларда муҳим ахборот инфратузилмаси объектларига эгалик қилувчи юридик шахслар, шу жумладан муҳим ахборот инфратузилмаси объектларининг ишлашини ҳамда ҳамкорлигини таъминловчи юридик шахслар ва (ёки) якка тартибдаги тадбиркорлар¹⁷⁶</p>

12-§. “Н” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Нейрон тармоқ Нейронная сеть Neural Network Red neuronal 神经网络 (shén jīng wǎng luò)</p>	<p>машинавий ўқитиш усулларидан бири бўлиб, биологик организмнинг нейрон боғламаларини ташкил этиш ва уларнинг ишлаш тамойилига асосланган математик модел, аппарат-дастурий таъминот¹⁷⁷</p> <p>Бу тўпламли алгоритмлар ва моделлардан ташкил топган бўлиб, улар маълумотларни таҳлил қилиш, таништириш ва қарорлар қабул қилиш учун қўлланилади. Нейрон тармоқлар маълумотларнинг ўрганиш ва ўзгариш жараёнида самарали ишлайди ва шахсий ёки таништириш вазифаларини бажаришда, масалан, тортилган ёки тўғри танланган объектларни аниқлашда фойдаланилади.</p> <p>Нейрон тармоқлар турли соҳаларда ишлатилади, жумладан:</p>

¹⁷⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Табиий тилни ишлаш (Natural Language Processing, NLP): Текстарни аниқлаш, таржима қилиш ва автоматик жавоб бериш тизимлари.</p> <p>Компьютер кўриши (Computer Vision): Тасвирларнинг аниқлиги, объектларни аниқлаш.</p> <p>Машинада ўрганиш (Machine Learning): Нейрон тармоқлар билан маълумотлардан ўрганиш ва янги қарорлар қабул қилиш.</p> <p>Нейрон тармоқнинг структураси: Нейрон тармоқлар одатда учта асосий қисмдан иборат бўлади: Кириш қабати (Input Layer): Бу тармоққа киритиладиган маълумотлар (масалан, тасвир ёки матн). Хужум қабатлари (Hidden Layers): Бу қабатлар маълумотларни қайта ишлайди ва тармоқнинг асосий ишлаш жараёнини амалга оширади. Чикиш қабати (Output Layer): Бу қабат натижаларни, яъни маълумотлар асосида қабул қилинган қарорни беради.</p> <p>Нейрон тармоқлар турлари: Федбакисиз нейрон тармоқлар (Feedforward Neural Networks): Маълумотлар ўзгартиришсиз бир қатор қабатлардан ўтиб, натижаларга олиб келади. Конволюцион нейрон тармоқлар (Convolutional Neural Networks, CNN): Аксарият тасвирларни таништиришда, масалан, компьютер кўришда фойдаланилади. Рекуррент нейрон тармоқлар (Recurrent Neural Networks, RNN): Вақтлаштирилган маълумотлар (масалан, видеолар ёки гапириш) билан ишлаш учун мослашган.</p> <p>Нейрон тармоқларнинг киберхавфсизлик билан боғлиқ жиҳатлари: Хавфли фаолиятларни аниқлаш: Нейрон тармоқлар маълумотлардан фойдаланиб, автоматик равишда хавфли ёки шубҳали фаолиятларни аниқлайди.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Шаблон таништириш: Хакерлик таҳдидларининг шубҳали белгиларини аниқлашда нейрон тармоқлардан фойдаланиш. Кибер ҳужумларнинг олдини олиш: Кибер ҳужумлар ва вируслардан хавфсизликни таъминлашда нейрон тармоқлар тизимларини ишлатиш.
ноқонуний қуролли тузилмалар незаконные вооружённые формирования illegal armed groups / illegal armed formations grupos armados ilegales / formaciones armadas ilegales 非法武装组织 (feifǎ wǔzhuāng zǔzhī)	миллий ва халқаро қонунчиликка хилоф равишда шакллантирилган, террорчилик, экстремистик, жиноий ёки бошқа мақсадларни кўзловчи қуролли бирлашмалар, отрядлар, гуруҳлар ¹⁷⁸

13-§. “О” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Оффшор ҳудуд Оффшорная зона Offshore zone Zona offshore 离岸区域 (lí àn qū yù)	имтиёзли солиқ режимини тақдим қилувчи ва (ёки) молиявий операцияларни амалга оширишда улар ҳақидаги маълумотларни ошкор этмасликни ва тақдим қилмасликни кўзда тутувчи давлатлар ва ҳудудлар ¹⁷⁹ Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар <div style="display: flex; justify-content: space-around;"> Масала Изоҳ </div> Молиявий манипуляция Оффшор ҳудудларини қонуний ва ноқонуний молиявий операциялар,

¹⁷⁸ Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 9 январдаги 458-сонли Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа доктринаси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁷⁹ Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Лойиҳа бошқаруви миллий агентлиги ва Бош прокуратураси ҳузуридаги Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш департаментининг 2021 йил 8 июндаги 3-сон ва 2021 йил 7 июндаги 16-сон қарори (09.06.2021 й., рўй.: 3309, 2021 йил 9 июнь) билан тасдиқланган Крипто-активлар муомаласи соҳасидаги фаолиятини амалга оширувчи шахслар учун жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назорат қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>даромадни яшириш ва солиқдан қочиш учун фойдаланиш.</p> <p>Оффшор ҳудудларини кибержиноятчилар ёки терроризм учун молиявий манбаларни яратиш ва тўловларни яшириш учун ишлатиш.</p> <p>Оффшор ҳудудлар орқали ахборотни, шу жумладан, шахсий маълумотлар ва транзакцияларни яшириш, ҳимоясиз ахборотни ташиш хавфи.</p> <p>Оффшор ҳудудлар орқали фишинг, молиявий манипуляциялар ёки олий мақсадлар учун маблағларни айлантириш хавфи.</p> <p>Оффшор ҳудудларда хавфсизлиги паст бўлган молиявий, ишлаб чиқариш ва шахсий маълумотлар ошкор этилиши мумкин.</p> <p>Оффшор ҳудудлар киберхавфсизлик қонунлари бўйича тўғри назоратни амалга оширмасдан, кибержиноятчиларга ўз фаолиятларини амалга ошириш имконини беради.</p>
<p>Оммавий ахборот массовая информация mass information</p>	<p>омма учун мўлжалланган ҳужжатлаштирилган ахборот, матбуот, аудио, аудиовизуал ҳамда бошқа хабарлар ва материаллар¹⁸⁰</p>

¹⁸⁰ □ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
información masiva 大众信息 (dàzhòng xìnxi)	
оммавий ахборот воситаси средство массовой информации (СМИ) mass media medio de comunicaci3n 大众传媒 (dàzhòng chuánméi)	<p>Оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг доимий номга эга бўлган ҳамда босма тарзда (газеталар, журналлар, ахборотномалар, бюллетенлар ва бошқалар) ва (ёки) электрон тарзда (теле-, радио-, видео-, кинохроникал дастурлар, Интернет жаҳон ахборот тармоғидаги веб-сайтлар) олти ойда камида бир марта нашр этиладиган ёки эфирга бериладиган (бундан буён матнда чиқариладиган деб юритилади), қонунчиликда белгиланган тартибда рўйхатга олинган шакли ҳамда оммавий ахборотни даврий тарқатишнинг бошқа шакллари¹⁸¹</p>
очик маълумотлар Открытые данные Open data Datos abiertos 开放数据 (kāifàng shùjù)	<p>кўп маротаба, эркин ва бепул фойдаланиш мақсадида машинада ўқиладиган форматда Интернет жаҳон ахборот тармоғида жойлаштирилган давлат органлари ва ташкилотларининг ахбороти¹⁸²</p> <p>Улар одатда давлат идоралари, илмий муассасалар ёки халқаро ташкилотлар томонидан тақдим этилади.</p> <p>Очик маълумотларга мисоллар: Давлат статистикаси (аҳоли сони, иқтисодиёт) Бюджет ва сарф-харажатлар маълумотлари Экологик ва об-ҳаво маълумотлари Транспорт жадваллари Геомаълумотлар (хариталар)</p>
очик маълумотлар тўплами Набор открытых данных	<p>очик маълумотларнинг бир турдаги элементлари ва уларни тавсифловчи атрибутлар мажмуи¹⁸³</p>

¹⁸¹ □ Ўзбекистон Республикасининг “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” 2007 йил 15 январдаги ЎРҚ–78-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁸² Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 23 декабрдаги 808-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Очик маълумотлар портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁸³ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 23 декабрдаги 808-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Очик маълумотлар портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Open data set Conjunto de datos abiertos 开放数据集 (kāifàng shùjù jí)	
очик маълумотлар тўплами паспорти Паспорт набора открытых данных Open data set passport / Open data set metadata Pasaporte del conjunto de datos abiertos 开放数据集说明书 (kāifàng shùjù jí shuōmíngshū)	<p>очик маълумотлар тўпламини бир хил идентификация қилиш имконини берувчи ушбу тўплам тўғрисидаги маълумотлар мажмуи¹⁸⁴</p> <p>Одатда паспорт қуйидаги маълумотларни ўз ичига олади:</p> <p>Тўпламнинг номи</p> <p>Таснифи ва қисқача тавсифи</p> <p>Маълумотларнинг формати (JSON, CSV, Excel ва ҳ.к.)</p> <p>Янгилашни даврийлиги (қунига, ойига, йилига)</p> <p>Жавобгар ташкилот (маълумот манбаи)</p> <p>URL / юклар олиш манзили</p> <p>Лицензия ёки фойдаланиш шартлари</p> <p>Яратилган ва сўнгги янгиланган сана</p>

14-§. “П” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Пиринг Пиринг Peering interconexión directa / emparejamiento de red 对等互联 (duì děng hù lián)	<p>интернет провайдерлари ва телеком операторлари ўртасида тўғридан-тўғри маълумот алмашинуви бўлиб, у трафик сифатини яхшилайти ва кечикувни камайтиради¹⁸⁵</p> <p>Бу иктисодий жиҳатдан ҳам самарали, чунки ташқи провайдерлар орқали ўтиш учун тўлов керак бўлмайди.</p>

¹⁸⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 23 декабрдаги 808-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Очик маълумотлар портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁸⁵ □ Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги бош директорининг “Маълумотларни узатиш тармоқларида интернет-провайдерларнинг тармоқлараро ўзаро ҳамкорлигини тартибга солиш тартиби тўғрисида Низомни тасдиқлаш ҳақида” 2004 йил 12 ноябрдаги 374-сонли буйруғи (18.11.2004 й., рўй.: 1423) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
	<p>Аммо, киберҳимоя чораларисиз пиринг нуқталари орқали ахборотларнинг ўғирланиши, назоратсиз кириш, ва трафик манипуляцияси содир бўлиши мумкин.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 395 1529 432">Масала</th> <th data-bbox="1529 395 2089 432">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 432 1529 564">Маълумот хавфсизлиги</td> <td data-bbox="1529 432 2089 564">Пиринг орқали ўтадиган трафик шифрланмаган бўлса, маълумотлар ўғирланиши ёки ўқилиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 564 1529 697">DDoS ҳужумларга очиқлик</td> <td data-bbox="1529 564 2089 697">Пиринг нуқталари орқали DDoS (тармоқни тўсиб қўйиш) ҳужумлари амалга оширилиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 697 1529 829">Маршрутизация хатолари (BGP hijacking)</td> <td data-bbox="1529 697 2089 829">Ноқонуний пиринг орқали IP-маршрутларни қайта тақсимлаш ва трафикни ўзлаштириш хавфи мавжуд.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 829 1529 962">Ишончсиз пиринг шериклари</td> <td data-bbox="1529 829 2089 962">Ҳимоясиз пиринг шериклари орқали зарарли трафик ёки хакерлик фаолияти тарқалиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 962 1529 1062">Тармоқ конфиденциаллигига таҳдид</td> <td data-bbox="1529 962 2089 1062">Тўғридан-тўғри пиринг алоқаларида трафик назоратини йўқотиш хавфи, айниқса мониторингсиз ҳолларда.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Маълумот хавфсизлиги	Пиринг орқали ўтадиган трафик шифрланмаган бўлса, маълумотлар ўғирланиши ёки ўқилиши мумкин.	DDoS ҳужумларга очиқлик	Пиринг нуқталари орқали DDoS (тармоқни тўсиб қўйиш) ҳужумлари амалга оширилиши мумкин.	Маршрутизация хатолари (BGP hijacking)	Ноқонуний пиринг орқали IP-маршрутларни қайта тақсимлаш ва трафикни ўзлаштириш хавфи мавжуд.	Ишончсиз пиринг шериклари	Ҳимоясиз пиринг шериклари орқали зарарли трафик ёки хакерлик фаолияти тарқалиши мумкин.	Тармоқ конфиденциаллигига таҳдид	Тўғридан-тўғри пиринг алоқаларида трафик назоратини йўқотиш хавфи, айниқса мониторингсиз ҳолларда.
Масала	Изоҳ												
Маълумот хавфсизлиги	Пиринг орқали ўтадиган трафик шифрланмаган бўлса, маълумотлар ўғирланиши ёки ўқилиши мумкин.												
DDoS ҳужумларга очиқлик	Пиринг нуқталари орқали DDoS (тармоқни тўсиб қўйиш) ҳужумлари амалга оширилиши мумкин.												
Маршрутизация хатолари (BGP hijacking)	Ноқонуний пиринг орқали IP-маршрутларни қайта тақсимлаш ва трафикни ўзлаштириш хавфи мавжуд.												
Ишончсиз пиринг шериклари	Ҳимоясиз пиринг шериклари орқали зарарли трафик ёки хакерлик фаолияти тарқалиши мумкин.												
Тармоқ конфиденциаллигига таҳдид	Тўғридан-тўғри пиринг алоқаларида трафик назоратини йўқотиш хавфи, айниқса мониторингсиз ҳолларда.												
<p>Платформа Платформа Platform Plataforma 平台 (píngtái)</p>	<p>турли хил ҳисоблаш тизимлари учун мўлжалланган электрон дастурлар мажмуаси¹⁸⁶</p> <p>Технологияда “платформа” сўзи кўп ҳолда дастурий, аппарат, рақамли ёки ташкилотлараро тизимлар учун ишлатилади. Масалан:</p> <p>Дастурий платформа: Windows, Android, iOS; Рақамли платформа: Google Maps, Amazon, Coursera; Ижтимоий платформа: Facebook, Telegram;</p>												

¹⁸⁶ □ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 17 декабрдаги 794-сон қарори билан тасдиқланган “Ақлли қишлоқ хўжалиги” технологияларини ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>Порнографик маҳсулот порнографическая продукция pornographic content / material / product contenido / producto pornográfico 色情产品 (sè qíng chǎn pǐn)</p>	<p>Идоралараро платформа: маълумот алмашиш тизимлари.</p> <p>порнографик асар, шунингдек бадий қимматга эга бўлмаган ва илмий, тиббий ёки ўқув мақсадлари учун мўлжалланмаган, одам жинсий аъзоларининг ёки одам томонидан ҳақиқатда содир этилаётган ёки шунга ўхшатишга ёхуд компьютер технологиялари ёрдамида яратилган жинсий алоқанинг тавсифини ёки фото-, видео тасвирини ёки бошқа тасвирини ўз ичига олган материаллар ва нарсалар¹⁸⁷</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 592 1458 624">Масала</th> <th data-bbox="1458 592 2096 624">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 639 1458 751">Ноқонуний порнография тарқатилиши</td> <td data-bbox="1458 639 2096 751">Болалар порнографияси ёки розиликсиз видеолар тарқатилиши халқаро кибержиноят сифатида таъқиқланган.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 783 1458 863">Фишинг ва зарарли сайтлар</td> <td data-bbox="1458 783 2096 863">Порносайтлар орқали вируслар тарқатилади, фойдаланувчиларни фишинг йўли билан маълумотларини олишади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 895 1458 975">Deepfake ва розиликсиз контент</td> <td data-bbox="1458 895 2096 975">AI ёрдамида юз қўшилган, сохта, шаънини топтаган порнографик видеолар кибержиноят ҳисобланади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1007 1458 1086">Кибербошқарув (sextortion)</td> <td data-bbox="1458 1007 2096 1086">Порномазмундаги материаллардан фойдаланиб, шахсларни шантаж қилиш ҳолатлари кўпаймоқда.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1118 1458 1198">Қонунчиликдаги чекловлар</td> <td data-bbox="1458 1118 2096 1198">Баъзи мамлакатларда ҳар қандай порнографик контент тарқатилиши ва сақланиши қонунан таъқиқланган.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Ноқонуний порнография тарқатилиши	Болалар порнографияси ёки розиликсиз видеолар тарқатилиши халқаро кибержиноят сифатида таъқиқланган.	Фишинг ва зарарли сайтлар	Порносайтлар орқали вируслар тарқатилади, фойдаланувчиларни фишинг йўли билан маълумотларини олишади.	Deepfake ва розиликсиз контент	AI ёрдамида юз қўшилган, сохта, шаънини топтаган порнографик видеолар кибержиноят ҳисобланади.	Кибербошқарув (sextortion)	Порномазмундаги материаллардан фойдаланиб, шахсларни шантаж қилиш ҳолатлари кўпаймоқда.	Қонунчиликдаги чекловлар	Баъзи мамлакатларда ҳар қандай порнографик контент тарқатилиши ва сақланиши қонунан таъқиқланган.
Масала	Изоҳ												
Ноқонуний порнография тарқатилиши	Болалар порнографияси ёки розиликсиз видеолар тарқатилиши халқаро кибержиноят сифатида таъқиқланган.												
Фишинг ва зарарли сайтлар	Порносайтлар орқали вируслар тарқатилади, фойдаланувчиларни фишинг йўли билан маълумотларини олишади.												
Deepfake ва розиликсиз контент	AI ёрдамида юз қўшилган, сохта, шаънини топтаган порнографик видеолар кибержиноят ҳисобланади.												
Кибербошқарув (sextortion)	Порномазмундаги материаллардан фойдаланиб, шахсларни шантаж қилиш ҳолатлари кўпаймоқда.												
Қонунчиликдаги чекловлар	Баъзи мамлакатларда ҳар қандай порнографик контент тарқатилиши ва сақланиши қонунан таъқиқланган.												

¹⁸⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Ёшларнинг таъсирланиши</p> <p>Бундай маҳсулотлар ўсмирларда психологик бузилишларга, хато дунёқарашга сабаб бўлади.</p> <p>Dark Web савдоси</p> <p>Болалар порнографияси ва бошқа иллатли контентлар Dark Web'да кенг тарқалган ва жинойт фаолиятда ишлатилади.</p>
<p>Постмониторинг Постмониторинг post-monitoring post-monitoreo 后期监控 (hòuqī jiānkòng)</p>	<p>давлат органлари ва ташкилотларининг ахборот тизими ва ресурси жорий этилгандан кейинги даврда ундан фойдаланиш самарадорлиги устидан тизимли мониторинг юритиш¹⁸⁸</p>
<p>Пул маблағларини ва (ёки) бошқа мол-мулкни жалб этишга доир ноқонуний фаолият Незаконная деятельность по привлечению денежных средств и (или) другого имущества Illegal activity related to raising funds and/or other property Actividad ilegal relacionada con la recaudación de fondos y/o otros bienes 非法募集资金和/或其他财产的活动 (Fěifǎ zhùjī zījīn hé / huò qítā cáichǎn de huódòng)</p>	<p>Мулкий манфаат бериш бўйича зиммага мажбурият олиш йўли билан жисмоний ва юридик шахсларнинг пул маблағларини ва (ёки) бошқа мол-мулкни жалб этишга доир ноқонуний фаолиятни амалга ошириш ва бунда илгари олинган мажбуриятни жисмоний ва юридик шахсларнинг янги жалб этилган пул маблағлари ва (ёки) бошқа мол-мулки ҳисобидан бажариш, шунингдек бундай фаолиятга раҳбарлик қилиш ҳамда шундай фаолият кўрсатилишини таъминлаш, худди шунингдек мазкур фаолиятда иштирок этишга жалб қилиш мақсадида ушбу фаолиятни реклама қилиш, шу жумладан оммавий ахборот воситаларидан ёхуд телекоммуникация тармоқларидан, шунингдек Интернет жаҳон ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда реклама қилиш, мулкий манфаат бериш бўйича зиммага мажбурият олиш йўли билан жисмоний ва юридик шахсларнинг пул маблағларини ва (ёки) бошқа мол-мулкни жалб этишга доир ноқонуний фаолиятни амалга ошириш ва бунда илгари олинган мажбуриятни жисмоний ва юридик шахсларнинг янги жалб этилган</p>

¹⁸⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	пул маблағлари ва (ёки) бошқа мол-мулки ҳисобидан бажариш, шунингдек бундай фаолиятга раҳбарлик қилиш ва шундай фаолият кўрсатилишини таъминлаш ¹⁸⁹

15-§. “P” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
радиочастоталар (радиотўлқинлар) радиочастоты (радиоволны) radio frequencies (radio waves) frecuencias de radio (ondas de radio) 无线电频率 (无线电波) (wúxiàndiàn pínlǜ (wúxiàndiàn bō))	белгилар, сигналларни, ёзма матнни, тасвирлар ва товушларни узатиш ёки қабул қилиш мақсадида фазода сунъий тўлқин ўтказгичсиз тарқатиладиган, шартли равишда уч минг гигагерцдан камроқ қилиб қабул қилинган частотали электромагнит тўлқинлар ¹⁹⁰
радиочастота спектри спектр радиочастот radio frequency spectrum espectro de frecuencias de radio 无线电频谱 (wúxiàndiàn pínpǔ)	шартли равишда уч минг гигагерцдан камроқ қилиб қабул қилинган оралиқдаги радиочастоталар тўплами ¹⁹¹
радиоэлектрон воситалар	радиотўлқинларни тарқатиш ва (ёки) қабул қилиш учун мўлжалланган техник қурилмалар ёки тизимлар ¹⁹²

¹⁸⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-І-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹¹ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-І-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹² □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-І-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>радиоэлектронные средства radio-electronic devices dispositivos radioelectrónicos 无线电电子设备 (wúxiàn diànzǐ shèbèi)</p>	
<p>радиочастоталар полосаси полоса радиочастот radio frequency band banda de frecuencias de radio 无线电频段 (wúxiàndiàn pínduàn)</p>	<p>радиочастота спектрининг муайян шароитларда радиоэлектрон воситалар ёки юқори частотали қурилмалардан фойдаланиш учун мўлжалланган қисми¹⁹³</p>
<p>Радиоҳалақитлар радиопомехи radio interference interferencias de radio 无线电干扰 (wúxiàndiàn gānrǎo)</p>	<p>радиоалоқа тизимида қабул чоғида бир ёки бир нечта тўлқин тарқатишлар келтириб чиқарган, ахборот сифатининг ёмонлашуви, хатоликлар бўлиши ёки ахборот йўқолишида намоён бўладиган электромагнит энергиясининг таъсири¹⁹⁴</p>
<p>радиочастота спектридан фойдаланувчи пользователь спектра радиочастот user of the radio frequency spectrum usuario del espectro de frecuencias de radio 无线电频谱使用者 (wúxiàndiàn pínǚ shǐyòng zhě)</p>	<p>радиоэлектрон воситаларни ёки юқори частотали қурилмаларни ишлатиш учун радиочастота органининг рухсатномасига эга бўлган юридик ёхуд жисмоний шахс¹⁹⁵</p>

¹⁹³ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁴ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁵ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>радиочастота спектрининг мониторинги мониторинг спектра радиочастот monitoring of the radio frequency spectrum monitoreo del espectro de frecuencias de radio 无线电频谱监测 (wúxiàndiàn pínpǔ jiāncè)</p>	<p>радиочастота спектри ҳолатини кузатиш, ундан фойдаланишни баҳолаш, радиочастота спектри тўғрисидаги қонунчилик бузилишининг олдини олиш ва бартараф этиш учун мўлжалланган ташкилий-техник тадбирлар мажмуи¹⁹⁶</p>
<p>рақамли технологиялар Цифровые технологии Digital technologies Tecnologías digitales 数字技术 (shùzì jìshù)</p>	<p>маълум бир кетма-кетлик ва частоталарда кодли импульсларни ёзиш учун қўлланиладиган электрон ҳисоблаш машиналаридан фойдаланиладиган технологиялар¹⁹⁷ Асосий мисоллар: Интернет, мобил алоқа; Компьютер ва смартфон технологиялари; Блокчейн, сунъий интеллект, булутли ҳисоблаш; Ижтимоий тармоқлар, рақамли медиа; Электрон ҳукумат тизимлари.</p>
<p>Рақобатчини обрўсизлантириш Очернение конкурента Discrediting a competitor Desacreditar a un competidor 诋毁竞争对手 (Zǐhuǐ jìngzhēng duìshǒu)</p>	<p>босма ёки бошқача усулда кўпайтирилган матнларда ёки оммавий ахборот воситалари орқали хўжалик юритувчи субъектнинг ишбилармонлик нуфузига путур етказиш мақсадида била туриб ёлғон, ноаниқ ёки бузиб кўрсатилган маълумотларни тарқатиш¹⁹⁸</p>
<p>резервни автоматик ишга тушириш қурилмаси устройство автоматического ввода резерва (УАВР) automatic reserve switching device dispositivo automático de conmutación de reserva</p>	<p>электр юктамаларни автоматик тақсимлашни таъминлайдиган электр таъминоти тармоғи қурилмаси¹⁹⁹</p>

¹⁹⁶ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁷ □ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 17 декабрдаги 794-сон қарори билан тасдиқланган “Ақлли кишлоқ хўжалиги” технологияларини ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

¹⁹⁹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2016 йил 23 апрелдаги 12/1-сонли қарори билан тасдиқланган “Валюта биржаси фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга илова қилинган Биржа савдоларининг электрон тизимларига қўйиладиган умумий техник талаблар // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
自动备用切换装置 (zì dòng bèi yòng qiē huàn zhuāng zhì)	
Роуминг Роуминг Roaming Roaming 漫游 (mànyóu)	бир мобил алоқа операторининг абоненти бошқа мобил алоқа операторининг хизмат кўрсатиш ҳудудида бир давлат доирасида (миллий роуминг) ёки бошқа мамлакатда (халқаро роуминг) бўлганда унинг бошқа мобил алоқа операторининг тармоғидан фойдаланишини таъминловчи хизмат ²⁰⁰

16-§. “С” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Сервер Сервер Server Servidor 服务器 (fúwùqì)	тармоқ ресурсларининг муайян турини бошқарадиган ҳисоблаш машинаси (тизими) ²⁰¹ Сервернинг асосий вазифалари: Маълумотлар сақлаш: Серверлар файллар ва маълумотларни сақлаш, уларни тармоқдаги бошқа компютерларга тақсимлаш учун ишлатилади (масалан, файл сервери). Сўровларни ишлаш: Сервер клиентлардан келган сўровларни ишлаб чиқади ва тегишли жавобларни тақдим этади (масалан, веб сервери НТТР сўровларини ишлаб, веб саҳифаларни тақдим этади). Ресурсларга кириш: Серверлар турли ресурсларга, база маълумотларига, дастурларга ва тармоқ қурилмаларга киришни таъминлайди.

²⁰⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁰¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 30 ноябрдаги 687-сон қарори билан тасдиқланган “Товар-хом ашё биржаларининг электрон савдо тизимларига қўйиладиган умумий талаблар тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Хавфсизлик ва аутентификация: Серверлар хавфсизликни таъминлаш ва фойдаланувчиларни аутентификация қилиш (масалан, почта серверлари ёки файл серверлари) учун хизмат қилади.</p> <p>🌐 Сервернинг турлари:</p> <p>Веб сервери — интернет орқали фойдаланувчилардан сўровларни қабул қилувчи ва веб саҳифаларни тақдим этувчи сервер.</p> <p>Файл сервери — тармоқдаги фойдаланувчиларга файлларга киришни таъминлайдиган сервер.</p> <p>Маълумотлар базаси сервери — маълумотлар базасини сақлаш ва уларга сўровлар ишлаш учун сервер.</p> <p>Почта сервери — электрон почтани юбориш ва қабул қилиш учун сервер.</p> <p>Ўйин сервери — онлайн ўйинлар учун сервер, бу ерда кўплаб фойдаланувчилар биргаликда ўйнаши мумкин.</p> <p>Серверлардан фойдаланиш мисоллари:</p> <p>Веб сайтлар: Веб серверлар сайтлар ишлаши учун зарур бўлган маълумотларни сақлаш ва ишлашни таъминлайди.</p> <p>Файллар ва ҳужжатлар: Файл серверлари ташкилотларда файлларни сақлаш ва уларни алмашиш учун ишлатилади.</p> <p>Тармоқ дастурлари: Серверлар турли хил тармоқ дастурларига кириш ва уларни ишлашни таъминлайди.</p>
<p>сервис □ сервис service servicio 服务 (fúwù)</p>	<p>жисмоний ва юридик шахсларга Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали харажатларсиз ва натижасини онлайн равишда олиш имконини берувчи қўшимча электрон хизмат²⁰²</p>

²⁰² Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
SIM-карта SIM-карта SIM card (Subscriber Identity Module) tarjeta SIM (Módulo de Identidad del Suscriptor) SIM卡 (用户识别模块) — yònghù shíbié mókuài	ичига микросхема ўрнатилган идентификациялаш модули бўлиб, унинг ёрдамида абонент қурилмасини идентификациялаш, мобил алоқа тармоғида ундан фойдаланиш, шунингдек, GSM тармоғида абонент рақамидан рухсатсиз фойдаланишдан химоя қилиш таъминланади ²⁰³
SMS (Short Message Service) служба коротких сообщений Short Message Service Servicio de Mensajes Cortos 短信服务 (duǎnxìn fúwù)	мобил қурилма ёрдамида қисқа матнли хабарларни қабул қилиш ва узатиш имконини берадиган технология ²⁰⁴
SMS-шлюз SMS-шлюз SMS gateway pasarela SMS 短信网关 (duǎn xìn wǎng guān)	мобил телефондан фойдаланмасдан SMS хабарлар жўнатиш ва олиш имконини берадиган аппарат-дастурий восита ²⁰⁵ Ахамияти SMS-шлюз — мобил телефонлар орқали SMS хабарларини юбориш ва қабул қилиш имконини берадиган тизим. Ушбу шлюзлар қонуний мақсадлар учун (банк хизматлари, 2FA аутентификацияси) ёки ноқонуний мақсадлар учун (SPAM, фишинг) фойдаланилиши мумкин. SMS-шлюзлардан киберҳимоя чоралари (шифрлаш, трафик фильтрацияси) ва қонунга мувофиқ фойдаланиш учун кўпроқ эътибор талаб этилади. Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар

²⁰³ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб қилинадиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁰⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб қилинадиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁰⁵ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мх-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси	
	<p>Масала</p> <p>SPAM (тортиш) SMS хуружлари</p> <p>Фишинг хуружлари</p> <p>Нотўғри аутентификация</p> <p>Шахсий маълумотларни ўғирлаш</p> <p>Системаларга кириш ва тарқатиш хавфи</p> <p>SMS орқали зарарли кодлар юбориш</p>	<p>Изоҳ</p> <p>SMS-шлюзлар орқали оммавий рекламалар ёки зарарли маълумотлар тарқатиш (SPAM) амалиёти олиб борилади.</p> <p>SMS-шлюз орқали фойдаланувчига ёлғон хабарлар ёки "фишинг" хуружларини юбориш мумкин.</p> <p>SMS-шлюзлар орқали адашган ёки ҳарфлар ўзгарган кодлар ёки идентификация жавоблари юборилиши мумкин.</p> <p>SMS-шлюзлар орқали шахсий маълумотларни ўғирлаш ёки манипуляция қилиш хавфи мавжуд.</p> <p>SMS-шлюзлар орқали хакерлар аутентификация кодларини ёки тизимга кириш маълумотларини олишга ҳаракат қилишади.</p> <p>SMS-шлюз орқали зарарли кодлар (масалан, вируслар ёки малвар) тарқатиш мумкин.</p>
<p> Спуфинг подделка адреса отправителя spoofing suplantación de dirección del remitente 冒充发送者地址 (mào chōng fā sòng zhě dì zhǐ)</p>	<p>бу йўллаш манзилини сохта қилиб тақдим этиш (шумладан IP-манзили, e-mail манзили ва ҳ.к.) орқали қўрғалган тизимга ноқонуний киришиш ёки бошқа мақсадлар учун фойдаланиш²⁰⁶. Бу усул кўпинча хакерлар томонидан фойдаланилади, улар ўз идентификациясини яшириш ва ҳужум қилиш учун ушбу методни қўллашади.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p>	

²⁰⁶ <https://www.compugen.us/blog/cybersecurity-glossary-23-tech-terms-to-know>.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Масала Изоҳ</p> <p>Мақсад ва хатарлар Спуфинг кўпинча хакерлар томонидан фойдаланиладиган усул бўлиб, улар системага кириш ва хавфсизлик тизимини бузишга уриниши мумкин.</p> <p>IP-спуфинг IP-спуфинг — бу фальсификацияланган IP-манзили орқали маълумотларни юбориш усули, хакерларга фойдаланувчиларни алдаб, тизимга киришга ёрдам беради.</p> <p>Email-спуфинг Email-спуфинг — электрон почта манзилини сохта қилиш орқали хакерлар фойдаланувчиларга зарарли кодлар ёки вируслар юборишади.</p> <p>ARP-спуфинг ARP-спуфинг — локал тармоқларда фальсификацияланган ARP жавобларини юбориш орқали хакерлар трафикни ўзгартириши ва маълумотларни йиғиши мумкин.</p> <p>Ҳимоя ва олдини олиш Спуфингдан ҳимоя қилиш учун сертификатлаш, шифрлаш, трафикни кузатиш ва хавфсизлик тизимларини янгилаш керак. Криптографик механизмлар ва аутентификация усуллари спуфингни олдини олишга ёрдам беради.</p>
<p>CSS (Cascading style sheets – Kaskadlangan stillar jadvali) CSS CSS CSS 层叠样式表</p>	<p>Веб-саҳифаларнинг дизайнини белгилайдиган услублар тўплами²⁰⁷</p>
<p>SSL-сертификация (Secure Sockets Layer Certification) Сертификация SSL</p>	<p>бу онлайн транзакцияларни ҳимоя қилиш мақсадида Secure Sockets Layer (SSL) сертификатларини бериш жараёнидир²⁰⁸.</p>

²⁰⁷ <https://www.blog.itone.uz/css-nima-va-u-nimaga-kerak-css-haqida-malumat/>.

²⁰⁸ <https://www.techopedia.com/definition/29759/ssl-certification>.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>SSL Certification Certificación SSL SSL认证是为安全的在线交易提供SSL证书的过程。(SSL rènzhèng shì wèi ānquán de zài xiàn jiāoyì tíngōng SSL zhèngshū de guòchéng.)</p>	<p>SSL сертификатлари, веб-сервер билан веб-браузер ўртасида шифрланган алоқа ўрнатиш технологиясини ишлатади, бу эса конфиденциал маълумотларни узатишни хавфсиз қилишга ёрдам беради. Бу технология, маълумотларнинг фальсификациясини, подделкасини ёки прослушка қилинишини олдини олиш учун ишлатилади.</p> <p>SSL-сертификатларининг асосий функциялари: Маълумотларни шифрлаш: Ҳар бир маълумот фрагменти шифрланади. Пудрат компьютернинг ҳақиқийлигини текшириш: Ремонт компьютернинг ёки сервернинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш. Электрон почта хабарларини ҳимоя қилиш: Электрон почта орқали узатилган хабарларни шифрлаш. Маълумотларни дискда шифрлаш: Маълумотларни сақлаш ва уларни шифрлаш. Интернет орқали хавфсиз алоқа ўрнатиш: Хавфсиз суҳбат ва маълумот узатиш учун шифрлаш. Барча калит сиёсати ва фойдаланиш шартларини таъминлаш.</p> <p>SSL сертификати веб-сайтда: SSL сертификати веб-сайтнинг серверида ўрнатилган бўлади. Агар веб-сайт SSL сертификатига эга бўлса, у қуйидаги белгилар билан таништирилади: Замок иконаси — браузернинг манзил сатрида замок иконаси кўринишда бўлади. Манзил сатрининг яшил бўлиши — манзил сатри яшилга ўзгаради. http:// — манзил “https://” га ўзгаради (S — шифрлашни англатади). Юридик тўлиқ ном — веб-сайт эгасининг тўлиқ исми манзил сатрида кўрсатилади. SSL сертификатларини берувчи марказлар: SSL сертификатларини Сертификация марказлари бериши мумкин. Бу марказлар сертификатларни фойдаланувчи веб-сайтга</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>ишончилиликни таъминлаш учун текшириш ва тасдиқлаш жараёнини ўтказадилар.</p> <p>SSL-сертификациянинг киберхавфсизлик билан боғлиқлиги: SSL сертификатлари киберхавфсизликнинг муҳим қисмидир, чунки улар интернетдаги шифрлашни таъминлайди ва фойдаланувчи маълумотларининг хавфсизлигини таъминлайди. Бу, айниқса, молиявий операциялар, шахсий маълумотлар ва кредит карталари орқали амалга ошириладиган транзакциялар учун муҳимдир. SSL сертификатлари, шундай қилиб, веб-сайтларга ишончилиликни ва фойдаланувчига хавфсизликни таъминлашга ёрдам беради.</p> <p>SSL-сертификатларининг кибержиноятлар билан алоқаси: Спуфинг: Хакерлар сайт манзилени фальсификация қилиш учун спуфинг усулини ишлатиши мумкин. Бу SSL сертификати ёрдамида олдини олиниши мумкин, чунки сертификат сайтнинг ҳақиқийлигини тасдиқлайди.</p> <p>Фишинг: SSL сертификатлари фишинг ҳужумларига қарши ҳимоя керак, чунки фишингда хакерлар фойдаланувчиларни ишончли веб-сайтга ўхшаш сайтларга алдаб юборишади. SSL сертификатлари ишончли сайтларни ажратишга ёрдам беради.</p>
<p>Сунъий интеллект Искусственный интеллект Artificial Intelligence Inteligencia artificial 人工智能 (rén gōng zhì néng)</p>	<p>инсоннинг билим ва кўникмаларига тақлид қилиш имконини берувчи (шу жумладан, мустақил равишда ўрганиш ва ечимларни излаш) ҳамда аниқ вазифаларни бажаришда инсон ақлий фаолияти натижалари билан таққосланадиган натижаларни олиш имконини берадиган технологик ечимлар мажмуи²⁰⁹</p> <p>Киберхавфсизликда сунъий интеллект: Машинани ўрганиш асосида хавфсизлик таҳдидларини аниқлаши; Реал вақт мониторинг ва ҳужумларни олдини олиши;</p>

²⁰⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Сунъий интеллект технологияси Технология искусственного интеллекта Artificial Intelligence Technology Tecnología de inteligencia artificial 人工智能技术 (rén gōng zhì néng jì shù)</p>	<p>Автоматик хавфсизлик чоралари: янги таҳдидлар ва фродлардан ҳимоя қилиши мумкин.</p> <p>сунъий интеллектдан фойдаланишга асосланган технологиялар, шу жумладан, интеллектуал видеотаҳлил, нутқни таниб олиш ва синтезлаш, қабул қилинган қарорларни интеллектуал кўллаб-қувватлашнинг истиқболли усуллари²¹⁰</p> <p>Сунъий интеллект технологиялари асосида машинада ўрганиш (Machine Learning), нейрон тармоқлар, табиий тилни ишлаш (Natural Language Processing, NLP), компьютер кўриши (Computer Vision), робототехника ва бошқа соҳалар жорий этилади. Ушбу технологиялар турли соҳаларда, хусусан, молия, медицина, транспорт ва ишлаб чиқаришда қўлланилади.</p> <p>Сунъий интеллект технологиясининг асосий таркибий қисмлари:</p> <p>Машинада ўрганиш (Machine Learning): Машинада ўрганиш, маълумотлардан фойдаланиш ва алгоритмлар орқали мустақил равишда янгидан-янги маълумотларни тадқиқ этишга асосланади. Машиналарга янги маълумотлардан ўрганиш ва ҳаракатларни мувофиқлаштириш қобилиятини беради.</p> <p>Нейрон тармоқлар (Neural Networks): Нейрон тармоқлар, инсон миясининг ишлаш принципларига ўхшаш тартибда ишлайди ва маълумотларнинг мураккаб турларини тадқиқ қилиш ва моделлаштиришда фойдаланилади.</p> <p>Табиий тилни ишлаш (Natural Language Processing, NLP): Бу технология инсон тилини тушуниш ва у билан мулоқот қилиш қобилиятини компьютерларга беришга ёрдам беради. ChatGPT каби виртуал ёрдамчилар, ижтимоий медиа таҳлили ва таржима хизматида фойдаланилади.</p>

²¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Компьютер кўриши (Computer Vision): Компьютер кўриши инсоннинг кўриш қобилиятини моделлаштиришга қаратилган ва тасвирлар ёки видеоларни таҳлил қилишга асосланган. Бу технология ёрдамида объектларни аниқлаш, йўллардаги трафикни таҳлил қилиш ва тиббий тасвирлардан фойдаланиш мумкин.</p> <p>Робототехника (Robotics): Робототехника — сунъий интеллект технологияларини роботлар ва автоматлаштирилган тизимлар учун жорий этиш. Бу технология одамларга ёрдам берувчи, автоматлаштирилган ишлаб чиқариш ва ташиш тизимларида кенг қўлланилади.</p> <p>Сунъий интеллект технологияларининг киберхавфсизлик билан боғлиқ жиҳатлари:</p> <p>Машинада ўрганиш: Ишлатилган маълумотларни тўплаш ва хавфсизлик таҳдидларини аниқлашда қўлланилади.</p> <p>Нейрон тармоқлари: Киберхавфсизлик тизимлари орқали маълумотларни шифрлаш ва хавфли фаолиятларни аниқлашга ёрдам беради.</p> <p>Автоматлаштирилган хавфсизлик мониторинги: Киберхавфлардан автоматик ҳимоя қилиш.</p>
<p>Cybersecurity Lifecycle Framework (CLF) Структура жизненного цикла кибербезопасности (CLF) The Cybersecurity Lifecycle Framework (CLF) El marco de ciclo de vida de ciberseguridad (CLF) Compugen的网络安全生命周期框架 (CLF) 是一个多层次的安全解决方案和服务方法, 基于行业内公认的标准和框架。 (Compugen de wǎngluò ānquán zhōngyèhuò guīhuà (CLF) shì yīgè duō céngcì de</p>	<p>Compugen компаниясининг киберхавфсизликни таъминлаш учун ишлаб чиқилган кўпқаватли қарор ва хизмат кўрсатиш усулидир²¹¹. У соҳа ичида тан олинган стандартлар ва рамакаларга асосланган бўлиб, ташкилотларга хавфсизлик жараёнини самарали бошқаришга ёрдам беради.</p> <p>CLF мафқурасининг асосий мақсади, ташкилотларнинг информацион хавфсизликни таъминлаш учун кенг қамровли ёндошувни таъминлаш, яъни хавфларни аниқлаш, уларнинг олдини олиш, таҳлил қилиш ва уларга тўғри реакция беришдан иборатдир.</p>

²¹¹ <https://www.compugen.us/security>.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>ānquán jiějué fāng'àn hé fúwù fāngfǎ, jīyú hángyè nèi gōngrèn de biāozhǔn hé kuàngjià.)</p>	<p>CLF структурасининг асосий босқичлари: Хавфларни аниқлаш: Маълумотлар тизимини таҳлил қилиш, хатарларни ва хужумларни аниқлаш учун мониторинг қилиш. Хавфларнинг олдини олиш: Хавфсизлик чоралари ва тўсқинликлар орқали эҳтимолий хатарларни йўқотиш. Таҳлил қилиш: Хавф туғдирган ҳолатларни таҳлил қилиб, қандай уязвийлар ёки хавф туғдирган омиллар борлигини аниқлаш. Реагирлаш: Хавфлар пайдо бўлганда, тезкор чоралар кўриш, тизимни тиклаш ва зарарни минималлаштириш. Ўрганиш ва яхшилаш: Хавфсизлик чораларини баҳолаш, мавжуд тизимларни такмиллаш ва келажакдаги хавфларга қарши йўналишларни белгилаш. Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқлиги: Кибержиноятлардан ҳимоя: CLF кибержиноятларнинг, масалан, хакерлар, вируслар ёки фишинг хужумларининг олдини олишга ёрдам беради. Маълумотларни ҳимоя қилиш: CLF веб-сайтлар, молиявий транзакциялар ва шахсий маълумотларни шифрлаш орқали ҳимоялайди. Шифрлаш: Маълумотлар шифрланиб, хавфсизлик таъминланади, бу фальсификация ёки маълумотларни олишга қарши курашишга ёрдам беради.</p>
<p>Сўров Запрос request, inquiry solicitud, consulta 请求 (qǐngqiú), 询问 (xúnwèn)</p>	<p>жисмоний ва юридик шахсларнинг давлат хизмати кўрсатиш учун давлат органларига юбориладиган талаби²¹²</p>

²¹² Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

17-§. “Т” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>тариф режаси тарифный план tariff plan / pricing plan / data plan plan tarifario / plan de tarifas 套餐计划 (tào cān jì huà)</p>	<p>телекоммуникациялар оператори ва телекоммуникациялар хизматлари провайдери томонидан телекоммуникациялар хизматларидан фойдаланувчиларга бир ёки бир нечта хизматдан фойдаланиш учун тақдим этиладиган нархлар ва техник шартлар мажмуи²¹³</p> <p>“Тариф режаси”нинг киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалари: Фишинг ҳужумлари: Сохта SMS ёки email орқали “арзон тариф” ёки “тармоқ тўловларини тиклаш” баҳонасида шахсий маълумотлар талаб қилинади. Фойдаланувчиларни фирибгар сайтларга йўллаш орқали карталаридаги маблағлар ўғирланади.</p> <p>Қалбаки сайтлар орқали обуна тузилмалари: Сохта “премиум тариф” режалари таклиф қилиниб, ҳақиқий тўлов тизимларига ўхшаш интерфейсда тўлов маълумотлари тўпланади.</p> <p>Кўрсатилмаган тўловлар: Аниқланмаган ёки яширин тариф режалари орқали фойдаланувчилар автоматик равишда обуналарга жалб қилинади.</p> <p>VPN ва киберҳимоя хизматлари тарифлари: Киберҳимоя хизматлари (масалан, VPN, анти-DDoS) турли тарифлар орқали таклиф қилинади. Бу режаларни нотўғри танлаш ёки сохтасини фойдаланиш хавfli бўлиши мумкин.</p> <p>SIM-свопинг билан боғлиқ ҳолатлар: Аниқ тариф режасига уланган телефон рақам орқали SIM-карта алмаштириш (SIM swapping) каби ҳужумларда иккиламчи аутентификация бузилиши мумкин</p>

²¹³ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
тармоқлараро экран межсетевой экран firewall (network firewall) cortafuegos de red 网络防火墙 (wǎngluò fánghuǒqiáng)	автоматлаштирилган банк тизимига келиб тушадиган ва (ёки) тизимдан чиқиб кетадиган ахборотнинг назорат қилинишини амалга оширадиган дастур ва (ёки) дастурий восита ²¹⁴ Асосий вазифалари: ✗ Рухсатсиз тармоқ трафигини блоклаш. ✓ Ишончли фойдаланувчилар ва қурилмаларга киришни таъминлаш. 🔒 Ахборот хавфсизлигини таъминлаш.
тармоқлараро уланишлар межсетевое соединение / межсетевые соединения inter-network connections / interconnection between networks interconexiones de redes 网络互联 (wǎng luò hù lián)	телекоммуникациялар хизматларидан фойдаланувчилар ўртасида ахборотнинг узатилиши ва қабул қилинишини таъминлайдиган турли телекоммуникациялар операторлари телекоммуникациялар тармоқларининг технологик ҳамкорлиги ²¹⁵ Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Қўшилган тармоқлар орқали хавф тарқалиши: Бир тармоқдаги хавфсизлик нуқсони бошқасига ўтади — айниқса корпоратив ва давлат инфратузилмалари ўзаро уланган бўлса. Тармоқлараро шлюзлар ва firewall'лар: Уланиш нуқталарида нотўғри конфигурация қилинган шлюзлар орқали хакерлар тўғридан-тўғри кириш имконига эга бўлади. BGP hijacking ва маршрутизация таҳдидлари: Тармоқлараро уланишларда ишлатиладиган BGP протоколи орқали трафикни нотўғри йўналтириш (hijacking) ҳолатлари орқали маълумот ўғирланади. VPN ва MPLS уланишлар орқали маълумот олиш: Агар шифрлаш камчиликли бўлса, уланиш орқали кузатув ёки маълумот сизни билинмасдан етиб бориши мумкин.

²¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²¹⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Каскадли таъсирлар: Алоҳида бир тизимдаги киберхужум уланган бошқа тармоқларга тезкор тарқалиши мумкин (масалан, зарарли дастур ёки вирус орқали).</p>
<p>Телекоммуникациялар Телекоммуникации Telecommunications Telecomunicaciones 电信 (diàn xìn)</p>	<p>ахборотнинг белгилар, матнлар, тасвирлар, товушлар, видео тарзидаги ёки бошқа турдаги сигналларини ўтказгичли, радио, оптик ёки бошқа электромагнит тизимлардан фойдаланган ҳолда узатиш, қабул қилиш ва уларга ишлов бериш²¹⁶</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Телекоммуникацияларнинг хавфсизлиги: Телекоммуникация тармоқларининг хавфсизлиги маълумотларнинг сақланиши, шифрланиши ва хавфсиз узатилишига қарам бўлади. Акс ҳолда, маълумот ўғирлаш, тизимларни бузиш ёки фишинг каби таҳдидлар мумкин.</p> <p>Мобил ва интернет алоқа каналларининг хавфлари: Мобил алоқа ва интернет орқали маълумотларнинг ёлғон ҳужжатлар билан тарқатилиши (масалан, фишинг хужумлари), шифрланмаган каналлар орқали тармоқлар орасидаги хавфсизлик бўшлиқларидан фойдаланиш мумкин.</p> <p>Телекоммуникациялар орқали фойдаланувчи аутентификацияси: SMS, VoIP ёки 2FA орқали аутентификацияда шахсий маълумотлар кўп ҳолларда ифшога олинади. SIM-карталар орқали ёки бошқа воситалар билан SIM-swapping хужумларини амалга ошириш мумкин.</p> <p>Интернет тармоқларининг глобал хавфсизлиги:</p>

²¹⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Интерконнекция ва тармоқлараро алоқа орқали бир давлат ёки ташкилотнинг шахсий маълумотлари глобал тармоқ орқали хакерларга ёки яширин таҳдидларга очик бўлиши мумкин.</p> <p>DDoS хужумлари: Телекоммуникациялар орқали хизматлар узилиши, хакерлар томонидан молиявий ёки сиёсий мақсадларда ДДоС (Distributed Denial of Service) хуружлари билан бузилиши мумкин.</p>
<p>Телекоммуникациялар воситалари (телекоммуникациялар инфратузилмаси) Телекоммуникационные средства (телекоммуникационная инфраструктура) Telecommunications tools (telecommunications infrastructure) Medios de telecomunicaciones (infraestructura de telecomunicaciones) 电信设备 (电信基础设施) (diàn xìn shè bèi — diàn xìn jī chǔ shè shī)</p>	<p>телекоммуникациялар ускуналари, телекоммуникациялар иншоотлари, кабель линиялари ҳамда уларни бошқариш имконини берувчи тизимлар²¹⁷</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар:</p> <p>Телекоммуникация воситаларининг хавфсизлиги: Телекоммуникация воситалари (маршрутизаторлар, серверлар, шлюзлар) хавфсизлиги – маълумотларнинг тўғри узатилиши ва зарарланишини олдини олиш учун муҳимдир.</p> <p>Инфратузилмани бузиш орқали киберхужумлар: Хакерлар телекоммуникация воситаларини суистеъмол қилиш орқали тармоққа кириш, маълумот ўғирлаш ёки хатоларни ташкил қилишлари мумкин. Бу, масалан, DDoS ёки man-in-the-middle (MITM) хужумлари бўлиши мумкин.</p> <p>Жисмоний хужумлар ва хакерлик: Телевизорлар, интернет-роутерлар, серверлар ва уларнинг ишлаб чиқариш жойларига нисбатан фақат техник ёки мавжуд хавфлардан илгари зарур муҳофаза чораларини кўриш керак.</p> <p>Қурилмалардаги чиплар ва микросхемалар хавфи: Чет элдан келган ёки шубҳали шифрланган воситаларда яширин чиплар ёки йўллар бўлиши мумкин. Бу хакерлар ёки шпионлар учун бузиш имконини яратади.</p>

²¹⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Физик ва логик хавфлар: Телком инфратузилмасидаги воситалардаги физик ёки логик заифликлар ёки ускуналарнинг бузилиши, тармоқнинг ишлашига катта салбий таъсир кўрсатиши мумкин.</p>
<p>Телекоммуникациялар иншоотлари (пассив телекоммуникациялар инфратузилмаси) Телекоммуникационные сооружения (пассивная телекоммуникационная инфраструктура) Telecommunications facilities (passive telecommunications infrastructure) Instalaciones de telecomunicaciones (infraestructura pasiva de telecomunicaciones) 电信设施（被动通信基础设施）(diàn xìn shè shī — bèi dòng tōng xìn jī chǔ shè shī)</p>	<p>телекоммуникацияларнинг амалга оширилишини таъминловчи биналар, мосламалар, таянчлар, мачталар, тарқатиш қутилари, шкафлар ва бошқалар²¹⁸</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Телекоммуникация иншоотларини ҳимоя қилиш: Пассив телекоммуникация иншоотлари (масалан, кабель каналлари, коммутаторлар ва база станциялари) физик хавфларга, масалан, фаолиятни ўзгартириш ёки зарарлашга олиб келиши мумкин.</p> <p>Инфратузилманинг физик хавфсизлиги: Бу турдаги иншоотлар, кабель ва жисмоний тармоқлар бўшлиқлари билан хавфлар яратади. Агар уларга жисмоний хужум амалга ошса, уланишлар узилади ёки маълумотлар йўқотилади.</p> <p>Киберхавфсизлик ва паст даражали хужумлар: Пассив инфратузилма кабельлаш, терминал станциялар ва сигнал узатиш жойларида хавфсизлик нуқсонларини ўз ичига олади, бу эса хакерларга маълумотлар билан манипуляция қилиш имконини беради.</p> <p>Қулайсиз физик ва хатарлар: Кабельларнинг ёки узатиш ускуналарининг зарарланиши ёки таъмирланмаслиги тармоқнинг ишлашини бузиши ва хавфсизликни йўқотишига олиб келиши мумкин.</p> <p>Инфратузилмани фаолиятдан четлатиш (DDoS ёки фишинг): Пассив телекоммуникация иншоотлари орқали фаолиятга зарар етказиш ёки тармоқнинг узилишларини суистеъмол қилиш мумкин.</p>

²¹⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Телекоммуникациялар оператори Оператор телекоммуникационных услуг Telecommunications operator Operador de telecomunicaciones 电信运营商 (diàn xìn yùn yíng shāng)</p>	<p>мулк ҳуқуқи ёки бошқа ашёвий ҳуқуқлар асосида телекоммуникациялар инфратузилмасига эга бўлган, унинг ишлашини, ривожланишини таъминловчи ва телекоммуникациялар хизматларини кўрсатувчи юридик шахс²¹⁹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Маълумотлар хавфсизлиги: Телекоммуникациялар оператори учун фойдаланувчи маълумотларини ҳимоя қилиш муҳим аҳамиятга эга. Агар оператор хавфсизлик чораларини етарлича кўрмаса, маълумотлар ўғирланиши ёки шахсий маълумотлар йўқолиши мумкин.</p> <p>Қонундаги талаблар ва лицензиялаш: Операторлар кўп ҳолларда миллий ва халқаро қонунларга риоя қилишлари ва трафикни назардан қочиришларини таъминлашлари керак. Уларга тегишли хавфсизлик сертификатлари ва лицензиялар талаб қилинади.</p> <p>Киберхужумлар: Телекоммуникациялар операторлари кўплаб киберхужумларга ёзилишади. Масалан, DDoS хужумлари ёки SIM swapping хужумлари орқали фойдаланувчиларнинг ҳисоби ёки тармоқ узилади.</p> <p>Инфратузилманинг хавфсизлиги: Операторлар ўз инфратузилмасини (маршрутизаторлар, коммутаторлар, серверлар ва бошқа ускуналар) ҳимоя қилишлари керак, чунки уларга бўлган хакерлик хужумлари орқали бутун тармоқ тўхташга олиб келиши мумкин.</p> <p>Фойдаланувчи аутентификацияси: Операторлар фойдаланувчиларнинг аутентификациясини (пароллар, SMS кодлари ёки биометрия) таъминлаш орқали тармоқнинг хавфсизлигини оширишлари лозим.</p>

²¹⁹ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>телекоммуникациялар тармоғи телекоммуникационная сеть telecommunications network red de telecomunicaciones 电信网络 (diàn xìn wǎng luò)</p>	<p>алоқа линиялари ёки алоқа каналлари орқали ўзаро боғланган, телекоммуникацияларни амалга оширадиган ускуналар мажмуи²²⁰</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар:</p> <p>Тармоқ хавфсизлиги: Телекоммуникациялар тармоғи узоқ масофадан туриб кенг маълумот алмашишни таъминлайди. Аммо тармоқларда хавфсизлик хавфлари мавжуд, масалан, DDoS хуружлари ёки тармоқни тўлиқ тўсиб қўйиш (Denial of Service).</p> <p>Маълумотларнинг шифрланиши: Телекоммуникация тармоқларидаги маълумотлар шифрланмаган ҳолда ўтса, уларни йўқотиш ёки ўзгартириш мумкин. Шунинг учун маълумотлар шифрлаш алгоритмларига асосланган химоя чоралари зарур.</p> <p>Мажбурий мониторинг: Кўп давлатлар ўзларининг телекоммуникация тармоқларини мониторинг қилишни талаб қилади, бу эркинлик ва маълумотларнинг хўжжатиغا зид бўлиши мумкин.</p> <p>Тармоқлар орасидаги хавфлар: Телекоммуникация тармоқлари орасидаги узилишлар ёки тўғри ишламаган жойлар маълумот ўғирлаш ёки тармоқ фаолиятини бузиш учун хакерлар томонидан суистеъмол қилиниши мумкин.</p> <p>Тармоқлардаги жисмоний хавфлар: Физик ускуналар, кабеллар ёки серверлар ишламаган ёки етарлича химояланмаган ҳолда тармоқни тўхтатиш ёки бузиш учун зарарланиши мумкин.</p>
<p>телекоммуникациялар тармоқларини аттестациядан ўтказиш аттестация телекоммуникационных сетей certification of telecommunications networks</p>	<p>телекоммуникациялар тармоқлари химояланганлик ҳолатининг ахборот хавфсизлиги соҳасидаги миллий стандартлар ва норматив-</p>

²²⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>certificación de redes de telecomunicaciones 电信网络认证 (diàn xìn wǎng luò rèn zhèng)</p>	<p>хуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқлигини аниқлашга қаратилган ташкилий-техник тадбирлар мажмуи²²¹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар:</p> <p>Аттестация жараёнида хавфсизлик тести: Телекоммуникация тармоқлари аттестациядан ўтказилганда, хавфсизлик тестлари ўтказилади. Бу тестлар тармоқдаги ўтказиш ёки маълумотлар ҳимоясини текшириш, ҳақерлик таҳдидларига қарши ишлаш ва тармоқнинг муқовимлигини баҳолашга ёрдам беради.</p> <p>Сертификация ва тасдиқлаш жараёни: Телекоммуникациялар тармоқлари аттестациядан ўтказиш натижасида уларнинг жисмоний ва техник хавфсизлиги, ишлаш сифати, ҳамда норматив ҳужжатларга мувофиқлиги тасдиқланади.</p> <p>Инфратузилмани ўрганиш: Аттестация жараёнида тармоқнинг инфратузилмаси, аутентификация тизимлари ва маълумотларнинг узатилиши хомашоялиниши мумкин. Агар инфратузилмани шубҳали топса, у тармоқдан фойдаланишга рухсат берилмаслиги мумкин.</p> <p>Қонунчилик ва стандартларга мувофиқлик: Телекоммуникациялар тармоқларини аттестациядан ўтказишнинг мақсади – уларнинг давлат ва халқаро қонунлар, шунингдек, киберхавфсизлик ва маълумотлар ҳимояси бўйича стандартларга мослигини таъминлаш.</p> <p>Хавфсизлик ва эркинлик мувозанати: Аттестация жараёнида давлат органлари кўпинча тармоқлардан тартибни сақлаш, хавфсизликни таъминлаш учун қонунлар ва талабларни талаб қилишади. Бу эркинликлар ва хусусий маълумотларни муҳофаза қилиш ўртасидаги мувозанатни таъминлашга ёрдам беради.</p>

²²¹ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Телекоммуникация тармоғидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш Незаконное (несанкционированное) использование телекоммуникационной сети Unauthorized (illegal) use of a telecommunications network Uso ilegal (no autorizado) de la red de telecomunicaciones 非法（未经授权）使用电信网络 (Fēifǎ (wèijīng shòuquán) shǐyòng diànxì wǎngluò)</p>	<p>Ўрнатилган ҳимоя тизимларини четлаб ўтган ҳолда телекоммуникация тармоғидан фойдаланиш ва халқаро трафикни ўтказиш мақсадида телекоммуникация тармоғидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш, шунингдек мазкур мақсадлар учун мўлжалланган махсус дастурий ёки аппарат воситаларини қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) сақлаш ва уларнинг фаолият кўрсатиши учун шароитлар яратиш²²²</p>
<p>телекоммуникациялар тармоқларини рақамлаш режаси план цифровизации телекоммуникационных сетей telecommunications network digitization plan plan de digitalización de redes de telecomunicaciones 电信网络数字化计划 (diàn xìn wǎng luò shù zì huà jì huà)</p>	<p>операторлар, телекоммуникациялар хизматлари провайдерлари ва фойдаланувчи қурилмалари ўртасида аниқ рақамларнинг бириктирилиши²²³</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Рақамлаштириш ва маълумот хавфсизлиги: Телекоммуникация тармоқларини рақамлаштириш жараёнида, маълумотлар ишлашда шифрлаш ва хавфсизликнинг замонавий методларини жорий қилиш талаб қилинади. Агар хавфсизлик чоралари етарлича бўлмаса, маълумотлар ўғирланиши ёки хакерлар томонидан суистеъмол қилиниши мумкин.</p> <p>Рақамлаштиришнинг ҳуқуқий ва техник бўйича талаблар: Рақамлаштириш режасидаги тармоқлар учун қонунчилик талаблари ва техник стандартлар, масалан, GDPR ёки ахборот хавфсизлиги стандартларига мослиги талаб қилинади. Бу стандартларга риоя қилиш, шахсий маълумотларнинг муҳофазасини ва хавфсизлигини таъминлайди.</p> <p>Инфратузилма ва эски технологиялар: Рақамлаштириш жараёнида барча эски инфратузилмани замонавий рақамли технологиялар билан алмаштириш керак. Бу, айниқса,</p>

²²² □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²²³ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>аутентификация тизимлари ва маълумот узатиш протоколларини яхшилашни талаб қилади.</p> <p>Қолиш ва ҳажмни бошқариш: Рақамлаштириш тармоқлари орқали узатилган маълумотлар жуда катта ҳажмда бўлиши мумкин. Бу маълумотларнинг ёмон ишлаши ёки бузилиши эҳтимолига қарши ёқтиришлар олиб борилиши керак.</p> <p>Киберхавфсизлик ва DDoS ҳужумлари: Телекоммуникация тармоқларини рақамлаштириш жараёнида DDoS хуружлари ёки тармоқларнинг кенг тарқалган узилишлари ёки қонга кириш ҳолатлари (hacking) хавфини камайтириш учун киберхавфсизлик чоралари сезиларли даражада кучайтирилиши зарур.</p>
<p>телекоммуникациялар тармоқларини рақамлаш тизими система цифровизации телекоммуникационных сетей telecommunications network digitization system sistema de digitalización de redes de telecomunicaciones 电信网络数字化系统 (diàn xìn wǎng luò shù zì huà xì tǒng)</p>	<p>операторлар, телекоммуникациялар хизматлари провайдерлари ва фойдаланувчи қурилмалари ўртасида рақамларни тақсимлаш ва уларга рақам (рақамлар ёки белгилар комбинациясини) бириктириш тартиби²²⁴</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Рақамлаштиришнинг хавфсизлик муаммолари: Телекоммуникация тармоқларини рақамлаштиришда шахсий маълумотлар ва корпоратив маълумотларни ҳимоя қилиш учун замонавий шифрлаш, аутентификация ва ҳуқуқлар бошқаруви тизимлари жорий этилади. Агар хавфсизлик чоралари етарли бўлмаса, маълумотлар ёки алоқа каналлари хакерлар томонидан суистеъмол қилиниши мумкин.</p> <p>Шифрлаш ва маълумотлар ҳимояси: Рақамлаштириш тизими орқали ўтказиладиган барча маълумотлар шифрланиши керак. Шунингдек, маълумотларнинг тўғри</p>

²²⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>йўналишдаги узатилишини ва тармоқ хавфсизлигини таъминлаш учун киберхавфсизлик протоколлари киритилиши лозим.</p> <p>Рақамлаштиришнинг ҳуқуқий стандарти: Рақамлаштириш тизими қонунлар ва халқаро стандартларга мос бўлиши керак. Масалан, шахсий маълумотлар ҳимоясини таъминлаш учун GDPR (Женерал Маълумотлар Ҳимояси Регламенти) ёки бошқа тўғридан-тўғри ахборот хавфсизлиги стандартларига риоя қилиш лозим.</p> <p>Аттестация ва техник текшириш: Рақамлаштириш тизимларини аттестациядан ўтказиш зарур, бу эса ўз навбатида тармоқнинг техник заифликларини аниқлаш ва хавфсизликни таъминлашда муҳим аҳамиятга эга.</p> <p>Тармоқ хавфсизлиги ва рақамли хизматлар: Рақамлаштириш тизими орқали тармоқлар орқали кўплаб рақамли хизматлар амалга оширилади, бу хизматларнинг хавфсизлиги бўйича аниқ стандартлар ишлаб чиқиш ва қўллаш талаб қилинади.</p>
<p>телекоммуникацияларнинг технологик хизматлари (технологик хизматлар)</p> <p>технологические услуги в сфере телекоммуникаций</p> <p>technological services in telecommunications / telecom technology services</p> <p>servicios tecnológicos de telecomunicaciones</p> <p>电信技术服务 (diàn xìn jì shù fú wù)</p>	<p>операторлар ва телекоммуникациялар хизматлари провайдерлари томонидан ўзининг техник воситалари ҳамда тармоқлари орқали бошқа операторлар ва провайдерларга тақдим этиладиган, телекоммуникацияларни амалга оширишнинг технологик жараёнини таъминлайдиган хизматлар²²⁵</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Техник хизмат орқали маълумотларга ноқонуний кириш: Техник хизмат кўрсатувчилар (“support”, “maintenance”, “integration”) орқали сервер, тармоқ ёки дастурларга кириш имкони пайдо бўлади — бу ички хатар ҳисобланади.</p> <p>Шифрлаш, аутентификация, ва логлашнинг нотўғри ёки етарли эмас жорий этилиши:</p>

²²⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Агар технологик хизматлар орқали тизимлардаги хавфсизлик компонентлари нотўғри ишлаб чиқилса, хакерлар томонидан осон бузилади.</p> <p>Аутсорсинг қилинган технологик хизматларда хавф: Телеком компаниялар кўп ҳолларда техник хизматларни ташқи ташкилотларга топширишади. Агар бу ташкилот етарли хавфсизликни таъминламаса, маълумотлар оқиб кетиши мумкин.</p> <p>API ва интеграция каналлари орқали хакерлик хуружлари: Технологик хизматларда ишлатиладиган APIлар орқали бошқа тизимларга сўзсиз кириш мумкин. Улар қўшимча ҳимоясиз бўлса, DDoS ёки маълумот ўғирлаш ҳолатлари бўлиши мумкин.</p> <p>Узоқдан туриб хизмат кўрсатиш (remote access): Remote diagnostics, firmware updates ва техник мониторинг жараёнлари хакерлар томонидан суистеъмол қилиниши мумкин, агар хавфсизлик қатъий бўлмаса.</p>
<p>телекоммуникациялар ускуналари (актив телекоммуникациялар инфратузилмаси) телекоммуникационное оборудование (активная телекоммуникационная инфраструктура) telecommunications equipment (active telecommunications infrastructure) equipos de telecomunicaciones (infraestructura activa de telecomunicaciones) 电信设备（主动通信基础设施）(diàn xìn shè bèi — zhǔ dòng tōng xìn jī chǔ shè shī)</p>	<p>телекоммуникацияларни амалга ошириш учун мўлжалланган техник ускуналар ва уларга ўрнатилган дастурий таъминот²²⁶</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Ускуналар орқали кузатиш ва тинглаш хавфи: Телефон марказлари, роутерлар, базавий станциялар каби ускуналарда “backdoor” ёки шубҳали дастурий таъминот орқали маълумотларга ноқонуний кириш имкони яратилади.</p> <p>Инфратузилмага қилинган физик ёки логик ҳужумлар: Хакерлар маршрутизатор, сервер, ёки коммутаторларга ҳужум қилиб, бутун тармоқни издан чиқариши мумкин.</p> <p>Импорт қилинган ускуналар хавфи:</p>

²²⁶ □ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Чет элдан келган ускуналарда яширин чиплар ёки шубҳали модуллар бўлиши мумкин. Бу давлат миқёсидаги шпionaжга олиб келиши мумкин.</p> <p>Фаол инфратузилмада шифрлаш ва химоя протоколлари аҳамияти: Ускуналарга ўрнатилган операцион тизимлар ва шифрлаш протоколлари ўз вақтида янгиланмаса, киберхужумчилар учун осон бўлади.</p> <p>SCADA ва IoT ускуналар хавфи: Айниқса 5G, IoT ва автоматлаштирилган тизимлар учун фаол инфратузилмалардаги ускуналар химоясиз бўлса, саноат шовқини, транспорт, энергия тармоқлари каби муҳим соҳаларда хатар юзага келади.</p>
<p>Телекоммуникациялар хизматлари Телекоммуникационные услуги Telecommunications services Servicios de telecomunicaciones 电信服务 (diàn xìn fú wù)</p>	<p>фойдаланувчиларга оператор ва телекоммуникациялар хизматлари провайдери томонидан телекоммуникациялар асосида тақдим этиладиган хизматлар²²⁷</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Кириш нуқталари сифатида фойдаланилиши: Телеком хизматлари — интернет, мобил алоқа, SMS, VoIP — киберхужумлар учун асосий ўтиш каналидир (фишинг, спам, ботнетлар).</p> <p>Маълумотлар хавфсизлиги: Провайдер орқали узатиладиган маълумотлар шифрланмаган бўлса, улар тингланиши, тўпланиши ва ўғирланиши мумкин.</p> <p>Кўплаб хизматларда фойдаланувчи аутентификацияси телеком орқали амалга оширилади: Масалан, 2FA (икки босқичли тасдиқлаш) учун SMS-кодлар. SIM-swapping хужумлари орқали бу тизим бузилиши мумкин.</p> <p>DDoS хужумлари орқали телеком хизматларни ишдан чиқариш:</p>

²²⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Баъзи ҳолларда бутунлай хизматлар узилишига, жамиятда иқтисодий ва ижтимоий парокандаликка олиб келади.</p> <p>Шифрланган телеком хизматларининг назорати ва чекланиши: Кўплаб давлатлар шифрланган алоқа хизматларини чеклашга ҳаракат қилмоқда, бу эса шахсий ҳаёт дахлсизлиги ва хавфсизлик ўртасидаги мувозанатни бузиши мумкин.</p>
<p>Телекоммуникациялар хизматлари провайдери Поставщик телекоммуникационных услуг Telecommunications service provider Proveedor de servicios de telecomunicaciones 电信服务提供商 (diàn xìn fú wù tí gōng shāng)</p>	<p>фойдаланувчиларга операторлар тармоғи орқали тижорат асосида телекоммуникациялар хизматларини кўрсатувчи юридик шахс²²⁸</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Маълумотларни сақлаш ва ҳимоялаш мажбурияти: Провайдерлар фойдаланувчи маълумотларини (тарих, IP-логлар, SMS, қўнғироқлар) сақлаши ва хавфсизлигини таъминлаши керак. Ушбу маълумотлар ўғирланса, кенг кўламли шахсий маълумотлар оқиб кетиши мумкин.</p> <p>Инфратузилмага қилинган хужумлар (DDoS, malware): Провайдер тармоғига қилинган хужумлар миллионлаб фойдаланувчига таъсир кўрсатиши мумкин.</p> <p>Бақияли (backdoor) ёки назорат механизми орқали суистеъмол: Баъзи давлатларда провайдерлардан фойдаланувчи фаолиятини кузатишни талаб қилиш мумкин; бу маълумотлар нотўғри қўлларга тушса, жиний мақсадларда ишлатилиши мумкин.</p> <p>Қонунга зид хизматлар таклиф этилиши: Қонунда тақиқланган VPN, VoIP ёки шифрланган хизматларни тақдим этиш орқали ноқонуний фаолиятларга йўл очилиши мумкин.</p> <p>SIM-карта тарқатиш ва аутентификация жараёнларидаги хавфлар: Провайдер SIM карталарни талабларга жавоб бермайдиган ҳолда тарқатса, SIM-swapping каби хужумларга шароит яратилади.</p>

²²⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Телекоммуникациялар хизматларидан фойдаланувчи Пользователь телекоммуникационных услуг Telecommunications service user / telecom service user Usuario de servicios de telecomunicaciones 电信服务用户 (diàn xìn fú wù yòng hù)</p>	<p>телекоммуникациялар хизматларининг истеъмолчиси бўлган юридик ёки жисмоний шахс²²⁹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар: Фойдаланувчи маълумотларининг ҳимояси: Телекоммуникация хизматларидан фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотлари (ИП-манзил, SIM-карта, IMEI, жисмоний жойлашув) кибержиноятчилар учун қимматли ресурс ҳисобланади.</p> <p>Фейк идентификация ва SIM-swap ҳужумлари: Ҳақиқий фойдаланувчи номидан сим-картани қайта расмийлаштириш орқали ҳисобларга ноқонуний кириш имконияти яратилади.</p> <p>Қурилмалар орқали кузатув ва назорат: Телеком операторлар орқали фойдаланувчиларнинг фаолияти мониторинг қилиниши мумкин. Бу қонуний мақсадларда ҳам, суистеъмол ҳолларида ҳам бўлиши мумкин.</p> <p>Фишинг ва спам ҳужумлари: Фойдаланувчиларнинг рақамлари ва алоқа маълумотлари базалар орқали тарқалиши натижасида улар фишинг, зарарли хаволалар, ёлғон обуналар қурбони бўлади.</p> <p>Кўп тармоқли фойдаланувчиларнинг оммавий ҳимояси: Қорхона, муассаса ёки давлат ташкилотларининг оммавий фойдаланувчилари ҳимоя қилинмаган тизимлар туфайли кенг миқёсдаги хакерлик ҳужумларига дуч келишлари мумкин.</p>
<p>Телекоммуникацияларнинг универсал хизматлари Универсальные телекоммуникационные услуги Universal telecommunications services Servicios universales de telecomunicaciones 通信普遍服务 (tōng xìn pǔ biàn fú wù)</p>	<p>умумий фойдаланишдаги телекоммуникациялар тармоқлари орқали барча фойдаланувчиларга кўрсатиладиган белгиланган сифатдаги мажбурий хизматлар тўплами (фойдаланувчиларнинг ушбу тармоқдан фойдаланишини таъминлаш, маҳаллий, шаҳарлараро ва</p>

²²⁹ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>халқаро телефон сўзлашувлари, телеграммалар жўнатиш ва бошқалар)²³⁰</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар:</p> <p>Интернетга барқарор ва кенг қамровли кириш:</p> <p>Универсал хизматлар — айниқса чекка ҳудудларда — кенг жамоатчиликка интернет хизматларини тақдим этади. Бу ҳудудлар киберҳимоя жиҳатдан етарли даражада ҳимояланмаган бўлиши мумкин, бу эса:</p> <p>Кибержиноятчилар учун осон бўлади;</p> <p>Фишинг, зарарли дастурлар тарқатиш ва маълумот ўғирлаш ҳолатлари кўпайишига олиб келиши мумкин.</p> <p>Жамоат Wi-Fi нуқталари орқали хавфсизлик таҳдидлари:</p> <p>Универсал хизмат доирасида ташкил этилган Wi-Fi зоналар хавфсизлик протоколларисиз ишлаши мумкин;</p> <p>Бу нуқталар орқали трафикни тинглаш, манзилни сохталаш (spoofing) каби хужумлар осонлашади.</p> <p>Универсал хизматларнинг норматив ҳимояси:</p> <p>Давлатлар универсал телеком хизматларини тартибга солишда киберхавфсизлик стандартларини жорий этиши зарур;</p> <p>Акс ҳолда, кенг қамровли фойдаланувчи базаси орқали оммавий хужумлар қилиш осон бўлади.</p> <p>Маълумотларнинг махфийлиги ва шифрланиши:</p> <p>Универсал хизматлар доирасида фойдаланиладиган трафик шифрланмаган бўлса, шахсий маълумотлар осон қўлга тушиши мумкин.</p>
<p>Телемедицина Телемедицина Telemedicine</p>	<p>Масофавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиб беморларга шифокор томонидан маслаҳатлар бериш, ташхис қўйиш</p>

²³⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Telemedicina 远程医疗 (Yuǎnchéng yīliáo)	ва даволашни амалга оширишни назарда тутувчи чора-тадбирларга оид фан ²³¹
Терроризм Терроризм Terrorism Terrorismo 恐怖主义 (Kǒngbù zhǔyì)	халқаро муносабатларни мураккаблаштириш, давлатнинг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини бузиш, хавфсизлигига путур етказиш, уруш ва қуролли можаролар чиқариш, ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштириш, аҳолини қўрқитиш мақсадида давлат органини, халқаро ташкилотни, уларнинг мансабдор шахсларини, жисмоний ёки юридик шахсни бирон бир фаолиятни амалга оширишга ёки амалга оширишдан тийилишга мажбур қилиш учун зўрлик, куч ишлатиш, шахс ёки мол-мулкка хавф туғдирувчи бошқа қилмишлар ёхуд уларни амалга ошириш таҳдиди ²³²
тармоқ ҳодисаси сетевое событие network event evento de red 网络事件 (wǎngluò shìjiàn)	мобил қурилмани мобил алоқа операторининг тармоғига унинг абонент SIM-картасидан фойдаланиш орқали улаш ²³³ Тармоқ ҳодисаларига сабаб бўлган омиллар: 1) Жисмоний ва техник бузилишлар — кабеллар ёки серверлардаги хато. 2) Тизим ёки дастур хатолари — тармоқдаги бутун тизимнинг ишлашига таъсир кўрсатадиган техник хато. 3) Вируслар ва хавфсизлик бўшлиқлари — тармоқдаги хавфсизликка хатар соладиган инфекциялар.
TAC (Type Allocation Code) Код распределения типа (TAC) Type Allocation Code Código de asignación de tipo	симсиз қурилмаларни ўзига хос идентификациялаш учун ишлатиладиган IMEI идентификаторининг дастлабки саккиз хонали

²³¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 27 августдаги ПҚ-1607-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³² Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³³ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
类型分配代码 (lèixíng fēnpèi dàimǎ)	қисмидир. ТАС IMEIдан фойдаланган ҳолда GSM, UMTS ёки бошқа симсиз қурилмаларни аниқ моделини идентификациялайди ²³⁴ IMEI рақами одатда 15 рақамдан иборат: ТАС (8 рақам) + Serial Number (6 рақам) + Check digit (1 рақам) Масалан: 35693805-123456-1 Бу ерда 35693805 — ТАС, 123456 — сера рақам, 1 — текширув рақами. ТАС орқали нимани билиш мумкин: Қурилма бренди (масалан, Samsung, Apple); Модел номи; Қурилманинг техник тури (смартфон, планшет ва ҳ.к.)
тақиқланган ахборот мавжуд бўлган бутунжаҳон Интернет тармоғи ахборот ресурслари Реестри Реестр информационных ресурсов всемирной сети Интернет, содержащий запрещенную информацию Registry of information resources of the global Internet network containing prohibited information Registro de recursos de información de la red global de Internet que contienen información prohibida 包含禁止信息的全球互联网网络信息资源登记册 (Bāokuò jìnzhǐ xìnxī de quángqiú hùliánwǎng wǎngluò xìnxī zīyuán dēngjì cè)	тақиқланган ахборот мавжуд бўлган Интернет тармоғи ахборот ресурслари рўйхати ²³⁵
телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини марказлашган ҳолда бошқариш	телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини махсус ваколатли орган томонидан фавқулодда ҳолатларда давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, махсус истеъмолчилар манфаатлари учун

²³⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборот мавжуд бўлган Интернет тармоғи веб-сайтидан ва (ёки) веб-сайт саҳифаларидан фойдаланишни чеклаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>централизованное управление телекоммуникационными сетями и ресурсами centralized management of telecommunication networks and resources gestión centralizada de redes y recursos de telecomunicaciones 电信网络和资源的集中管理 (diànxìn wǎngluò hé zīyuán de jízhōng guǎnlǐ)</p>	<p>телекоммуникациялар тармоқларининг ишлашени таъминлаш ҳамда алоқаларни тиклаш мақсадида телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини бошқариш бўйича чора-тадбирлар мажмуаси²³⁶</p>
<p>телекоммуникациялар тармоғини бошқариш тизими система управления телекоммуникационной сетью telecommunication network management system sistema de gestión de redes de telecomunicaciones 电信网络管理系统 (diànxìn wǎngluò guǎnlǐ xìtǒng)</p>	<p>телекоммуникациялар тармоқларини режалаштириш, техник хизмат кўрсатиш, эксплуатация қилиш, тезкор ва маъмурий бошқариш бўйича ахборот технологиялари мажмуаси асосида тармоқни бошқариш ҳамда кўрсатиладиган хизматлар бўйича функцияларни бажарадиган тизим²³⁷</p>
<p>Телекоммуникация тармоқлари ва воситаларидан устувор фойдаланиш Приоритетное использование телекоммуникационных сетей и средств Priority use of telecommunications networks and tools Uso prioritario de redes y herramientas de telecomunicaciones 优先使用通信网络和工具 (Yōuxiān shǐyòng tōngxìn wǎngluò hé gōngjù)</p>	<p>фавқулудда ҳолат ва вазиятларда бошқа фойдаланувчиларга нисбатан телекоммуникацияларнинг зарур бўлган тармоқ ва воситаларидан биринчи навбатда фойдаланиш ҳуқуқи²³⁸</p>

²³⁶ □ Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги, Мудофаа вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати, Вазирлар Маҳкамасининг Ҳукумат алоқа хизмати, Фавқулудда вазиятлар вазирлиги, Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 31 октябрдаги 02-8/3189, 15, 132, 8, 206, 17-сон қарори билан тасдиқланган Фавқулудда ҳолатларда Ўзбекистон телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини марказлашган ҳолда бошқаришнинг умумий қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³⁷ □ Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги, Мудофаа вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати, Вазирлар Маҳкамасининг Ҳукумат алоқа хизмати, Фавқулудда вазиятлар вазирлиги, Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 31 октябрдаги 02-8/3189, 15, 132, 8, 206, 17-сон қарори билан тасдиқланган Фавқулудда ҳолатларда Ўзбекистон телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини марказлашган ҳолда бошқаришнинг умумий қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²³⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 27 ноябрдаги 789-сон қарори билан тасдиқланган “Фавқулудда ҳолат ва вазиятларда Ўзбекистон Республикаси телекоммуникациялар тармоқларини марказлашган ҳолда маъмурий бошқариш тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Телекоммуникация тармоқлари ва воситаларидан фойдаланишни тўхтатиб қўйиш Прекращение использования телекоммуникационных сетей и средств Suspension of use of telecommunications networks and tools Suspensión del uso de redes y herramientas de telecomunicaciones 停止使用通信网络和工具 (Tíngzhǐ shǐyòng tōngxìn wǎngluò hé gōngjù)</p>	<p>фавқулудда ҳолат ва вазиятларда махсус ваколатли орган томонидан бошқа фойдаланувчиларнинг телекоммуникация тармоқлари ва воситаларидан фойдаланишини тўхтатиб қўйиш²³⁹</p>
<p>телекоммуникация тармоқлари ва воситаларидан фойдаланишни чеклаш Ограничение использования телекоммуникационных сетей и средств Limiting the use of telecommunications networks and tools Limitación del uso de redes y herramientas de telecomunicaciones 限制使用通信网络和工具 (Xiànzhì shǐyòng tōngxìn wǎngluò hé gōngjù)</p>	<p>фавқулудда ҳолат ва вазиятларда махсус ваколатли орган томонидан бошқа фойдаланувчиларнинг телекоммуникация тармоқлари ва воситаларидан фойдаланишни қисқартириш ёки ўзгартириш²⁴⁰</p>
<p>технологик йўриқнома Технологическая инструкция Technological instruction / Technical procedure Instrucción tecnológica / Procedimiento técnico 工艺规范 (gōngyì guīfàn) ёки 技术说明 (jìshù shuōmíng)</p>	<p>идоралараро маълумот алмашинувининг техник усуллари, таркиби, томонларнинг жавобгарлиги ва қайта алоқа тартибини белгиловчи хужжат²⁴¹</p>

²³⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 27 ноябрдаги 789-сон қарори билан тасдиқланган “Фавқулудда ҳолат ва вазиятларда Ўзбекистон Республикаси телекоммуникациялар тармоқларини марказлашган ҳолда маъмурий бошқариш тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁴⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 27 ноябрдаги 789-сон қарори билан тасдиқланган “Фавқулудда ҳолат ва вазиятларда Ўзбекистон Республикаси телекоммуникациялар тармоқларини марказлашган ҳолда маъмурий бошқариш тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁴¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 20 сентябрдаги 516-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукумат” тизимининг Идоралараро интеграциялашув платформаси орқали электрон ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>тизимли дастурий таъминот Системное программное обеспечение System software Software de sistema 系统软件 (xìtǒng ruǎnjiàn)</p>	<p>компьютернинг ва компьютер тармоқларининг ишини таъминловчи дастурлар мажмуаси (операцион тизимлар, драйверлар, утилиталар, архиваторлар ва бошқалар)²⁴² Асосий турлари: Операцион тизимлар (Windows, Linux, macOS) Драйверлар (ускуналарни бошқарувчи дастурлар) Тизим утилиталари (диск форматлаш, архивлаш воситалари) Компиляторлар ва виртуал машиналар Тармоқ тизим дастурлари</p>
<p>Тизим рўйхатга олувчиси регистратор системы system registrar registrador del sistema 系统注册者 (xìtǒng zhùcè zhě)</p>	<p>мобил қурилмаларнинг IMEI-кодларини рўйхатга олиш учун Тизим оператори билан шартнома тузган якка тартибдаги тадбиркор ёки юридик шахс²⁴³</p>
<p>Товламачилик Вымогательство Fraud Fraude 诈骗 (Zhàipiàn)</p>	<p>жабрланувчига ёки унинг яқин кишиларига зўрлик ишлатиш, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилиш ёхуд жабрланувчининг ахборот ресурсини йўқ қилиш, ўзгартириш, эгаллаб олиш ёки тўсиб қўйиш ёки жабрланувчи учун сир сақланиши лозим бўлган маълумотларни ошкор қилиш, уни шарманда қиладиган уйдирмалар тарқатиш билан қўрқитиб ўзгадан мулкни ёки мулккий ҳуқуқни топширишни, мулккий манфаатлар беришни ёхуд мулккий йўсиндаги ҳаракатлар содир этишни талаб қилиш ёхуд жабрланувчини ўзининг мулкни ёки мулкка бўлган ҳуқуқини беришга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйиш²⁴⁴</p>

²⁴² Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг ҳимоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁴³ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁴⁴ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>Трансляция Трансляция Broadcast / Transmission Transmisión 广播 (guǎng bō) / 传输 (chuán shū)</p>	<p>телерадиокомпаниялар орқали телевизор ва радио орқали эфирда ёки интернет орқали хабарларни тарқатиш жараёни²⁴⁵</p> <p>Трансляция хавфсизлиги — эфир орқали тарқатилаётган маълумотларни хакерлардан ҳимоялаш, хавфли контентлардан фойдаланиш ва фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини муҳофаза қилиш муҳим.</p> <p>Трансляция тизимларига хакерлик хуружлари хавфини камайтириш учун, тизимларни шифрлаш ва авторизация бўйича мувофиқ чоралар кўриш керак.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 628 1480 660">Масала</th> <th data-bbox="1480 628 2089 660">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 676 1480 788">Жонли трансляциялар орқали хавфли контент</td> <td data-bbox="1480 676 2089 788">Трансляция орқали ноқонуний ёки зарарли контентларни тарқатиш, фойдаланувчиларга зарар етказиш хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 804 1480 868">Вирустар ва малвар тарқатиш</td> <td data-bbox="1480 804 2089 868">Трансляция каналлари орқали вируслар ёки малварни тарқатиш ёки улаш хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 932 1480 995">Диққатни йўналтириш (Phishing)</td> <td data-bbox="1480 884 2089 1027">Жонли трансляциялар орқали фойдаланувчига ёлғон маълумотларни тақдим этиш ва шахсий маълумотларни олиш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1075 1480 1139">Трансляция тизимларига хужумлар</td> <td data-bbox="1480 1043 2089 1155">Трансляция тизимларига хакерлар орқали хужум қилиш, аутентификацияни бузиш ёки маълумотни ўзгартириш хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1187 1480 1283">Трансляция маълумотларини ўзгартиш</td> <td data-bbox="1480 1187 2089 1283">Жонли эфир орқали хабарларни ўзгартириш ёки таҳрирлаш,</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Жонли трансляциялар орқали хавфли контент	Трансляция орқали ноқонуний ёки зарарли контентларни тарқатиш, фойдаланувчиларга зарар етказиш хавфи.	Вирустар ва малвар тарқатиш	Трансляция каналлари орқали вируслар ёки малварни тарқатиш ёки улаш хавфи.	Диққатни йўналтириш (Phishing)	Жонли трансляциялар орқали фойдаланувчига ёлғон маълумотларни тақдим этиш ва шахсий маълумотларни олиш.	Трансляция тизимларига хужумлар	Трансляция тизимларига хакерлар орқали хужум қилиш, аутентификацияни бузиш ёки маълумотни ўзгартириш хавфи.	Трансляция маълумотларини ўзгартиш	Жонли эфир орқали хабарларни ўзгартириш ёки таҳрирлаш,
Масала	Изоҳ												
Жонли трансляциялар орқали хавфли контент	Трансляция орқали ноқонуний ёки зарарли контентларни тарқатиш, фойдаланувчиларга зарар етказиш хавфи.												
Вирустар ва малвар тарқатиш	Трансляция каналлари орқали вируслар ёки малварни тарқатиш ёки улаш хавфи.												
Диққатни йўналтириш (Phishing)	Жонли трансляциялар орқали фойдаланувчига ёлғон маълумотларни тақдим этиш ва шахсий маълумотларни олиш.												
Трансляция тизимларига хужумлар	Трансляция тизимларига хакерлар орқали хужум қилиш, аутентификацияни бузиш ёки маълумотни ўзгартириш хавфи.												
Трансляция маълумотларини ўзгартиш	Жонли эфир орқали хабарларни ўзгартириш ёки таҳрирлаш,												

²⁴⁵ Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигининг “Ўзбекистон Республикаси телевидение ва радио эшиттириш дастурларини узатиш ҳамда тарқатиш хизматларини кўрсатиш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2004 йил 25 августдаги 286-сон буйруғи (15.09.2004 й., рўй.: 1409) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>фойдаланувчи томонидан ёлғон маълумотларни тарқатиш хавфи.</p> <p>Трансляция хизматларини ёки эфир маълумотларини рўйхатдан ўтказмасдан тарқатиш, авторлик ҳуқуқларини бузиш.</p>
<p>Троянский конь Троянский конь Trojan horse El troyano</p> <p>木马是恶意软件的一种，它伪装成合法和有用的程序中并执行非法活动，如窃取数据。(Mù mǎ shì èyì ruǎnjiàn de yī zhōng, tā wěizhuāng chéng héfǎ hé yǒuyòng de chéngxù, shèntòu dào xìtǒng zhōng bìng zhíxíng fěifǎ huódòng, rú qièqǔ shùjù.)</p>	<p>бу компьютерлик вируснинг бир тури бўлиб, у корхона ёки шахснинг маълумотларини ноқонуний тарзда олиш учун кибержиноятчилар томонидан ишлатилади²⁴⁶. Унинг номи мифологик Троян отига асосланган.</p> <p>Троянский конь вируси, одатда, зарарли дастурдан ва фойдаланувчига кўринадиган номаълум файллардан иборат бўлиб, унинг ортидан турли хил таҳдидлар келади. У кўпинча фойдаланувчига ёқимли ва ишончли дастур ёки файл сифатида кўриниш беради, шундай қилиб, фойдаланувчини аниқлашнинг олдини олишга ҳаракат қилади. Аммо, ишлатилганда, у фойдаланувчининг маълумотларига ёки тизимига зарар етказади.</p> <p>Троянский коньнинг ишлаш механизми: Зарарли код: Троянский конь одатда фойдаланувчига ишончли бўлган дастур ёки файл сифатида юзага келади. Маскаланган ишлов бериш: Унинг остидаги зарарли код ёки операциялар фойдаланувчига маълум бўлмайди, шунга кўра у билан фаолиятни давом эттиради. Маълумотларни юбориш: Троянский конь фойдаланувчининг шахсий маълумотларини ёки дастурларини аниқлаш ва уларни узатиш учун ишлатилади. Тизимни фаоллаштириш: У компьютерга кириб, турли хил ишларни амалга оширади, бунда фойдаланувчининг маълумотлари</p>

²⁴⁶ <https://niccs.cisa.gov/cybersecurity-career-resources/vocabulary>.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>ёки ижроси ошқори бўлмасдан, катта масштабда зарар етказиши мумкин.</p> <p>Троянский коньнинг киберхавфсизликка таъсири: Маълумотларни ўғирлаш: Кибержиноятчилар фойдаланувчининг шахсий ёки молиявий маълумотларига эга бўлиш мумкин.</p> <p>Тизимни ишлатиб чиқиш: Троянский конь компьютер ёки бошқа курилмани бўшаштириши, ишлатиб чиқариши ёки кейинги зарарли ишларни амалга ошириши мумкин.</p> <p>Фишинг хужумлари: Троянский конь фишинг ёки турли хил хужумлар учун замин яратади.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқлиги: Троянский конь кибержиноятчилар томонидан шахсий маълумотларни олиш ёки тизимга кириш учун фойдаланилади. Бу вирус фойдаланувчиларга энг кенг тарқалган киберхавфлардан биридир, чунки у тизимнинг заиф жойларини аниқлашга ёрдам беради ва шахсий ёки молиявий маълумотларни олиш мақсадида ишлатилади.</p>
<p>Тухмат Клевета Defamation Difamación 诽谤 (Fěibàng)</p>	<p>била туриб бошқа шахсни шарманда қиладиган уйдирмалар тарқатиш, шундай ҳаракатларни содир этиш²⁴⁷</p>
<p>Тўлов Платеж Payment Pago 付款 (fù kuǎn)</p>	<p>пул мажбуриятини нақд пул маблағлари билан бажариш ёхуд пул маблағларини тўлов воситаларидан фойдаланган ҳолда ўтказиш²⁴⁸</p>

²⁴⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁴⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>тўлов агенти платёжный агент payment agent agente de pago 付款代理 (fù kuǎn dài lǐ)</p>	<p>банк ёки тўлов ташкилоти билан тўлов хизматлари кўрсатиш учун агентлик шартномасини тузган, банк ҳисобланмайдиган юридик шахс²⁴⁹</p>
<p>тўлов воситаси платёжное средство payment instrument medio de pago 付款工具 (fù kuǎn gōng jù)</p>	<p>тўловни амалга ошириш учун асос бўладиган ёки фойдаланиладиган тўлов ҳужжати ёки электрон тўлов воситаси²⁵⁰</p>
<p>тўлов субагенти платёжный субагент payment sub-agent subagente de pago 付款子代理 (fù kuǎn zǐ dài lǐ)</p>	<p>тўлов агенти билан тўлов хизматларини кўрсатиш бўйича субагентлик шартномасини тузган, банк ҳисобланмайдиган юридик шахс ёки яқка тартибдаги тадбиркор²⁵¹</p>
<p>тўлов ташкилоти платёжная организация payment institution / payment organization institución de pago 支付机构 (zhī fù jī gòu)</p>	<p>банк ҳисобланмайдиган, тўлов хизматларини кўрсатиш бўйича фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган юридик шахс²⁵²</p> <p>Тўлов ташкилотига мисоллар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Uzcard, HUMO (Ўзбекистонда) 2) Payme, Click, Apelsin — электрон тўлов платформалари 3) PayPal, Stripe, Revolut (халқаро)

²⁴⁹	Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”	2019	йил	1	ноябрдаги
	ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.				
²⁵⁰	Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”	2019	йил	1	ноябрдаги
	ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.				
²⁵¹	Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”	2019	йил	1	ноябрдаги
	ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.				
²⁵²	Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида”	2019	йил	1	ноябрдаги
	ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.				

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>тўлов тизими оператори Оператор платёжной системы Payment System Operator Operador del sistema de pagos 支付系统运营商 (zhīfù xìtǒng yùnyíng shāng)</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси ҳудудида тўлов тизимининг ишлашини таъминлаш бўйича фаолиятни амалга оширувчи юридик шахс²⁵³</p> <p>Тўлов тизими операторининг вазифалари: Тўловларни қабул қилиш ва амалга ошириш: Оператор тўловларни қабул қилади ва фойдаланувчининг ҳисобидан пулни бошқа ҳисобга ўтказди.</p> <p>Маълумотлар хавфсизлиги: Тўлов тизими оператори фойдаланувчиларнинг шахсий ва молиявий маълумотларини муҳофаза қилиш, шу жумладан, шифрлаш ва аутентификация жараёнларини амалга ошириш.</p> <p>Тўлов инфратузилмаси: У турли тўлов воситаларини (масалан, кредит карталари, электрон пуллар ва бошқалар) биргаликда ишлашини таъминлайди.</p> <p>Ҳисоб ва ҳисоботлар: Тўлов тизими оператори фойдаланувчилар ва иштирокчилар орасида тўловларни мониторинг қилиш ва ҳисобот беришни амалга оширади.</p> <p>🌐 Тўлов тизими операторларининг турлари: Банклар: Кўпинча тўлов тизими оператори сифатида ишлайди, chunki ular bank карталарини ва пул ўтказиш хизматларини тақдим этади.</p> <p>Электрон пул тизимлари: Масалан, PayPal, WebMoney, Qiwi ва бошқа электрон пул тизимлари операторлари, улар интернетда тўловларни амалга оширишни таъминлайди.</p> <p>Мобил тўлов операторлари: Masalan, Apple Pay, Google Pay ёки Samsung Pay каби мобил тўлов тизимлари операторлари фойдаланувчиларга смартфонлари орқали тўловларни амалга ошириш имконини беради.</p>

²⁵³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2023 йил 18 апрелдаги 8/3-сон қарори (05.05.2023 й., рўй.: 3431) билан тасдиқланган “Тўлов тизими операторлари ва тўлов ташкилотлари фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>✂ Тўлов тизими операторининг аҳамияти: Тўловларни тез ва хавфсиз амалга ошириш: Бошқа ташкилотлар ва фойдаланувчилар учун тўловлар тизимини осонлаштиради.</p> <p>Технологик янгиликлар: Янги мобил тўловлар ва криптовалюталар каби тўлов вариантларини ёрдам бериши мумкин.</p> <p>Ҳар хил валютада тўловлар: Тўлов тизими оператори турли валютадаги тўловларни қўллаб-қувватлашни таъминлайди.</p> <p>Асосий алоқадорлик жиҳатлари: Киберхужумлар ва фирибгарлик: Хакерлар тўлов тизими операторлари серверларига кириш орқали фойдаланувчи маълумотларини (карта рақамлари, пароллар) ўғирлаб, молиявий фирибгарлик содир этишлари мумкин.</p> <p>Бу операторлар финанс кибержиноятларининг асосий нишонларидан ҳисобланади.</p> <p>Фишинг ва зарарли дастурлар: Фойдаланувчиларни сохта тўлов саҳифаларига йўналтириш орқали маълумотларни йиғиш ҳолатлари кўп учрайди.</p> <p>Бундай ҳолатларда оператор фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини ҳимоя қилиш учун антивирус ва шифрлаш технологияларидан фойдаланиши шарт.</p> <p>Маълумотларни шифрлаш ва аутентификация: Операторлар SSL/TLS каби шифрлаш протоколларидан фойдаланиш орқали маълумотларни хавфсиз сақлашлари керак.</p> <p>Кўп ҳолларда биометрик аутентификация ва икки босқичли тасдиқлаш киберхавфсизликни оширишда муҳим ўрин тутади.</p> <p>Қонунчиликка риоя қилиш: Тўлов операторлари аксарият мамлакатларда киберҳимоя стандартларига риоя қилишлари шарт (масалан, PCI DSS — Payment Card Industry Data Security Standard).</p> <p>☐ Қисқача хулоса:</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси								
	Тўлов тизими оператори — бу нафақат тўловларни амалга оширадиган субъект, балки кибержиноятчиликка қарши биринчи чизикда турадиган муҳим ахборот инфратузилма субъектларидан биридир.								
Тўловчи Плательщик Payer Pagador 付款人 (fùkuǎn rén)	тўлов кимнинг ҳисобидан амалга ошириладиган бўлса, ўша шахс ²⁵⁴								
тўлов картаси платёжная карта payment card tarjeta de pago 支付卡 (zhī fù kǎ)	<p>кодланган маълумотни сақлайдиган, тармоқ фойдаланувчисини идентификация қилиш ва чақирувни инициация қилиш имкониятини берувчи тўлов воситаси²⁵⁵</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0" data-bbox="1124 762 2096 1177"> <thead> <tr> <th data-bbox="1124 762 1456 798">Масала</th> <th data-bbox="1456 762 2096 798">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1124 798 1456 925">Карта маълумотларини ўғирлаш (skimming)</td> <td data-bbox="1456 798 2096 925">Физик ёки виртуал қурилмалар орқали карта маълумотлари ноқонуний равишда ечиб олинади.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1124 925 1456 1053">Фишинг ва фейк сайтлар</td> <td data-bbox="1456 925 2096 1053">Тўлов картаси маълумотларини қидириб, сохта сайтлар орқали фойдаланувчини алдаш.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1124 1053 1456 1177">Маълумотлар базасига хужумлар</td> <td data-bbox="1456 1053 2096 1177">Онлайн дўконлар ёки хизмат кўрсатувчи платформалар базаларига киберхужум орқали карта маълумотлари ўғирланади.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Карта маълумотларини ўғирлаш (skimming)	Физик ёки виртуал қурилмалар орқали карта маълумотлари ноқонуний равишда ечиб олинади.	Фишинг ва фейк сайтлар	Тўлов картаси маълумотларини қидириб, сохта сайтлар орқали фойдаланувчини алдаш.	Маълумотлар базасига хужумлар	Онлайн дўконлар ёки хизмат кўрсатувчи платформалар базаларига киберхужум орқали карта маълумотлари ўғирланади.
Масала	Изоҳ								
Карта маълумотларини ўғирлаш (skimming)	Физик ёки виртуал қурилмалар орқали карта маълумотлари ноқонуний равишда ечиб олинади.								
Фишинг ва фейк сайтлар	Тўлов картаси маълумотларини қидириб, сохта сайтлар орқали фойдаланувчини алдаш.								
Маълумотлар базасига хужумлар	Онлайн дўконлар ёки хизмат кўрсатувчи платформалар базаларига киберхужум орқали карта маълумотлари ўғирланади.								

²⁵⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁵⁵ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Клон карталар яратиш Маълумотлар асосида сохта тўлов карталари яратилиб, жиноий мақсадларда қўлланилади.</p> <p>Онлайн тўловда сохталаштириш Тўлов платформалари орқали ноқонуний операциялар амалга оширилиши мумкин.</p> <p>Карта орқали пул ювиш Тўлов карталари жиноий даромадларни қонунийлаштириш учун восита сифатида ишлатилади.</p>
<p>тўлов хизмати платёжная услуга payment service servicio de pago 支付服务 (zhīfù fúwù)</p>	<p>тўлов хизматини етказиб берувчининг тўлов хизматларидан фойдаланувчига кўрсатадиган хизмати²⁵⁶</p>
<p>тўлов хизматлари бозори рынок платёжных услуг payment services market mercado de servicios de pago 支付服务市场 (zhīfù fúwù shìchǎng)</p>	<p>тўлов хизматларини кўрсатиш ва улардан фойдаланиш, шунингдек тўлов воситаларини чиқариш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ муносабатлар мажмуи²⁵⁷</p> <p>PayPal, Payme, Click, Apelsin — онлайн тўловларни амалга ошириш учун платформалар.</p> <p>Visa, MasterCard, American Express — дебет ва кредит карталари орқали тўловлар.</p> <p>Western Union, MoneyGram — пул ўтказмалари хизматлари.</p>
<p>тўлов хизматларидан фойдаланувчи пользователь платёжных услуг payment service user</p>	<p>тўлов хизматларини етказиб берувчининг тўлов хизматларидан фойдаланадиган жисмоний ва юридик шахс²⁵⁸</p>

²⁵⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁵⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁵⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
usuario de servicios de pago 支付服务用户 (zhīfù fúwù yònghù)	

18-§. “У” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Урушни тарғиб қилиш Пропаганда войны War propaganda Propaganda de guerra 战争宣传 (Zhànzhēng xuānchuán)	бир мамлакатни иккинчи мамлакатга нисбатан қўзғатиш учун турли шаклдаги қарашлар, ғоялар ёки чақириқлар тарқатиш ²⁵⁹
USSD (Unstructured Supplementary Service Data) Служба дополнительных неструктурированных данных (USSD) Unstructured Supplementary Service Data Datos Suplementarios No Estructurados 非结构化补充服务数据 (fēi jiégòuhuà bǔchōng fúwù shùjù)	қисқа хабарларни узатиш режимида тармоқ абоненти ва сервис илова ўртасида интерактив ўзаро ҳамкорликни ташкил қилиш имконини берадиган GSM тармоқларидаги стандарт сервис ²⁶⁰
узлуксиз таъминот манбаи источник бесперебойного питания (ИБП) uninterruptible power supply (UPS) fuelle de alimentación ininterrumpida 不间断电源 (bù jiànduàn diànyuán)	компьютер, сервер ва телекоммуникация ускуналарини узлуксиз равишда энергия билан таъминлайдиган қурилма ²⁶¹

²⁵⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁶⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁶¹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2016 йил 23 апрелдаги 12/1-сонли қарори билан тасдиқланган “Валюта биржаси фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга илова қилинган Биржа савдоларининг электрон тизимларига қўйиладиган умумий техник талаблар // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

19-§. “Ф” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>фавкулодда вазият чрезвычайная ситуация emergency situation situación de emergencia 紧急情况 (jǐnjí qíngkuàng)</p>	<p>одамлар қурбон бўлишига, уларнинг соғлиғи ёки атроф-муҳитга зарар етишига, жиддий моддий талафотлар келтириб чиқаришга ҳамда одамларнинг ҳаёт фаолияти шароити издан чиқишига олиб келиши мумкин бўлган ёки олиб келган авария, ҳалокат, хавfli табиий ҳодиса, табиий ёки бошқа офат натижасида муайян ҳудудда юзага келган ҳолат²⁶²</p>
<p>фазовий маълумотлар Пространственные данные Spatial data Datos espaciales 空间数据 (kōngjiān shùjù)</p>	<p>ҳудуддаги объектлар жойлашуви тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган ҳамда муайян шаклда ва координаталар тизимида тақдим этилган ахборот²⁶³</p>
<p>фойдаланувчи қурилмаси устройство пользователя user device dispositivo de usuario 用户设备 (yòng hù shè bèi)</p>	<p>телекоммуникациялар тармоқлари билан ўзаро боғланадиган ва сигналларни шакллантириш, узатиш, қабул қилиш учун мўлжалланган фойдаланувчининг техник воситаси²⁶⁴</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар:</p> <p>Фойдаланувчи қурилмалари хавфсизлиги:</p> <p>Фойдаланувчи қурилмаси, масалан, смартфон, компьютер ёки планшет, турли хил киберхавфсизлик таҳдидларига дуч келиши мумкин. Ушбу қурилмалардаги маълумотлар химояланмаган ҳолда хакерлар томонидан ўғирланиши ёки шифрланмаган ҳолда узатилиши мумкин.</p> <p>Шифрлаш ва химоя:</p>

²⁶² Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 9 январдаги 458-сонли Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа доктринаси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁶³ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри” географик ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁶⁴ Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Фойдаланувчи қурилмасидаги маълумотлар, шу жумладан, пароллар, кредит картаси маълумотлари ва шахсий ҳужжатлар, шифрлаш орқали ҳимоя қилиниши керак. Агар шифрлаш ва аутентификация чоралари етарли бўлмаса, улар хавфга олиб келиши мумкин.</p> <p>Фишинг ва зиёнли дастурлар: Фойдаланувчи қурилмалари орқали фишинг (жирма) ва зиёнли дастурлар (малициозный софтуер) таратилиши мумкин. Бу қурилманинг хавфсизлигига жиддий таҳдид солиши ва фойдаланувчининг шахсий маълумотларини ўғирлашга олиб келиши мумкин.</p> <p>Маълумотларни сақлаш ва ишлаш: Фойдаланувчи қурилмаси орқали маълумотлар сақланади ва ишлатилади, шунинг учун бу қурилмаларнинг хавфсизлиги маълумотларнинг хато йўналишда тарқалишини ёки талаб қилинган шахсга узатилишини олдини олиш учун муҳимдир.</p> <p>Рақамли идентификация ва аутентификация: Фойдаланувчи қурилмаси билан ҳар қандай тармоққа уланишда аутентификация ва идентификация жараёнлари ўтказилиши керак. Бу фойдаланувчининг ҳақиқийлигини тасдиқлаш ва қурилмадан суистеъмол қилишдан сақланишга ёрдам беради.</p>
<p>фойдаланишни чеклаш Ограничение использования Usage restriction Restricción de uso 使用限制 (Shìyòng xiànzhi)</p>	<p>фойдаланувчининг бирон бир давлат ҳудудида муайян Интернет тармоғи ахборот ресурсидан фойдаланишини тўхтатишга ёки мулкдор ва (ёки) операторларнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида Интернет жаҳон ахборот тармоғидаги ресурсдан фойдаланишини тўхтатишга ёки тезликни камайтиришга доир ташкилий ва дастурий-техник чора-тадбирлар мажмуаси²⁶⁵</p>

²⁶⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборот мавжуд бўлган Интернет тармоғи веб-сайтидан ва (ёки) веб-сайт саҳифаларидан фойдаланишни чеклаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Фреймворк Фреймворк A framework Un marco 框架是一种结构或一组标准，用于完成特定的任务和过程，例如在编程或网页开发中。(Kuàngjià shì yī zhǒng jiégòu huò yī zǔ biāozhǔn, yòng yú wánchéng tèdìng de rènwù hé guòchéng, lǐrú zài biānmǎ huò wǎngyè kāifā zhōng.)</p>	<p>Дастурий тизимнинг тузилмасини белгиловчи дастурий платформа²⁶⁶ Фреймворк турлари: Программалаш фреймворклари: Масалан, веб-илова ишлаб чиқиш учун Django (Python), Angular (JavaScript), Laravel (PHP) каби фреймворклар. Системалар фреймворклари: Масалан, ишлаб чиқариш ёки сервер дастурлари учун Node.js ва .NET Framework. Маълумотлар базаси фреймворклари: SQL ёки NoSQL маълумотлар базасини ишлатиш учун турли структуралар. Киберхавфсизлик фреймворклари: Киберхавфсизлик ва хавфларнинг тақсимланиши, мониторинг ва химоя қилиш учун фреймворклар, масалан, NIST Cybersecurity Framework. Фреймворкнинг киберхавфсизлик билан боғлиқлиги: Киберхавфсизлик фреймворклари ишлаб чиқаришда ёки ташкилотларда хавфларни бошқариш, хавфсизлик мониторингини амалга ошириш ва ётган фаолиятларга тезкор реакция қилиш учун ёрдам беради. Кибержиноятлар билан курашиш ва хавфсизлик сиёсатларини қайта ишлашда, фреймворклар хавфсизликнинг барча жиҳатларини қамраб олиши мумкин.</p>
<p>Фирибгарлик Мошенничество Fraud Fraude 诈骗 (Zhàipiàn)</p>	<p>алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан ўзганинг мулкани ёки ўзганинг мулқига бўлган ҳуқуқни қўлга киритиш²⁶⁷</p>

²⁶⁶ O‘zMS 148:2024. Axborot texnologiyasi elektron davlat xizmatlari. Agile metodologiyasi bo‘yicha elektron davlat xizmatlarini yaratish bosqichlari Umumiy talablar. Информационная технология электронные государственные услуги стадии создания электронных государственных услуг по методологии Agile. Общие требования Information technology electronic government services. Stages of creating electronic government services by Agile methodology. General requirement // <https://st2.unicon.uz/#/list-inside-category/34>.

²⁶⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Фрод Мошенничество Fraud Fraude 欺诈 (qīzhà)	ахборот технологияларини қўллаган ҳолда содир этиладиган фирибгарлик ҳаракатлари ²⁶⁸ Фроднинг турлари: Картани ёлғонлаш — ёлғон карталар ёки маълумотлар билан тўловларни амалга ошириш. Тўлов ёлғонлари — тўлов тизимларида шахсий маълумотлар ёки ҳисоблардан фойдаланиш. Онлайн алдамчилик — интернет орқали товар ёки хизматларнинг ёлғон савдоси. Ички алдамчилик — компаниялар ёки ташкилотлар ўз ходимлари томонидан ишлатилган ёлғон маълумотлар ёки ресурслар.
фуқаролиги бўлмаган шахслар лица без гражданства stateless persons personas apátridas 无国籍人 (wú guó jí rén)	Ўзбекистон Республикаси ҳудудида яшовчи, Ўзбекистон Республикаси фуқароси бўлмаган ва хорижий давлатнинг фуқаролигига тегишли эканлигини исботламаган шахслар ²⁶⁹

20-§. “X” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Хавфсизлик режими Режим безопасности Security mode	норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатлар билан белгиланган, маъмурий- ҳуқуқий, ташкилий, инженер-техник ва бошқа чора-тадбирларни ўз

²⁶⁸ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁶⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Modo de seguridad 安全模式 (ānquán móshì)	ичига оладиган, ташкилотнинг конфиденциал маълумотларидан ноқонуний фойдаланишнинг олдини олишни таъминловчи тартиб ²⁷⁰
хавфсизлик тартиб-таомили порядок безопасности security procedure procedimiento de seguridad 安全程序 (ānquán chéngxù)	электрон пуллар эгасининг электрон ҳамёнга кириш ва электрон пуллар билан операцияларни амалга ошириш ҳуқуқларини белгилашга мўлжалланган хавфсизлик ва ахборотни ҳимоя қилишни таъминловчи дастурий-техник воситалар ва чора- тадбирлар мажмуаси ²⁷¹
халқаро ахборот хавфсизлиги международная информационная безопасность international information security seguridad internacional de la información 国际信息安全 (Guójì xìnxī ānquán)	ахборот маконида дунёдаги барқарорликнинг бузилишини ҳамда давлатлар ва жаҳон ҳамжамияти хавфсизлигига таҳдидлар яратилишига имкон бермайдиган халқаро муносабатлар ҳолати. Халқаро информацион хавфсизлик соҳасидаги таҳдидларнинг асосий турлари, уларнинг манбалари ва белгилари РЎЙХАТИ 1. Информацион куролни ишлаб чиқиш ва қўллаш, информацион урушга тайёрланиш ва олиб бориш. Ушбу таҳдиднинг манбаи халқаро информацион хавфсизлик соҳасига улкан таҳдид ва янги куролланиш пойгасига олиб келувчи давлатнинг нозик муҳим тузилмалари учун бевосита таҳдид туғдирувчи информацион куролни яратиш ва ривожлантириш. Информацион урушга тайёрланиш ва олиб бориш, шунингдек транспортда юк ташиш, коммуникация ва хавода бошқариш, ракеталарга қарши ва мудофаанинг бошқа турдаги объектлари тизимига таъсир ўтказиш оқибатида давлатнинг агрессор олдида мудофаа қобилиятини йўқотади ва ўзини ҳимоялаш қонуний

²⁷⁰ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷¹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 15 февралдаги 13/3-сон қарори (29.04.2020 й., рўй.: 3231) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси худудида электрон пулларнинг чиқарилиши ва муомалада бўлиши қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>хуқуқидан фойдалана олмайди; информацион инфраструктура объектларининг ишлаш фаолияти бузулиши оқибатида давлатларда қарор қабул қилиш ва бошқариш тизими фалажланади; нозик муҳим тузилма структураларига деструктив таъсирлар информацион қуролни қўллаш белгилари ҳисобланади.</p> <p>2. Ахборотга оид терроризм.</p> <p>Ахборот ресурсларга нисбатан ёки унинг воситасида қонунга зид ҳаракатларни амалга оширувчи террористик фаолиятга алоқадор террористик ташкилотлар ва шахслар ушбу таҳдид манбаи ҳисобланади.</p> <p>Террористик фаолиятни амалга ошириш ва ўзларининг сафларига янги тарафдорларни жалб қилиш учун террористик ташкилотлар томонидан ахборот тармоқларидан фойдаланиш; жамоат тартибини бузишга олиб келувчи ахборот ресурсларига деструктив таъсир ўтказиш; оммавий ахборот узатиш каналларини назорат қилиш ёки блоклаш; жамиятда терроризмни тарғиб қилиш, қўрқув ва саросима муҳитини яратиш учун Интернет тармоқлари ёки бошқа ахборот тармоқларидан фойдаланиш, шунингдек ахборот ресурсларига бошқа салбий таъсирлар ўтказиш унинг белгилари ҳисобланади.</p> <p>3. Ахборотга оид жиноятчилик.</p> <p>Ахборот ресурсларидан ғайриқонуний фойдаланиш ёки рухсатсиз шундай ресурсларга жинойий мақсадларда аралашини амалга оширувчи шахслар ёки ташклотлар ушбу таҳдид манбаси ҳисобланади.</p> <p>Маълумотнинг бутунлиги, очиқлиги ва махфийлигини бузиш учун ахборот тизимларига суқилиб кириш; компьютер вируслари ва бошқа зарарли дастурларни қасдан тайёрлаш ва тарқатиш; DOS-хужумларни (хизмат кўрсатишни рад қилиш) ва бошқа салбий таъсирлар ўтказишни амалга ошириш; ахборот ресурсларига зарар етказиш; ахборот соҳасида фуқароларнинг қонуний ҳуқуқ ва эркинликларини, шу жумладан интеллектуал мулк ва шахсий ҳаёт</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>дахлсизлигини, бузиш; фирибгарлик, ўғирлик, тамагирлик, контрабанда, наркотилар билан ноқонуний савдо қилиш, болалар порнографияси ва бошқаларни тарқатиш каби жиноятларни содир этиш учун ахборот ресурслари ва методларидан фойдаланиш унинг белгилари ҳисобланади.</p> <p>4. Ахборот маконида бошқа давлатларманфаатлари ва хавфсизлигига зид равишда устунлик мавкеидан фойдаланиш.</p> <p>Турли давлатларда ахборот технологияларини ривожлантиришда нотекислик ва ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги “рақамли тафовут”нинг ошишга оид мавжуд мойиллик ушбу таҳдиднинг манбаси ҳисобланади. Ахборот технологияларини ривожлантиришда устуворликка эга баъзи давлатлар бошқа малакатларнинг ривожланишини ва ахборот технологияларидан фойдаланишини қасдан чеклайди, бу эса етарлича ахборот имкониятларига эга бўлмаган давлатлар учун жиддий хавфни юзага келтиради.</p> <p>Дастурий таъминотни ишлаб чиқариш ва ахборот инфратузилмаларини жиҳозлашни монополиялаштириш, давлатларнинг ривожланишига тўсқинлик қилиш ва ушбу мамлакатларнинг бошқа яхшироқ ривожланган давлатлардан тобелигини ошириш учун, халқаро ахборот-технология ҳамкорлигида давлатларнинг иштирокини чеклаш; ушбу мамлакатларнинг ахборот ресурслари ва (ёки) жуда муҳим тузилмаларини назорат қилиш ва уларга таъсир ўтказиш учун, бошқа давлатларга маълумот етказиш мақсадида дастурий таъминотга ва ускуналарга яширин имкониятлар ва функциялар ўрнатиш; давлатларнинг манфаатлари ва хавфсизлигига зид равишда ахборот технологиялари бозорини ва маҳсулотларини назорат қилиш ва монополиялаштириш унинг белгилари ҳисобланади.</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>5. Бошқа давлатларнинг ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий тизимларига, маънавий, ахлоқий ва маданий соҳасига зарар етказувчи маълумотни тарқатиш.</p> <p>Бошқа давлатларнинг ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий тизимларига, маънавий, ахлоқий ва маданий соҳасига зарар етказувчи маълумотни тарқатиш учун ахборот инфратузилмасидан фойдаланувчи давлатлар, ташкилотлар, бир гуруҳ шахслар ёки айрим шахслар ушбу таҳдиднинг манбаси ҳисобланади.</p> <p>Электрон (радио ва телевидение) ва бошқа оммавий ахборот воситалари, Интернет тармоғида ва бошқа ахборот алмашиниш тармоқларида маълумотларнинг пайдо бўлиши ва кўпайтирилиши унинг белгилари ҳисобланади:</p> <p>сиёсий тизим, жамият тузилиши, ташқи ва ички сиёсати, давлатдаги муҳим сиёсий ва ижтимоий жараёнлар, унинг аҳолисининг маънавий, ахлоқий ва маданий қадриятлари тўғрисида нотўғри тасаввур уйғотиш;</p> <p>терроризм, сепаратизм ва экстремизм ғояларини тарғиб қилиш; миллатлараро, ирқлараро ва конфессиялараро душманликни кўзғатиш.</p> <p>6. Табиий ва (ёки) техноген хусусиятга эга бўлган глобао ва миллий ахборот инфратузилмаларининг хавфсизлиги, барқарор ишлашига таҳдидлар.</p> <p>Табиий офатлар ва бошқа табиий ҳодисалар, шунингдек кутилмаганда ёки давлатнинг ахборот ресурсларига кенг миқёсда вайронкор таъсир ўтказишга қодир узоқ жараён натижасида юзага келадиган техноген хусусиятга эга катастрофалар ушбу таҳдидларнинг манбалари ҳисобланади.</p> <p>Ахборот инфратузилмаси объектларининг ишлашини бузиш ва бунинг натижасида давлат ва жамият хавфсизлигига тўғридан-тўғри даҳлдор бўлган жуда муҳим тузилмалар, давлат бошқарув ва</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>хеш суммаси хеш-сумма hash sum / hash value suma hash / valor hash 哈希值 (hāxī zhí)</p>	<p>қарорлар қабул қилиш тизимларининг барқарорлигини йўққа чиқариш уларнинг белгилари ҳисобланади²⁷²</p> <p>криптографик алгоритм ёрдамида ҳисобланган, файл бутлигини текшириш суммаси²⁷³</p> <p>Асосий вазифалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> 🔒 Маълумотни ҳимоялаш — файл ўзгармаганини текшириш. ☐ Файл аутентификацияси — юклаб олинган файл ишончли эканини аниқлаш. 🔑 Пароллар сақлаш — хеш шаклида сақланади. 🔍 Ахборот ўзгаришини кузатиш — файлда ўзгариш бўлса, хеш сумма ҳам ўзгаради. <p>★ Мисол (SHA-256 хеш): Матн: Salom Хеш: e8b7be43cf7f8a7e9e3d6a170295cdad6e0d442b408ad6e83b4eb9b1b83d cf22</p>
<p>хизмат кўрсатиш зонаси зона обслуживания service area área de servicio 服务区 (fú wù qū)</p>	<p>оператор (провайдер) лицензия шартномаси асосида телекоммуникация хизматларини кўрсатиш ҳуқуқига эга бўладиган ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан ўрнатилган шартларга жавоб берадиган хизматлар сифатини таъминлаш учун техник имкониятларга эга бўлган ҳудуд²⁷⁴</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p>

²⁷² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷⁴ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

21-§. “Ч” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>чет давлат фуқароси гражданин другого государства foreign citizen ciudadano extranjero 外国公民 (wàiguó gōngmín)</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигига эга бўлмаган, бошқа давлат фуқаролигига ва ўзининг бошқа давлат фуқаролигига мансублигига доир далилга эга бўлган шахс²⁷⁶</p>
<p>Чуқур ўрганиш платформаси Платформа глубокого обучения Deep Learning Platform Plataforma de aprendizaje profundo 深度学习平台 (shēn dù xué xí píng tái)</p>	<p>сунъий нейрон тармоқларини чуқур ўрганиш учун мўлжалланган дастурий ва аппарат воситалари мажмуи²⁷⁷</p> <p>Чуқур ўрганиш (Deep Learning) — сунъий интеллектнинг бир бўлими бўлиб, нейрон тармоқлар (neural networks) асосида ишлайди ва катта маълумотлардан фойдаланиб, моделлар ва алгоритмлар орқали мураккаб муаммоларни ҳал қилишга ёрдам беради.</p> <p>Чуқур ўрганиш платформалари, асосан, нейрон тармоқлари ва машинавий ўқитиш алгоритмлари билан ишлайди. Улар тасвирларни таниш, овозни аниқлаш, табиий тилни тушуниш ва бошқа кўплаб қўлланиш соҳаларда фойдаланилади. Платформадаги асосий компонентлар сисемаларни, моделлағни, китобхоналарни ва ўқитиш жараёнларини ҳамда уларни амалга ошириш учун керакли хард ва софтвер ресурсларни ўз ичига олади.</p> <p>Чуқур ўрганиш платформасининг асосий компонентлари:</p> <p>Нейрон тармоқлари:</p> <p>Чуқур ўрганиш платформаларида конволюцион нейрон тармоқлар (CNN), такрорланувчи нейрон тармоқлар (RNN), генератив рақамли тармоқлар (GAN) ва бошқа турларидан фойдаланилади.</p> <p>Маълумотларни тайёрлаш ва тўплаш:</p>

²⁷⁶ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Чуқур ўрганиш моделлари катта ва турли хил маълумотларни тўплаш ва уларни тайёрлашни талаб қилади. Маълумотларни аниқ ва тўғри форматда олиш учун махсус инструментлар ва техникалар ишлатилади.</p> <p>Тренировка муҳити: Платформада тренировка жараёнини амалга ошириш учун GPU (Graphics Processing Unit) ёки TPU (Tensor Processing Unit) каби юқори ишлатувчан ҳисоблаш воситаларидан фойдаланилади. Бу махсус аппаратлар чуқур ўрганиш учун зарур ҳисоблаш қувватини таъминлайди.</p> <p>Дастурий таъминот ва китобхоналар: Чуқур ўрганиш платформаларида TensorFlow, PyTorch, Keras каби машҳур китобхоналар ишлатилади. Улар нейрон тармоқларни куриш ва ўрганиш жараёнларини осонлаштиради.</p> <p>Моделларни текшириш ва баҳолаш: Тренировкаланган модельларни текшириш ва уларнинг ишлаш самарадорлигини баҳолаш учун махсус тест натижаларидан фойдаланилади.</p> <p>Чуқур ўрганиш платформаларининг қўлланилиши: Тасвирларни таниш (Image Recognition): Тасвирларни аниқлаш ва таснифлаш, масалан, шахсларни таниш ёки объектларни классификациялаш.</p> <p>Табиий тилни ишлаш (Natural Language Processing, NLP): Табиий тилни аниқлаш, таржима қилиш, ўқиш ва таҳлил қилиш, чат-ботлар ёки виртуал ёрдамчилар орқали фойдаланувчи билан ўзаро алоқа.</p> <p>Автоматлаштирилган қарорлар қабул қилиш: Моделлар орқали қарорларни тез ва аниқ қабул қилиш, масалан, кредит ҳужжатларини текшириш, шахсийлаштирилган тавсиялар бериш.</p> <p>Автомобильлар ва робототехника:</p>

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	Автоном ўқиш ва ҳаракатланиш учун автомобиллар ва роботлар орқали маълумотларни таҳлил қилиш ва жараёнларни бошқариш. Аудио ва овоз таниш: Овозни таниган моделлар, рақамли овозли ёзувларни автоматик тўлдириш ва қайта ишлаш.

22-§. “Ш” харфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
шахсга доир маълумотлар Личные данные Personal data Datos personales 个人数据 (Gèrén shùjù)	муайян жисмоний шахсга тааллуқли бўлган ёки уни идентификация қилиш имконини берадиган, электрон тарзда, қоғозда ва (ёки) бошқа моддий жисмда қайд этилган ахборот ²⁷⁸
шахсий кабинет персонал кабинет Personal cabinet Gabinete personal 个人中心 (Gèrén zhōngxīn)	Расмий веб-сайт, ахборот тизими, интернет-банкнинг тизими, мобил илова ёки бошқа ахборот ресурсида жойлаштирилган, бирон бир жараёнларда иштирок этиш ҳамда зарур ахборотни жойлаштириш ва ундан фойдалана олиши таъминланган, тегишли тартиб-таомил иштирокчисининг ахборот тизими, портали ёки бошқа ресурсидаги индивидуал саҳифаси ёки ҳисоб рақамига оид ахборот ресурси ²⁷⁹ ;

²⁷⁸ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁷⁹ Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Лойиҳа бошқаруви миллий агентлиги директорининг 2018 йил 15 майдаги 186-сон буйруғи (21.05.2028 й., рўй.: 3015) билан тасдиқланган “Махсус ахборот портали операторининг давлат харидларини ташкил этиш ҳамда ўтказиш борасидаги фаолияти тўғрисида”ги Низом, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/18-сонли қарори (02.07.2018 й., рўй.: 3030) билан тасдиқланган “Банк хизматлари истеъмолчилари билан ўзаро муносабатларни амалга оширишда тижорат банкларининг фаолиятига қўйиладиган минимал талаблар тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
шахсга доир маълумотлар базаси База персональных данных Personal data database Base de datos de datos personales 个人数据数据库 (Gèrén shùjù shùjùkù)	таркибида шахсга доир маълумотлар мавжуд бўлган ахборот тизими тарзидаги маълумотлар базаси ²⁸⁰
шахсга доир маълумотлар базасининг мулкдори Владелец базы персональных данных Owner of the personal data database Propietario de la base de datos personales 个人数据数据库的所有者 (Gèrén shùjù shùjùkù de suǒyǒu zhě)	шахсга доир маълумотлар базасига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш ҳуқуқига эга бўлган давлат органи, жисмоний ва (ёки) юридик шахс ²⁸¹
шахсга доир маълумотлар базасининг оператори Оператор базы персональных данных Personal data database operator Operador de la base de datos de datos personales 个人数据数据库操作员 (Gèrén shùjù shùjùkù cāozuò yuán)	шахсга доир маълумотларга ишлов беришни амалга оширувчи давлат органи, жисмоний ва (ёки) юридик шахс ²⁸²
шахсга доир маълумотлар субъекти Субъект персональных данных Personal data subject Interesado	шахсга доир маълумотлар ўзига тааллуқли бўлган жисмоний шахс ²⁸³

²⁸⁰ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸¹ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸² Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸³ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
数据主体 (Shùjù zhǔtǐ)	
<p>шахсга доир маълумотларга ишлов бериш Обработка персональных данных Processing of personal data Tratamiento de datos personales 个人数据处理 (Gèrén shùjù chǔlǐ)</p>	<p>шахсга доир маълумотларни йиғиш, тизимлаштириш, сақлаш, ўзгартириш, тўлдириш, улардан фойдаланиш, уларни бериш, тарқатиш, узатиш, эгасизлантириш ва йўқ қилиш бўйича бир ҳаракатни ёки ҳаракатлар мажмуини амалга ошириш²⁸⁴</p>
<p>шахсга доир маълумотларни йиғиш Сбор персональных данных Collection of personal data Recopilación de datos personales 收集个人资料 (shōují gèrén zīliào)</p>	<p>шахсга доир маълумотларни олиш билан боғлиқ ҳаракатлар²⁸⁵ Шахсга доир маълумотларни йиғишнинг асосий манбалари: Шахсий шакллар — шахснинг шахсий маълумотларини йиғиш учун махсус шакллар ва анкета формада тўлдириш. Рақамли манбалар — интернетдаги аккаунтлар, ижтимоий тармоқлар ёки рақамли платформалар орқали шахсга оид маълумотлар. Давлат ёки ташкилот архивлари — шахснинг ҳуқуқий, фискал ёки тиббий маълумотлари. Аудио ва видео қайдлар — шахснинг фаолияти ва ижтимоий иштирокини қайд этиш.</p>
<p>шахсга доир маълумотларни тизимлаштириш Систематизация персональных данных Systematization of personal data Sistematización de datos personales 个人数据的系统化 (gèrén shùjù de xìtǒng huà)</p>	<p>шахсга доир маълумотларни маълум бир тизимга бирлаштиришга қаратилган ҳаракат²⁸⁶ Шахсга доир маълумотларни тизимлаштиришнинг асосий усуллари: Категорияларга бўлиш — маълумотларни турли категорияларга ажратиш (масалан, шахснинг ёши, тўғилган сана, манзили).</p>

²⁸⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸⁵ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸⁶ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Метаданинг қўлланилиши — ҳар бир маълумотга оид изоҳлар ёки теглар қўшиш (масалан, иш фаолияти ёки таълим маълумотлари).</p> <p>Мавзуга боғлиқ тизимлаштириш — маълумотларни маълум бир йўналишлар бўйича ташкил қилиш (масалан, қонунчилик ёки молиявий маълумотлар).</p> <p>Алфавит тартибда тизимлаштириш — маълумотларни алфавит ёки санавий тартибда тизиш.</p>
<p>шахсга доир маълумотларни сақлаш Хранение персональных данных Storage of personal data Almacenamiento de datos personales 个人数据存儲 (gèrén shùjù cúnchǔ)</p>	<p>шахсга доир маълумотларнинг яхлитлиги, махфийлиги ва фойдаланиш имкониятини таъминлаш бўйича ҳаракатлар²⁸⁷</p>
<p>шахсга доир маълумотларни тарқатиш Распространение персональных данных Dissemination of personal data Difusión de datos personales 个人数据的传播 (gèrén shùjù de chuánbò)</p>	<p>шахсга доир маълумотларни номуайян доирадаги шахсларга ошкор этишга, шу жумладан шахсга доир маълумотларни оммавий ахборот воситаларида ҳаммага маълум қилишга, Интернет жаҳон ахборот тармоғига жойлаштиришга ёки шахсга доир маълумотлардан бирор-бир бошқа усул билан фойдаланиш имконини беришга қаратилган ҳаракатлар²⁸⁸</p>
<p>шахсга доир маълумотларни бериш Предоставление персональных данных Provision of personal data Provisión de datos personales 提供个人数据 (tígōng gèrén shùjù)</p>	<p>шахсга доир маълумотларни муайян шахсга ошкор этишга қаратилган ҳаракатлар²⁸⁹</p>

²⁸⁷ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мҳсон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸⁸ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мҳсон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁸⁹ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мҳсон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси										
<p>шахсга доир маълумотларни блоклаш (чеклаш) Блокировка (ограничение) персональных данных Blocking (restriction) of personal data Bloqueo (restricción) de datos personales 个人数据的封锁或限制 (gèrén shùjù de fēngsuǒ huò xiànzhì)</p>	<p>шахсга доир маълумотларга ишлов беришни вақтинча тўхтатиш (шахсга доир маълумотларни аниқлаштириш учун ишлов бериш зарур бўлган ҳоллар бундан мустасно)²⁹⁰ Блоклаш қачон қўлланилади?</p> <table border="0" data-bbox="1122 395 2101 858"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 395 1541 443">Ҳолат</th> <th data-bbox="1541 395 2101 443">Изоҳлар</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 443 1541 539">Шахс маълумотлардан норози бўлса</td> <td data-bbox="1541 443 2101 539">Масалан, улар нотўғри ёки қонуний асоссиз йиғилган бўлса</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 539 1541 651">Суд ёки назорат органи қарор чиқарса</td> <td data-bbox="1541 539 2101 651">Текширув ёки иш юритув давомида маълумотлардан фойдаланиш чекланади</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 651 1541 746">Маълумотлар қайта кўриб чиқиладиган бўлса</td> <td data-bbox="1541 651 2101 746">Вақтинча фаол ишлов бериш тўхтатилади</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 746 1541 858">Маълумотларнинг хавфсизлиги таъминланмаганда</td> <td data-bbox="1541 746 2101 858">Қўшимча ҳимоя чоралари кўрилиши учун</td> </tr> </tbody> </table>	Ҳолат	Изоҳлар	Шахс маълумотлардан норози бўлса	Масалан, улар нотўғри ёки қонуний асоссиз йиғилган бўлса	Суд ёки назорат органи қарор чиқарса	Текширув ёки иш юритув давомида маълумотлардан фойдаланиш чекланади	Маълумотлар қайта кўриб чиқиладиган бўлса	Вақтинча фаол ишлов бериш тўхтатилади	Маълумотларнинг хавфсизлиги таъминланмаганда	Қўшимча ҳимоя чоралари кўрилиши учун
Ҳолат	Изоҳлар										
Шахс маълумотлардан норози бўлса	Масалан, улар нотўғри ёки қонуний асоссиз йиғилган бўлса										
Суд ёки назорат органи қарор чиқарса	Текширув ёки иш юритув давомида маълумотлардан фойдаланиш чекланади										
Маълумотлар қайта кўриб чиқиладиган бўлса	Вақтинча фаол ишлов бериш тўхтатилади										
Маълумотларнинг хавфсизлиги таъминланмаганда	Қўшимча ҳимоя чоралари кўрилиши учун										
<p>шахсга доир маълумотлардан фойдаланиш Использование персональных данных Use of personal data Uso de datos personales 使用个人数据 (shǐyòng gèrén shùjù)</p>	<p>мулкдорнинг, операторнинг ва учинчи шахснинг фаолияти мақсадларини амалга оширишга қаратилган шахсга доир маълумотлар билан ҳаракатлар²⁹¹</p>										
<p>шахсга доир маълумотларнинг махфийлиги Конфиденциальность персональных данных Confidentiality of personal data Confidencialidad de los datos personales</p>	<p>шахсга доир маълумотлар субъектининг розилигисиз ёки бошқа қонуний асос мавжуд бўлмагани ҳолда шахсга доир маълумотларни</p>										

²⁹⁰ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мҳсон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹¹ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мҳсон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
个人数据的保密性 (gèrén shùjù de bǎomì xìng)	ошкор этиш ва тарқатишга йўл қўйилмаслиги бўйича риюя этилиши мажбурий бўлган талаб ²⁹²
шахсга доир маълумотларни ўзгартириш ва (ёки) тўлдириш Изменение и (или) дополнение персональных данных Modification and/or completion of personal data Modificación y/o ampliación de datos personales 修改和/或补充个人数据 (xiūgǎi hé / huò bǔchōng gèrén shùjù)	шахсга доир маълумотлар базасида мавжуд бўлган шахсга доир маълумотлар қийматларини ўзгартириш ва (ёки) тўлдириш ²⁹³
шахсга доир маълумотларни трансчегаравий узатиш Трансграничная передача персональных данных Cross-border transfer of personal data Transferencia transfronteriza de datos personales 跨境传输个人数据 (kuàjìng chuánshū gèrén shùjù)	шахсга доир маълумотларни мулкдор ва (ёки) оператор томонидан Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарига узатиш ²⁹⁴
шахсга доир маълумотларни эгасизлантириш Обезличивание персональных данных Anonymization of personal data Anonimización de datos personales 匿名化个人数据 (nìmíng huà gèrén shùjù)	амалга оширилиши натижасида шахсга доир маълумотларнинг муайян субъектга тегишлилигини аниқлаш имкони бўлмайд қоладиган ҳаракатлар ²⁹⁵ Асосий усуллар: 1) Псевдонимлаш (исм ўрнига рамзлар) 2) Маскировка (бир қисм маълумотни яшириш) 3) Агрегатлаш (маълумотларни гуруҳлаб умумийлаштириш) 4) Тўлиқ анонимлаштириш (барча шахсий маълумотларни ўчириш)

²⁹² Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотлар базасининг мулкдори ва (ёки) операторининг шахсга доир маълумотларга ишлов берилишини ҳамда уларнинг ҳимоя қилинишини таъминловчи тузилмавий бўлинмаси ёки ваколатли шахси фаолиятини ташкил этишнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 14 ноябрдаги 19-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3477) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹³ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹⁴ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹⁵ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Шахсга доир маълумотлар тўғрисидаги қонунчиликни бузиш Нарушение законодательства о персональных данных Violation of personal data protection laws Violación de las leyes sobre protección de datos personales 违反个人信息保护法律 (Wéifǎn gèrén xīnxī bǎohù fǎlǜ)</p>	<p>Шахсга доир маълумотларни қонунга хилоф равишда йиғиш, тизимлаштириш, сақлаш, ўзгартириш, тўлдириш, улардан фойдаланиш, уларни бериш, тарқатиш, узатиш, эгасизлантириш ва йўқ қилиш, худди шунингдек ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғида Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов берилаётганда жисман Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган техник воситаларда ҳамда Шахсга доир маълумотлар базаларининг давлат реестрида белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилган шахсга доир маълумотлар базаларида шахсга доир маълумотларни йиғишга, тизимлаштиришга ва сақлашга оид талабларга риоя этмаслик²⁹⁶</p>
<p>шахсга доир маълумотларни йўқ қилиш Удаление персональных данных Deletion of personal data Eliminación de datos personales 删除个人数据 (shānchú gèrén shùjù)</p>	<p>амалга оширилиши натижасида шахсга доир маълумотларни тиклаш имкони бўлмайд қоладиган ҳаракатлар²⁹⁷</p>
<p>Шахсий ҳаёт дахлсизлигини бузиш Нарушение неприкосновенности личной жизни Violation of personal privacy Violación de la privacidad personal 侵犯个人隐私 (Qīnfàn gèrén yīnsī)</p>	<p>Шахснинг шахсий ёки оилавий сирини ташкил этувчи шахсий ҳаёти тўғрисидаги маълумотларни унинг розилигисиз қонунга хилоф равишда йиғиш ёки тарқатиш²⁹⁸</p>
<p>Шахснинг шаънини ва кадр-қимматини камситувчи ҳамда инсон ҳаётининг сир тутиладиган томонларини акс эттирувчи маълумотларни ошқор қилиш</p>	<p>Шахс танасининг ва (ёки) жинсий аъзоларининг яланғоч ҳолдаги фото- ва (ёки) видеотасвирини ўз ичига олган ахборотни унинг розилигисиз тарқатиш, шу жумладан оммавий ахборот воситаларида, телекоммуникация тармоқларида ёки Интернет жаҳон ахборот</p>

²⁹⁶ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹⁷ Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

²⁹⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Разглашение информации, порочащей честь и достоинство личности, а также затрагивающей тайны частной жизни</p> <p>Disclosure of information degrading a person's honor and dignity or revealing private aspects of their life</p> <p>Divulgación de información que menoscaba el honor y la dignidad de una persona o revela aspectos privados de su vida</p> <p>泄露贬低人格尊严或涉及私人生活秘密的信息 (Xièlòu biǎndī réngé zūnyán huò shèjí sīrén shēnghuó mìmì de xìnxi)</p>	<p>тармоғида тарқатиш ёхуд бундай ахборотни тарқатиш билан кўрқитиш²⁹⁹</p>

23-§. “Э” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>электрон архив</p> <p>электронный архив</p> <p>electronic archive</p> <p>archivo electrónico</p> <p>电子档案 (diànzǐ dǎng'àn)</p>	<p>архив мақомига эга бўлган, банк электрон ҳужжатларини жамловчи, ҳисобга олувчи, сақловчи ва фойдаланишни амалга оширувчи банкнинг таркибий бўлими³⁰⁰</p> <p>Асосий вазифалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Рақамли ҳужжатларни сақлаш ва таснифлаш 🔍 Тезкор излаш ва кириш имкони 🔒 Хавфсизлик ва махфийликни таъминлаш ☐ Умрбод ёки белгиланган муддатгача маълумотни сақлаш
<p>электрон ахборот</p> <p>Электронная информация</p> <p>Electronic information</p> <p>Información electrónica</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг “Кредит ахбороти алмашинуви тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ тизим иштирокчилари ўзаро алмашадиган электрон маълумот³⁰¹</p>

²⁹⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰⁰ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰¹ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/23-сон қарори (25.07.2018 й., рўй.: 3042) билан тасдиқланган “Кредит бюроларини рўйхатга олиш ва уларнинг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
电子信息 (Diànzǐ xìnxi)	
<p>Электрон давлат хизматларининг ягона реестри единый реестр электронных государственных услуг unified registry of electronic government services registro único de servicios electrónicos gubernamentales 电子政府服务统一登记册 (diànzǐ zhèngfǔ fúwù tǒngyī dēngjì cè)</p>	<p>давлат хизматлари, шакллари ва бланкаларининг ягона реестри таркибида шаклантириладиган ҳамда Ягона интерактив давлат хизматлари порталида эълон қилинадиган электрон давлат хизматларининг тўлиқ рўйхатини, шунингдек амалдаги қонунчиликка мувофиқ бошқа ахборотни ўз ичига олган бутунжаҳон Интернет тармоғидаги очиқ ва ҳамма эркин фойдаланиши мумкин бўлган ахборот ресурси³⁰²</p>
<p>электрон ҳамён электронный кошелёк electronic wallet / e-wallet billetera electrónica 电子钱包 (diànzǐ qiánbāo)</p>	<p>электрон пуллар тизимининг дастурий таъминоти, микропроцессор (чип), электрон пуллар сақланадиган ва улардан фойдаланиш имконини берадиган дастурий-техник қурилмаси³⁰³</p> <p>Машҳур электрон ҳамёнлар:</p> <p>PayPal Google Pay / Apple Pay Alipay / WeChat Pay (Хитой) Payme, Click, Apelsin (Ўзбекистонда)</p> <p>Асосий хусусиятлари:</p> <ul style="list-style-type: none"> Онлайн ва офлайн тўловлар қилиш Мобил иловалар орқали бошқариш Қўшимча хавфсизлик воситалари (PIN-код, SMS-код, биометрик) <ul style="list-style-type: none"> ☐ Бошқа фойдаланувчиларга пул юбориш ва қабул қилиш Банк карталари ёки ҳисоблар билан боғлаш имкони
<p>электрон ҳамённи блоклаш блокировка электронного кошелька</p>	<p>электрон ҳамёнга киришни ва электрон пуллардан фойдаланишни тақиқлаш³⁰⁴</p>

³⁰² Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰³ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 15 февралдаги 13/3-сон қарори (29.04.2020 й., рўй.: 3231) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси ҳудудида электрон пулларнинг чиқарилиши ва муомалада бўлиши қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰⁴ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 15 февралдаги 13/3-сон қарори (29.04.2020 й., рўй.: 3231) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси ҳудудида электрон пулларнинг чиқарилиши ва муомалада бўлиши қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
blocking of electronic wallet bloqueo de billetera electrónica 电子钱包封锁 (diànzǐ qiánbāo fēngsuǒ)	<p>Электрон ҳамённи блоклаш сабаблари:</p> <p>🔒 Хавфсизлик муаммолари: фойдаланувчи паролени унутган, аккаунт бузилган.</p> <p>⚖️ Қонунбузарликлар: шубҳали ёки ноқонуний операциялар аниқланган.</p> <p>🏠 Қарз ёки мажбуриятлар: кредит ёки солиқ мажбуриятларини бажармаганлик.</p> <p>👤♂️ Фойдаланувчи илтимоси: ўз хоҳишига кўра вақтинча ёки доимий блоклаш.</p>
Эмитент Эмитент Issuer Emisor 发行人 (fāxíng rén)	<p>📄 Қимматли қоғозларни чиқаради (масалан, акциялар, облигациялар)</p> <p>🏦 Банк карталарини чиқаради (масалан, VISA, Mastercard банклари)</p> <p>💰 Электрон пулларни чиқаради (масалан, электрон ҳамён тизимлари)</p> <p>Ўзбекистон Республикасининг Марказий банки ва банклар электрон пулларнинг эмитентидир³⁰⁵</p>
электрон хужжат электронный документ electronic document documento electrónico 电子文件 (diànzǐ wénjiàn)	<p>Электрон шаклда қайд этилган, электрон рақамли имзо билан тасдиқланган ва электрон хужжатнинг уни идентификация қилиш имкониятини берадиган бошқа реквизитларига эга бўлган ахборот³⁰⁶</p>
электрон хужжатларнинг репозиторийси репозиторий электронных документов electronic document repository repositorio de documentos electrónicos	<p>электрон хужжатларни қайта ишлашни ва сақлашни таъминловчи, шунингдек Ягона порталда шакллантирилган электрон хужжатнинг</p>

³⁰⁵ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 15 февралдаги 13/3-сон қарори (29.04.2020 й., рўй.: 3231) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси ҳудудида электрон пулларнинг чиқарилиши ва муомалада бўлиши қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰⁶ □ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон хужжат айланиши тўғрисида” 2004 йил 29 апрелдаги 611-II-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
电子文件库 (diànzǐ wénjiàn kù)	хақиқийлигини текшириш воситаларини такдим этувчи ахборот ресурси ³⁰⁷
электрон ҳукумат электронное правительство e-government gobierno electrónico 电子政务 (diànzǐ zhèngwù)	давлат органларининг жисмоний ва юридик шахсларга ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш йўли билан давлат хизматлари кўрсатишга доир фаолиятини, шунингдек идоралараро электрон ҳамкорлик қилишни таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар ва техник воситалар тизими ³⁰⁸
“Электрон ҳукумат” идентификациялашнинг ягона ахборот тизими (Идентификациялашнинг ягона тизими) единая информационная система идентификации пользователей электронного правительства (Система единой идентификации) unified information system for identifying users of e-government (Unified Identification System) sistema de información unificado para la identificación de usuarios del gobierno electrónico (Sistema de Identificación Unificada) 电子政府用户身份识别统一信息系统 (diànzǐ zhèngfǔ yònghù shēnfèn shíbié tǒngyī xīnxi xìtǒng)	жисмоний ва юридик шахсларнинг хақиқий идентификацияланишини, шунингдек идоралараро электрон ҳамкорликда мансабдор шахсларнинг ахборот тизимлари ва маълумотлар базаларидан рухсат олиб фойдалана олишларини таъминловчи давлат ахборот тизими ³⁰⁹
электрон ҳукуматнинг ягона идентификаторлари единые идентификаторы электронного правительства unified identifiers of e-government identificadores únicos del gobierno electrónico 电子政务统一标识符 (diànzǐ zhèngwù tǒngyī biāoshífú)	хар бир жисмоний ва юридик шахсга, кадастр ва кўчмас мулк объектларига, географик ва бошқа объектларга бериладиган, уларни электрон ҳукуматда идентификациялаш имконини берувчи ноёб кодлар ³¹⁰

³⁰⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида” 2015 йил 9 декабрдаги ЎРҚ–395-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁰⁹ Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида” 2015 йил 9 декабрдаги ЎРҚ–395-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>электрон давлат хизматининг регламенти регламент предоставления электронной государственной услуги regulation for the provision of electronic public service reglamento de prestación de servicios públicos electrónicos 电子政务服务的規定 (diànzǐ zhèngwù fúwù de guīdìng)</p>	<p>электрон давлат хизмати кўрсатишга доир тартибни ва талабларни белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат³¹¹</p>
<p>электрон давлат хизмати электронная государственная услуга electronic public service servicio público electrónico 电子政务服务 (diànzǐ zhèngwù fúwù)</p>	<p>ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилган ҳолда кўрсатиладиган давлат хизмати³¹²</p>
<p>электрон пуллар Электронные деньги Electronic money Dinero electrónico 电子货币 (diànzǐ huòbì)</p>	<p>электрон пуллар эмитентининг электрон шаклда сақланадиган ҳамда электрон пуллар тизимида тўлов воситаси сифатида қабул қилинадиган шартсиз ва чақириб олинмайдиган пул мажбуриятлари³¹³.</p> <p>Электрон пуллар турлари:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Электрон тўлов тизимлари — PayPal, WebMoney, Qiwi, Skrill, Perfect Money ва шунга ўхшаш тизимлар орқали ҳаракатланувчи пуллар. 2) Криптовалюта — Bitcoin, Ethereum ва бошқа криптовалюталар виртуал пулларнинг энг кенг тарқалган турларидир. Улар блокчейн технологиясини асос сифатида қўллайди. 3) Смартфонлардаги электрон пуллар — Google Pay, Apple Pay, Samsung Pay каби мобил қурилмалардаги электрон тўлов тизимлари.

³¹¹ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида” 2015 йил 9 декабрдаги ЎРҚ–395-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹² Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида” 2015 йил 9 декабрдаги ЎРҚ–395-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹³ Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>электромагнит мослашув электромагнитная совместимость Electromagnetic compatibility (EMC) Compatibilidad electromagnética 电磁兼容性 (diàncí jiānróng xìng)</p>	<p>радиоэлектрон воситаларнинг уларга радиохалақитлар таъсир этиб турган бир вақтнинг ўзида мавжуд ишлатиш шароитларида талаб даражасидаги сифат билан ишлай олиш қобилияти³¹⁴</p>
<p>электрон рақамли имзо Электронная цифровая подпись Digital signature Firma electrónica 电子签名 (diànzǐ qiānmíng)</p>	<p>электрон ҳужжатдаги мазкур электрон ҳужжат ахборотини электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитидан фойдаланган ҳолда махсус ўзгаришлар натижасида ҳосил қилинган ҳамда электрон рақамли имзонинг очиқ калити ёрдамида электрон ҳужжатдаги ахборотда хатолик мавжуд эмаслигини аниқлаш ва электрон рақамли имзо калитининг эгасини идентификация қилиш имконини берадиган имзо³¹⁵</p> <p>Хусусиятлари: Ишончлилик: Электрон рақамли имзо, хусусан, шифрлаш ва декодлаш усуллари орқали ҳужжатни ўзгартиришнинг олдини олади. Тасдиқлаш: Ҳужжатнинг мазмуни ва манбасини аниқлашга ёрдам беради. Махфийлик: Маълумотлар шифрланган бўлиб, уни фақат манзилига етказилган шахс эшитиши мумкин.</p>
<p>электрон рақамли имзонинг ёпиқ калити закрытый ключ электронной цифровой подписи Private key for digital signature Clave privada para firma electrónica</p>	<p>электрон рақамли имзо воситаларидан фойдаланган ҳолда ҳосил қилинган, фақат имзо кўювчи шахснинг ўзига маълум бўлган ва электрон ҳужжатда электрон рақамли имзони яратиш учун мўлжалланган белгилар кетма-кетлиги³¹⁶</p>

³¹⁴□ Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 22 декабрдаги 801-сон қарори билан тасдиқланган “Радиоэлектрон воситалар ва юқори частотали қурилмаларни сотиб олиш (бериш), сотиш ва (ёки) ўрнатиш (қуриш), олиб кириш, улардан фойдаланиш тартибига риоя қилиниши устидан назоратни ташкил этиш ҳамда радиохалақитларни бартараф этишда вазирликлар ва идораларнинг ўзаро ҳамкорлиги тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹⁵ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹⁶ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
电子数字签名私钥 (diànzǐ zhī mǎ qiānmíng shì yuè)	
электрон рақамли имзо калитининг сертификати сертификат ключа электронной цифровой подписи Digital signature key certificate Certificado de clave de firma electrónica 数字签名密钥证书 (shùzì qiānmíng mìyào zhèngshū)	электрон рақамли имзонинг очик калити электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитига мувофиқлигини тасдиқлайдиган электрон ҳужжат ³¹⁷
электрон рақамли имзо калитининг эгаси владелец ключа электронной цифровой подписи Owner of the digital signature key Propietario de la clave de firma electrónica 数字签名密钥所有者 (shùzì qiānmíng mìyào suǒyǒu zhě)	ўзига электрон рақамли имзо калитининг сертификати берилган жисмоний ёки юридик шахс ³¹⁸
электрон рақамли имзонинг очик калити открытый ключ электронной цифровой подписи Public key for digital signature Clave pública para firma electrónica 数字签名公钥 (shùzì qiānmíng gōngyuè)	электрон рақамли имзо воситаларидан фойдаланган ҳолда ҳосил қилинган, электрон рақамли имзонинг ёпиқ калитига мувофиқ бўлган, ахборот тизимининг ҳар қандай фойдаланувчиси учун очик бўлган ва электрон ҳужжатдаги электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш учун мўлжалланган белгилар кетма-кетлиги ³¹⁹
электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш подтверждение подлинности электронной цифровой подписи Verification of the authenticity of the digital signature Verificación de la autenticidad de la firma electrónica 数字签名的真实性验证 (shùzì qiānmíng de zhēnshíxìng yànzhèng)	электрон рақамли имзонинг электрон рақамли имзо калитининг эгасига тегишлилигини ва электрон ҳужжатдаги ахборотда хатолик мавжуд эмаслигини текширишнинг ижобий натижаси ³²⁰

³¹⁷ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹⁸ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³¹⁹ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²⁰ Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>eSIM встроенная SIM-карта (eSIM) embedded SIM (eSIM) SIM integrada (eSIM) 嵌入式SIM卡 (qiàn rù shì SIM kǎ)</p>	<p>фойдаланувчи қурилмасининг виртуал идентификация модули, унинг ёрдамида фойдаланувчи қурилмасини идентификация қилиш, унинг мобил алоқа тармоғидан фойдалана олиши, шунингдек, фойдаланувчи рақамидан рухсатсиз фойдаланишдан ҳимоя қилиш таъминланади³²¹</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1137 475 1478 510">Масала</th> <th data-bbox="1478 475 2089 510">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1137 560 1478 635">SIM алмаштириш хужуми (SIM swap)</td> <td data-bbox="1478 523 2089 678">Анъанавий SIM карталарга нисбатан хавф камроқ бўлса-да, eSIM билан ҳам идентификация хужумлари бўлиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1137 724 1478 799">Онлайн қайта фаоллаштириш хавфи</td> <td data-bbox="1478 689 2089 844">eSIM профиллари онлайн яратилади ва бошқарилади — бу жараёнда фейк шахсиятлар ёки хужумлар хавфи мавжуд.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1137 869 1478 979">Мобил қурилма ўғирланса — eSIM ҳимоясиз</td> <td data-bbox="1478 852 2089 1007">Агар қурилма ўғирланса ва блокланмаган бўлса, eSIM орқали шахсий маълумотларга етиб олиш мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1137 1032 1478 1142">Тармоқ аутентификацияси хавфи</td> <td data-bbox="1478 1015 2089 1169">eSIM профилларини QR-кодлар орқали кўшишда кодни тўғри муҳофаза қилмаслик орқали маълумот сизиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1137 1195 1478 1270">Қурилмалар орасида eSIM клонировкаси</td> <td data-bbox="1478 1177 2089 1332">Айрим ҳолларда eSIM профилини бошқа қурилмага ноқонуний кўчириш уринишлари бўлиши мумкин.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	SIM алмаштириш хужуми (SIM swap)	Анъанавий SIM карталарга нисбатан хавф камроқ бўлса-да, eSIM билан ҳам идентификация хужумлари бўлиши мумкин.	Онлайн қайта фаоллаштириш хавфи	eSIM профиллари онлайн яратилади ва бошқарилади — бу жараёнда фейк шахсиятлар ёки хужумлар хавфи мавжуд.	Мобил қурилма ўғирланса — eSIM ҳимоясиз	Агар қурилма ўғирланса ва блокланмаган бўлса, eSIM орқали шахсий маълумотларга етиб олиш мумкин.	Тармоқ аутентификацияси хавфи	eSIM профилларини QR-кодлар орқали кўшишда кодни тўғри муҳофаза қилмаслик орқали маълумот сизиши мумкин.	Қурилмалар орасида eSIM клонировкаси	Айрим ҳолларда eSIM профилини бошқа қурилмага ноқонуний кўчириш уринишлари бўлиши мумкин.
Масала	Изоҳ												
SIM алмаштириш хужуми (SIM swap)	Анъанавий SIM карталарга нисбатан хавф камроқ бўлса-да, eSIM билан ҳам идентификация хужумлари бўлиши мумкин.												
Онлайн қайта фаоллаштириш хавфи	eSIM профиллари онлайн яратилади ва бошқарилади — бу жараёнда фейк шахсиятлар ёки хужумлар хавфи мавжуд.												
Мобил қурилма ўғирланса — eSIM ҳимоясиз	Агар қурилма ўғирланса ва блокланмаган бўлса, eSIM орқали шахсий маълумотларга етиб олиш мумкин.												
Тармоқ аутентификацияси хавфи	eSIM профилларини QR-кодлар орқали кўшишда кодни тўғри муҳофаза қилмаслик орқали маълумот сизиши мумкин.												
Қурилмалар орасида eSIM клонировкаси	Айрим ҳолларда eSIM профилини бошқа қурилмага ноқонуний кўчириш уринишлари бўлиши мумкин.												

³²¹ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

24-§. “Ў” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Ўғрилиқ Кража Theft Robo 偷窃 (Tōuqiè)	ўзганинг мол-мулкени яширин равишда талон-торож қилиш ³²²
Ўзбошимчалиқ Самоуправство Self-will (or Arbitrary Action) Autoritarismo 擅自行动 (Shànzì xíngdòng)	ҳақиқий ёки фараз қилинган ҳуқуқларни ўзбошимчалиқ билан амалга ошириш ³²³
Ўзбекистон телекоммуникациялар тармоқларини бошқариш тизими Система управления телекоммуникационными сетями Узбекистана Uzbekistan Telecommunications Network Management System Sistema de Gestión de Redes de Telecomunicaciones de Uzbekistán 乌兹别克斯坦电信网络管理系统 (Wūzibíékè sītǎn diànxìnwǎngluò guǎnlǐ xìtǒng)	фавкулудда ҳолат ва вазиятларда телекоммуникация тармоқларини режалаштириш ҳамда тезкор маъмурий бошқаришни таъминлайдиган куч ва воситалар мажмуи ³²⁴
Ўзбекистон Республикаси радиочастоталарни тақсимлаш жадвали Таблица распределения радиочастот Республики Узбекистан Radio Frequency Allocation Table of the Republic of Uzbekistan	ҳар хил турдаги радиохизматлар ўртасида тақсимланган радиочастоталар полосалари рўйхати ³²⁵

³²² □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²³ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²⁴ Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 27 ноябрдаги 789-сон қарори билан тасдиқланган “Фавкулудда ҳолат ва вазиятларда Ўзбекистон Республикаси телекоммуникациялар тармоқларини марказлашган ҳолда маъмурий бошқариш тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²⁵ □ Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-И-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
<p>Tabla de asignación de frecuencias de radio de la República de Uzbekistán 乌兹别克斯坦共和国无线电频率分配表</p>	
<p>Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартлари Особые условия обработки персональных данных граждан Республики Узбекистан Special conditions for processing personal data of citizens of the Republic of Uzbekistan Condiciones especiales para el tratamiento de datos personales de los ciudadanos de la República de Uzbekistán 乌兹别克斯坦共和国公民个人数据处理的特殊条件 (Wūzībīékè sītǎn gònghéguó gōngmín gèrén shùjù chǔlǐ de tèshū tiáojiàn)</p>	<p>Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ишлов беришда, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғида ишлов беришда уларнинг жисман Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган техник воситаларда ҳамда белгиланган тартибда Шахсга доир маълумотлар базаларининг давлат реестрида рўйхатдан ўтказилган шахсга доир маълумотлар базаларида йиғилиши, тизимлаштирилиш ва сақланишига оид шартлар³²⁶</p>
<p>Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузумига тажовуз қилиш Посягательство на конституционный строй Республики Узбекистан Violation of the constitutional order of the Republic of Uzbekistan Atentado contra el orden constitucional de la República de Uzbekistán 破坏乌兹别克斯坦共和国宪法秩序 (Pòhuài wūzībīékè sītǎn gònghéguó xiànfǎ zhìxù)</p>	<p>Ўзбекистон Республикасининг амалдаги давлат тузумини Конституцияга хилоф тарзда ўзгартиришга, ҳокимиятни босиб олишга ёхуд қонуний равишда сайлаб қўйилган ёки тайинланган ҳокимият вакиллари ҳокимиятдан четлатишга ёхуд Ўзбекистон Республикаси ҳудудий яхлитлигини Конституцияга хилоф тарзда бузишга очикдан-очик даъват қилиш, шунингдек, бундай мазмундаги материалларни тарқатиш мақсадида тайёрлаш, сақлаш ёки тарқатиш, ҳокимият конституциявий органларининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилиш ёки уларни Конституцияда назарда тутилмаган параллел ҳокимият тузилмалари билан алмаштиришга қаратилган зўравонлик ҳаракатлари, шунингдек, давлат ҳокимияти ваколатли органларининг Ўзбекистон Конституциясида назарда тутилмаган тартибда тузилган ҳокимият тузилмаларини тарқатиб</p>

³²⁶ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг шахсга доир маълумотларига ишлов беришнинг алоҳида шартларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	юбориш тўғрисидаги қарорларини белгиланган муддатда бажармаслик ³²⁷
Ўзини ўзи ўлдириш даражасига етказиш Доведение до самоубийства To bring oneself to the point of suicide Llevar a uno mismo al punto de suicidio 将自己逼到自杀的边缘 (Jiāng zìjǐ bī dào zìshā de biānyuán)	Шахсни қўрқитиш, унга раҳмсиз муомала қилиш ёки унинг шаъни ва кадр-қимматини муттасил равишда камситиш натижасида уни ўзини ўзи ўлдириш даражасига ёки ўзини ўзи ўлдиришига суиқасд қилиш даражасига етказиш ³²⁸ Масалан, психологик манипуляция, кибербуллинг ва интернетдаги тажовузлар инсонларни ўзини ўзи ўлдиришга етказиши мумкин.
Ўзини ўзи ўлдиришга ундаш Склонение к самоубийству Incitement to suicide Incitación al suicidio 教唆自杀 (Jiàosuō zìshā)	кўндириш, алдаш ёки бошқа йўл билан ўзга шахсда ўзини ўзи ўлдириш ҳиссини уйғотиш, агар шахс ўзини ўзи ўлдирган ёки ўзини ўзи ўлдиришга суиқасд қилиш ³²⁹ Масалан, Интернетда шахсни таҳқирлаш, шантаж қилиш, ёлғон ахборот тарқатиш орқали уни ўзини ўзи ўлдиришга ундаш ҳолатлари учрайди.

25-§. “Қ” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйин азартные и другие основанные на риске игры gambling and other games of chance juegos de azar y otros basados en el riesgo 赌博及其他基于风险的游戏 (dǔ bó jí qí tā jī yú fēng xiǎn de yóu xì)	ўйин ташкилотчиси (ўйин муассасаси) томонидан бир ёки ундан ортиқ иштирокчилар билан тасодифга (воқеага) ва (ёки) ўйин иштирокчисининг қобилияти, эпчиллиги ва бошқа сифатларига боғлиқ ютуқ тўғрисида тузилган, таваккалчиликка асосланган битимга мувофиқ ўйин ташкилотчилари ва иштирокчиларининг хатти-ҳаракатлари мажмуини назарда тутувчи ўйин, шу жумладан тотализаторлар, казино, шунингдек ўйин автоматларидан фойдаланиладиган ўйин ³³⁰

³²⁷ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³²⁹ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³³⁰ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ масалалар</p> <p>Масала</p> <p>Онлайн қимор платформалари</p> <p>Молиявий жиноятлар</p> <p>Киберхужумлар ва шахсий маълумот ўғирланиши</p> <p>Психологик таъсир ва қарздорлик</p> <p>Ёшларни жалб қилиш хавфи</p> <p>Блокланмаган платформа муаммоси</p> <p>Изоҳ</p> <p>Ноқонуний онлайн казино, букмекерлик ва "лотерея" сайтлари орқали фойдаланувчилар алдовга учрайди.</p> <p>Қимор ўйинлари пул ювиш (money laundering), солиқдан яшириш ва ноқонуний молиявий операциялар учун ишлатилади.</p> <p>Қимор сайтлари орқали шахсий маълумотларни, карта маълумотларини ўғирлаш ҳолатлари кенг тарқалган.</p> <p>Қимор ўйинлари инсонларни руҳий жиҳатдан заифлаштиради ва иқтисодий муаммоларга олиб келади.</p> <p>Баъзи мобиль ўйинлар ва "freemium" иловалар ичида яширин қимор элементлари бўлиши мумкин (лотереялар, "loot box").</p> <p>Қонун тақиқлаган давлатларда VPN ёрдамида қимор сайтларидан фойдаланиш ҳолатлари жуда кўп.</p>
<p>қисқа матнли хабар (SMS)</p> <p>короткое текстовое сообщение (SMS)</p> <p>Short Message Service (SMS)</p> <p>mensaje de texto corto (SMS)</p>	<p>қисқа хабарлар маркази орқали мобил алоқа абонентларига қисқа матнли хабарларни узатиш ва қабул қилиш учун мўлжалланган хизмат³³¹</p> <p>Ахамияти</p>

³³¹ Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мқ-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси												
<p>短信 (duǎn xìn)</p>	<p>Қисқа матнли хабар (SMS) — мобил телефонлар орқали фойдаланувчиларга хабар юбориш ва қабул қилиш учун фойдаланиладиган услуб.</p> <p>SMS хавфсизлигини таъминлаш учун двофакторли аутентификация (2FA) ёки шифрлаш каби воситалардан фойдаланиш муҳим.</p> <p>SMS хакерлари фишинг ёки спам хуружларини амалга ошириш, фойдаланувчиларнинг шахсий маълумотларини оғирлаш ёки рахбарлик маълумотларини олиш орқали улардан фойдаланиш хавфи мавжуд.</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноятлар билан боғлиқ жиҳатлар</p> <table border="0"> <thead> <tr> <th data-bbox="1144 628 1478 660">Масала</th> <th data-bbox="1478 628 2105 660">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1144 735 1478 767">Фишинг хуружлари</td> <td data-bbox="1478 676 2105 826">SMS орқали фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларини олиш мақсадида ёлғон хабарлар юборилиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 895 1478 927">SMS-спам</td> <td data-bbox="1478 842 2105 992">Кўплаб реклама хабарлари ёки зарарли маълумотлар юборилиши, фойдаланувчининг шахсий маълумотлари ўғирланиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 1023 1478 1134">Двофакторли аутентификацияни бузиш</td> <td data-bbox="1478 1008 2105 1158">SMS орқали юборилган кодлар орқали akkaунтларга кириш хавфи, хакерлар аутентификация кодларини олган ҳолда шахсий akkaунтларга киришиш мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 1182 1478 1262">SMS орқали зарарли кодлар тарқатиш</td> <td data-bbox="1478 1168 2105 1279">SMS орқали вируслар, малвар ва зарарли кодларни тарқатиш ёки қурилмаларга зарар етказиш хавфи.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1144 1294 1478 1406">Ҳақиқий SMS юборувчига ёлғон хабардор қилиш</td> <td data-bbox="1478 1311 2105 1391">SMS-шаблонлар орқали ёлғон хабар юбориб, фойдаланувчининг ишончини</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Фишинг хуружлари	SMS орқали фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларини олиш мақсадида ёлғон хабарлар юборилиши мумкин.	SMS-спам	Кўплаб реклама хабарлари ёки зарарли маълумотлар юборилиши, фойдаланувчининг шахсий маълумотлари ўғирланиши мумкин.	Двофакторли аутентификацияни бузиш	SMS орқали юборилган кодлар орқали akkaунтларга кириш хавфи, хакерлар аутентификация кодларини олган ҳолда шахсий akkaунтларга киришиш мумкин.	SMS орқали зарарли кодлар тарқатиш	SMS орқали вируслар, малвар ва зарарли кодларни тарқатиш ёки қурилмаларга зарар етказиш хавфи.	Ҳақиқий SMS юборувчига ёлғон хабардор қилиш	SMS-шаблонлар орқали ёлғон хабар юбориб, фойдаланувчининг ишончини
Масала	Изоҳ												
Фишинг хуружлари	SMS орқали фойдаланувчилардан шахсий маълумотлар, пароллар ва ҳиссаларини олиш мақсадида ёлғон хабарлар юборилиши мумкин.												
SMS-спам	Кўплаб реклама хабарлари ёки зарарли маълумотлар юборилиши, фойдаланувчининг шахсий маълумотлари ўғирланиши мумкин.												
Двофакторли аутентификацияни бузиш	SMS орқали юборилган кодлар орқали akkaунтларга кириш хавфи, хакерлар аутентификация кодларини олган ҳолда шахсий akkaунтларга киришиш мумкин.												
SMS орқали зарарли кодлар тарқатиш	SMS орқали вируслар, малвар ва зарарли кодларни тарқатиш ёки қурилмаларга зарар етказиш хавфи.												
Ҳақиқий SMS юборувчига ёлғон хабардор қилиш	SMS-шаблонлар орқали ёлғон хабар юбориб, фойдаланувчининг ишончини												

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	ошириш ва улардан шахсий маълумотларни олиш.
QR-код (англ. Quick Response code — “код быстрого отклика”; сокр. QR code) QR-код QR Code Código QR 二维码 (Èrwéimǎ)	Маълумотларни тезкор тарзда узатишга хизмат қиладиган график код ³³²
Кўпорувчилик Саботаж Sabotage Sabotaje 恶意破坏 (Èyì pòhuài)	Ўзбекистон Республикасининг давлат органлари фаолияти ёки ижтимоий-сиёсий вазиятнинг барқарорлигига ёки иқтисодиётига путур етказиш мақсадида одамларни қириб юбориш, уларнинг соғлиғига зиён, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилишга қаратилган ҳаракатлар ³³³

26-§. “F” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Ғаразгўйлик ниятлари злонамеренные намерения malicious intent intenciones maliciosas 恶意意图 (è yì yì tú)	содир қилинган жиноятдан моддий ёки бошқача мулккий йўсиндаги фойда олиш ёхуд моддий харажатлардан қутилишга интилишда ифодаланган ният ³³⁴ Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар Масала Изоҳ Кибержиноятларнинг ғаразгўйлик нияти Хакерлар ва кибержиноятчилар турли хил ғаразгўйлик ниятлари билан киберхавфсизликни бузишади.

³³² [https://uz.wikipedia.org/wiki/QR-kod#:~:text=QR%2Dkodi%20\(inglizcha%3A%20Quick,U%20Masahiro%20Xara%20tomonidan%20yaratilgan.](https://uz.wikipedia.org/wiki/QR-kod#:~:text=QR%2Dkodi%20(inglizcha%3A%20Quick,U%20Masahiro%20Xara%20tomonidan%20yaratilgan.)

³³³ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³³⁴ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Масалан, ахборот ўғирлаш, тарқатиш ёки ёмон мақсадларда фойдаланиш.</p> <p>Ғаразғўйлик ниятлари орқали жинойтчилар инсонлар ёки ташкилотларни манипуляция қилиши мумкин. Бу, масалан, шантаж, фишинг, ёки имзо ёзишни алдамчи тарзда амалга ошириш орқали бўлади.</p> <p>Ғаразғўйлик ниятлари билан маълумотларни манипуляция қилиш ёки уларни ўзгартириш (мисол учун, SQL инъексиялар ёки вируслар орқали маълумотларни тузатиш).</p> <p>Хакерлар ёки жинойтчилар киберхавфсизликни бузиш мақсадида ғаразғўйлик ниятлари билан DDoS хуружларини амалга оширишлари мумкин. Бу орқали улар тармоқни тўсиб, фойдаланувчиларни хизматдан маҳрум этишади.</p> <p>Ғаразғўйлик ниятида софтверни ёки кодни зарарлаштириш, ишлатишни тўхтатиш ёки мафкуралар орқали зарар етказиш хавфи яратилади. Бу ниятлар маъзали ҳужумлар ва мажбурий киберқаллобликни ёритади.</p>
	<p>Ранжитиш ва манипуляция</p>
	<p>Малумотларни ўзгартиш</p>
	<p>Киберхавфсизликни ҳужум қилиш</p>
	<p>Софтвер ва кодни йўқотиш</p>

27-§. “X” ҳарфига оид кибертерминлар

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
<p>Ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган маълумотлар Доступные для всех данные / Открытые данные Publicly accessible data / Open data Datos accesibles para todos / Datos abiertos 公开数据 (gōngkāi shùjù)</p>	<p>субъектнинг розилиги билан эркин фойдаланилиши мумкин бўлган ёки махфийликка риоя этишга доир талаблар татбиқ этилмайдиган маълумотлар³³⁵</p>						
<p>Ҳақорат Оскорбление Insult / Online insult Insulto 侮辱 (Wǔrǔ)</p>	<p>шахснинг шаъни ва кадр-қимматини беодоблик билан қасдан таҳқирлаш, башарти, шундай ҳаракатларни содир этиш³³⁶</p>						
<p>Ҳаракат Движение Movement Movimiento 运动 (yùn dòng)</p>	<p>шахснинг ижтимоий ҳавfli, онгли ва фаол хулқ-атвори³³⁷ Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%; text-align: center;">Масала</th> <th style="width: 50%; text-align: center;">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="vertical-align: top;">Маълумотларнинг ҳаракати</td> <td>Киберхавфсизликда «маълумотлар ҳаракати» органик ҳаракатга ўхшаш тарзда тармоқдаги маълумотлар узатилиши ёки текширилиши. Тизимлардан маълумотлар бир қурилмадан бошқа қурилмага ёки серверга ўтиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td style="vertical-align: top;">Дистрибутив ёки маълумотларни тарқатиш</td> <td>Кибержиноятчи маълумотни тарқатиш жараёнида, масалан, вирус ёки зарарли кодларни тарқатиши мумкин. Бу ҳаракатлар тизимдаги хатарларга олиб келиши мумкин.</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Маълумотларнинг ҳаракати	Киберхавфсизликда «маълумотлар ҳаракати» органик ҳаракатга ўхшаш тарзда тармоқдаги маълумотлар узатилиши ёки текширилиши. Тизимлардан маълумотлар бир қурилмадан бошқа қурилмага ёки серверга ўтиши мумкин.	Дистрибутив ёки маълумотларни тарқатиш	Кибержиноятчи маълумотни тарқатиш жараёнида, масалан, вирус ёки зарарли кодларни тарқатиши мумкин. Бу ҳаракатлар тизимдаги хатарларга олиб келиши мумкин.
Масала	Изоҳ						
Маълумотларнинг ҳаракати	Киберхавфсизликда «маълумотлар ҳаракати» органик ҳаракатга ўхшаш тарзда тармоқдаги маълумотлар узатилиши ёки текширилиши. Тизимлардан маълумотлар бир қурилмадан бошқа қурилмага ёки серверга ўтиши мумкин.						
Дистрибутив ёки маълумотларни тарқатиш	Кибержиноятчи маълумотни тарқатиш жараёнида, масалан, вирус ёки зарарли кодларни тарқатиши мумкин. Бу ҳаракатлар тизимдаги хатарларга олиб келиши мумкин.						

³³⁵ Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг химоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³³⁶ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³³⁷ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси						
	<p>Рақамли ҳаракат ва мониторинг Тармоқдаги жисмоний ёки рақамли ҳаракатлар (масалан, узатиш ёки катта маълумотлар ўтказиш) назарда тутилади. Системаларга кириш ҳаракати бу ноқонуний киришнинг белгиси бўлиши мумкин.</p> <p>Ҳужумлар ҳаракати (DDoS хуружлари) Рақамли ҳужумлар орқали, уларнинг тарқалишини ёки уларнинг катта бўлишини кузатиш, ҳаракатнинг хатарли ва носозлиги олиб келиши мумкин.</p> <p>Географик ҳаракатларни қўллаш Рақамли муҳитдаги физик ҳаракатлар ёки IP манзилларининг ҳаракати (гео-локализацияни ўзгартириш) таҳдид бўлиши мумкин.</p>						
<p>Ҳаракатсизлик Бездействие Inactivity Inactividad 不活动 (bù huó dòng)</p>	<p>шахснинг норматив ҳужжатларда бажариши шарт қилиб белгиланган муайян ҳаракатларни бажармасликда ифодаланган ижтимоий хавфли, онгли ва сушт хулқ-атвори³³⁸</p> <p>Киберхавфсизлик ва кибержиноят билан боғлиқ масалалар</p> <table border="0" data-bbox="1122 957 2096 1332"> <thead> <tr> <th data-bbox="1122 957 1433 1005">Масала</th> <th data-bbox="1433 957 2096 1005">Изоҳ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1122 1005 1433 1212">Ҳаракатсизлик туфайли хавфсизлик камчилиги</td> <td data-bbox="1433 1005 2096 1212">Агар тизимда ҳаракатсизлик кузатилса (масалан, серверга кириш ёки трафик йўқлиги), бу ўқиш учун ноқонуний фаолиятнинг белгиси бўлиши мумкин.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1122 1212 1433 1332">DDoS ҳужумлари</td> <td data-bbox="1433 1212 2096 1332">Ҳужумчилар тўлиқ ҳаракатсизлик ёки тўсишни амалга ошириш учун DDoS (Distributed Denial of Service) хуружини амалга оширишлари мумкин. Бу, жумладан,</td> </tr> </tbody> </table>	Масала	Изоҳ	Ҳаракатсизлик туфайли хавфсизлик камчилиги	Агар тизимда ҳаракатсизлик кузатилса (масалан, серверга кириш ёки трафик йўқлиги), бу ўқиш учун ноқонуний фаолиятнинг белгиси бўлиши мумкин.	DDoS ҳужумлари	Ҳужумчилар тўлиқ ҳаракатсизлик ёки тўсишни амалга ошириш учун DDoS (Distributed Denial of Service) хуружини амалга оширишлари мумкин. Бу, жумладан,
Масала	Изоҳ						
Ҳаракатсизлик туфайли хавфсизлик камчилиги	Агар тизимда ҳаракатсизлик кузатилса (масалан, серверга кириш ёки трафик йўқлиги), бу ўқиш учун ноқонуний фаолиятнинг белгиси бўлиши мумкин.						
DDoS ҳужумлари	Ҳужумчилар тўлиқ ҳаракатсизлик ёки тўсишни амалга ошириш учун DDoS (Distributed Denial of Service) хуружини амалга оширишлари мумкин. Бу, жумладан,						

³³⁸ □ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
	<p>Ҳаракатсизлик ёки пассив хавфсизлик</p> <p>интернет хизматлари ва тармоқларни ишдан чиқаришга олиб келиши мумкин. Ҳаракатсизлик киберхавфсизликда, масалан, тармоқдаги фаолият ёки трафикнинг бўлишини тўхтатишни ёки пассив равишда хавфларни камайтиришни тушунтиради. Агар ёки тизимда фаолият тўхтаб қолса, хавфсирликни пассив ҳолда бошқариш мумкин.</p> <p>Маълумотлар юкланиши ёки тўхтаб қолиши</p> <p>Маълумотлар ҳаракатига боғлиқ бўлган тизимлар ёки тармоқлардаги фаолиятнинг тўхтаганлиги, хусусан, майнинг ёки транзакциялар орқали ускуналар ишламаганда юзага келади.</p> <p>Ҳакерлар томонидан ҳаракатсизликдан фойдаланиш</p> <p>Ҳакерлар ҳаракатсизликни суиистемол қилиб, серверларда ёки тармоқларда муайян фаолиятни йўқотиш ёки тўсиш орқали ўз мақсадларини амалга оширишади.</p>
<p>Ҳужжатлаштирилган ахборот документированная информация documented information información documentada 文件化信息 (wénjiàn huà xìnxi)</p>	<p>идентификация қилиш имконини берувчи реквизитлари бўлган моддий жисмда (материалда) қайд этилган ахборот³³⁹</p>

³³⁹ □ Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

кибертермин 5 та тилда	Ўзбекча маъноси
Хужум Атака Attack Ataque 攻击 (gōngjī)	ахборот активларини йўқ қилиш, очиш, ўзгартириш, блокировкалаш, тутиб олиш, рухсат этилмаган фойдаланиш ҳуқуқини олиш ёки ахборот активларидан рухсатсиз фойдаланишга уриниш ³⁴⁰
HTML (инг. HyperText Markup Language, ўзб. Giper matnli belgilash tili) HTML HTML HTML 超文本标记语言	Веб-саҳифаларни тузиш учун ишлатиладиган стандарт белгилаш тили ³⁴¹

³⁴⁰ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

³⁴¹ <https://www.blog.itone.uz/html-haqida-malumot-html-nima/>.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Қонунчилик ҳужжатлари ва бошқа нормативлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Радиочастота спектри тўғрисида” 1998 йил 25 декабрдаги 725-І-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида” 2002 йил 12 декабрдаги 439-ІІ-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида” 2003 йил 11 декабрдаги 560-ІІ-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида” 2004 йил 29 апрелдаги 611-ІІ-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” 2007 йил 15 январдаги ЎРҚ–78-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
7. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон ҳукумат тўғрисида” 2015 йил 9 декабрдаги ЎРҚ–395-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.
8. Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида” 2017 йил 8 сентябрдаги ЎРҚ–444-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

9. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” 2017 йил 11 сентябрдаги ЎРҚ–445-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

10. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 9 январдаги 458-сонли Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа доктринаси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

11. Ўзбекистон Республикасининг “Тўловлар ва тўлов тизимлари тўғрисида” 2019 йил 1 ноябрдаги ЎРҚ–578-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

12. Ўзбекистон Республикасининг “Геном бўйича давлат рўйхатига олиш тўғрисида” 2020 йил 24 ноябрдаги ЎРҚ–649-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

13. Ўзбекистон Республикасининг “Киберхавфсизлик тўғрисида” 2022 йил 15 апрелдаги ЎРҚ–764-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

14. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон рақамли имзо тўғрисида” 2022 йил 12 октябрдаги ЎРҚ–793-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

15. Ўзбекистон Республикасининг “Телекоммуникациялар тўғрисида” 2024 йил 27 декабрдаги ЎРҚ–1015-сон Қонуни // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 3 апрелдаги ПҚ–614-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида ахборотни криптографик муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 27 августдаги ПҚ–1607-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Халқаро шартномани тасдиқлаш тўғрисида” 2011 йил 25 ноябрдаги ПҚ–1649-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 31 майдаги ПҚ–167-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси муҳим ахборот инфратузилмаси объектларининг киберхавфсизлигини таъминлаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги ПҚ–358-сон қарори билан тасдиқланган Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

21. Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси ахборот ресурсларини тайёрлаш ва уларни маълумотларни узатиш тармоқларида, шу жумладан, интернетда тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида” 1999 йил 26 мартдаги 137-сон қарори // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

22. Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 7 ноябрдаги 296-сон қарори билан тасдиқланган Махфий ахборотлар сирасига киритилган маълумотлар рўйхати // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

23. Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 23 апрелдаги 102-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат ва хўжалик бошқаруви, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятида ахборот-коммуникация

технологияларини жорий этиш ва ривожлантиришнинг ҳолатини ўрганишни амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

24. Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 13 майдаги 120-сон қарори билан тасдиқланган “Давлат хизматлари, шакллари ва бланкалари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

25. Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 15 сентябрдаги 728-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Ягона интерактив давлат хизматлари портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

26. Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 5 сентябрдаги 707-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан тарқатилиши тақиқланган ахборот мавжуд бўлган Интернет тармоғи веб-сайтидан ва (ёки) веб-сайт саҳифаларидан фойдаланишни чеклаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

27. Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 22 октябрдаги 848-сон қарори билан тасдиқланган “Ахборот маҳсулотининг ёшга оид таснифларини аниқлаш мезонлари ҳамда уни экспертизадан ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

28. Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 17 сентябрдаги 778-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фойдаланилаётган, сотиш ёки шахсий фойдаланиш учун олиб кириладиган ва ишлаб чиқариладиган мобил қурилмаларни рўйхатга олиш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

29. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 16 июлдаги 444-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукуматнинг ахборот тизимлари ва ресурслари ягона реестрини шакллантириш ва юритиш

тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

30. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 19 ноябрдаги 732-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси давлат шаҳарсозлик кадастри” географик ахборот тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

31. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 17 декабрдаги 794-сон қарори билан тасдиқланган “Ақлли қишлоқ хўжалиги” технологияларини ривожлантириш стратегияси // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

32. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 22 декабрдаги 801-сон қарори билан тасдиқланган “Радиоэлектрон воситалар ва юқори частотали қурилмаларни сотиб олиш (бериш), сотиш ва (ёки) ўрнатиш (қуриш), олиб кириш, улардан фойдаланиш тартибига риоя қилиниши устидан назоратни ташкил этиш ҳамда радиохалақитларни бартараф этишда вазирликлар ва идораларнинг ўзаро ҳамкорлиги тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

33. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 23 декабрдаги 808-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Очiq маълумотлар портали тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

34. Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 20 сентябрдаги 516-сон қарори билан тасдиқланган “Электрон ҳукумат” тизимининг Идоралараро интеграциялашув платформаси орқали электрон ҳамкорлик ва ахборот алмашинуви тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

35. Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 октябрдаги 570-сон қарори билан тасдиқланган “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришда уларнинг ҳимоя қилинганлик даражасини белгилаш тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

36. Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 30 ноябрдаги 687-сон қарори билан тасдиқланган “Товар-хом ашё биржаларининг электрон савдо тизимларига қўйиладиган умумий талаблар тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

37. Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 27 ноябрдаги 789-сон қарори билан тасдиқланган “Фавқулодда ҳолат ва вазиятларда Ўзбекистон Республикаси телекоммуникациялар тармоқларини марказлашган ҳолда маъмурий бошқариш тизими тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

38. Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигининг “Ўзбекистон Республикаси телевидение ва радио эшиттириш дастурларини узатиш ҳамда тарқатиш хизматларини кўрсатиш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2004 йил 25 августдаги 286-сон буйруғи (15.09.2004 й., рўй.: 1409) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

39. Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги бош директорининг “Маълумотларни узатиш тармоқларида интернет-провайдерларнинг тармоқлараро ўзаро ҳамкорлигини тартибга солиш тартиби тўғрисида Низомни тасдиқлаш ҳақида” 2004 йил 12 ноябрдаги 374-сонли буйруғи (18.11.2004 й., рўй.: 1423) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

40. Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги, Мудофаа вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати, Вазирлар Маҳкамасининг Ҳукумат алоқа хизмати, Фавқулодда вазиятлар вазирлиги, Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 31 октябрдаги 02-8/3189, 15, 132, 8, 206, 17-сон қарори билан тасдиқланган Фавқулодда ҳолатларда Ўзбекистон телекоммуникациялар тармоқлари ва ресурсларини

марказлашган ҳолда бошқаришнинг умумий қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

41. Ўзбекистон Алоқа ва ахборотлаштириш агентлиги бош директорининг 2008 йил 26 майдаги 155-сон буйруғи (рўйхат рақами 1830, 2008 йил 23 июнь) билан тасдиқланган “UZ” доменидаги домен номларини рўйхатдан ўтказиш ва улардан фойдаланиш тартиби тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

42. Ўзбекистон Республикаси Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Давлат божхона қўмитаси ва Марказий банки Бошқарувининг 2013 йил 25 ноябрдаги 61-мх, 17, 01-02/21-30, 330 В-сон қарори (рўйхат рақами 2549, 2014 йил 8 январь) билан тасдиқланган Дастурий таъминот воситалари экспорти ва импорти тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

43. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2016 йил 23 апрелдаги 12/1-сонли қарори билан тасдиқланган “Валюта биржаси фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низомга илова қилинган Биржа савдоларининг электрон тизимларига қўйиладиган умумий техник талаблар // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

44. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Лойиҳа бошқаруви миллий агентлиги директорининг 2018 йил 15 майдаги 186-сон буйруғи (21.05.2028 й., рўй.: 3015) билан тасдиқланган “Махсус ахборот портали операторининг давлат харидларини ташкил этиш ҳамда ўтказиш борасидаги фаолияти тўғрисида”ги Низом, Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/18-сонли қарори (02.07.2018 й., рўй.: 3030) билан тасдиқланган “Банк хизматлари истеъмолчилари билан ўзаро муносабатларни амалга оширишда тижорат банкларининг фаолиятига

қўйиладиган минимал талаблар тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

45. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Бошқарувининг 2018 йил 28 апрелдаги 16/23-сон қарори (25.07.2018 й., рўй.: 3042) билан тасдиқланган “Кредит бюроларини рўйхатга олиш ва уларнинг фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

46. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 25 январдаги 2/4-сон қарори (10.03.2020 й., рўй.: 3224) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси тижорат банклари автоматлаштирилган банк тизимларида ахборотни муҳофаза қилиш тўғрисидаги низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

47. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2020 йил 15 февралдаги 13/3-сон қарори (29.04.2020 й., рўй.: 3231) билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси ҳудудида электрон пулларнинг чиқарилиши ва муомалада бўлиши қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

48. Ўзбекистон Республикаси ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирининг 2020 йил 30 июндаги 208-мх-сон буйруғи (30.06.2020 й., рўй.: 3275) билан тасдиқланган Телекоммуникация хизматларини кўрсатиш қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

49. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Лойиҳа бошқаруви миллий агентлиги ва Бош прокуратураси ҳузуридаги Иқтисодий жиноятларга қарши курашиш департаментининг 2021 йил 8 июндаги 3-сон ва 2021 йил 7 июндаги 16-сон қарори (09.06.2021 й., рўй.: 3309, 2021 йил 9 июнь) билан тасдиқланган Крипто-активлар муомаласи соҳасидаги фаолиятини амалга оширувчи шахслар учун жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва

оммавий қирғин куролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашиш бўйича ички назорат қоидалари // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

50. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг 2023 йил 18 апрелдаги 8/3-сон қарори (05.05.2023 й., рўй.: 3431) билан тасдиқланган “Тўлов тизими операторлари ва тўлов ташкилотлари фаолиятини лицензиялаш тартиби тўғрисида”ги Низом // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

51. Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотлар базасининг мулкдори ва (ёки) операторининг шахсга доир маълумотларга ишлов берилишини ҳамда уларнинг ҳимоя қилинишини таъминловчи тузилмавий бўлинмаси ёки ваколатли шахси фаолиятини ташкил этишнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 14 ноябрдаги 19-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3477) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

52. Ўзбекистон Республикаси адлия вазирининг “Шахсга доир маълумотларга ишлов беришнинг намунавий тартибини тасдиқлаш ҳақида” 2023 йил 15 ноябрдаги 20-мх-сон буйруғи (15.11.2023 й., рўй.: 3478) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

53. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки бошқарувининг “Тўлов тизимлари операторлари ва тўлов хизматларини етказиб берувчиларнинг тўлов тизимларида ахборот хавфсизлиги ва киберхавфсизликни таъминлаш ҳамда рақамли технологиялар воситасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш чораларини кўриш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 24 апрелдаги 13/1-сон қарори (21.05.2024 й., рўй.: 3513) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

54. Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати раисининг “Ахборот тизимлари ва ресурсларининг киберхавфсизлигини таъминлаш учун қўлланиладиган аппарат, аппарат-дастурий

ҳамда дастурий воситаларни сертификатлаштириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” 2024 йил 15 октябрдаги 114-сон буйруғи (14.11.2024 й., рўй.: 3574) // lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси.

55. О‘zMSt 148:2024. Axborot texnologiyasi elektron davlat xizmatlari. Agile metodologiyasi bo‘yicha elektron davlat xizmatlarini yaratish bosqichlari Umumiy talablar. Информационная технология электронные государственные услуги стадии создания электронных государственных услуг по методологии Agile. Общие требования Information technology electronic government services. Stages of creating electronic government services by Agile methodology. General requirement // <https://stt2.unicon.uz/#/list-inside-category/34>.

56. О‘zMSt 156:2024. Telekommunikatsiyalar tarmoqlari. Atamalar va ta’riflar Сети телекоммуникаций. Термины и определения telecommunications networks Terms and definitions // <https://stt2.unicon.uz/#/list-inside-category/34>.

II. Илмий адабиётлар

1. А.Расулев. Ахборот технологиялари ва хавфсизлиги соҳасидаги жиноятларга қарши курашишнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминологик чораларини такомиллаштириш. Юридик фанлар бўйича докторлик диссертация автореферати. – Т.: 2018 й., – 5 б.

2. Д.Н.Карпова. Киберпреступность: глобальная проблема и ее решение. – М.: Власть. 2014. (№8). –46 с.

III. Интернет манбалари

1. Interpress.uz веб-сайтидан: Киберхужумлардан кўрилаётган зарар ортиб бормокда. <http://interpress.uz/archives/4170>.

2. Daryo.uz веб сайтидан: <https://daryo.uz/k/2017/05/25/wannacry-virusi-yordamida-uyushtirilgan-ommaviy-kiberhujum-keltirgan-zarar-miqdori-1-mlrd-dollardan-oshdi/>.
3. Tass.ru веб сайтидан: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/4279741>.
4. https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%9F%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%82_%D0%BA%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8.
5. <https://cybermap.kaspersky.com/ru/stats/>.
6. [https://enc.for.uz/wiki/Brauzer#:~:text=Brauzer%20\(%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BB.,uc hun%20amaliy%20dasturiy%20ta'minot](https://enc.for.uz/wiki/Brauzer#:~:text=Brauzer%20(%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%BB.,uc hun%20amaliy%20dasturiy%20ta'minot).
7. <https://www.blog.itone.uz/html-haqida-malumot-html-nima/>.
8. <https://uzbekdevs.uz/maqolalar/javascript-haqida-tushuncha>.
9. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-k/kompyuter-uz/>.
10. [https://uz.wikipedia.org/wiki/QR-kod#:~:text=QR%2Dkodi%20\(inglizcha%3A%20Quick,U%20Masahiro%20Xara%20tomonidan%20yaratilgan](https://uz.wikipedia.org/wiki/QR-kod#:~:text=QR%2Dkodi%20(inglizcha%3A%20Quick,U%20Masahiro%20Xara%20tomonidan%20yaratilgan).
11. <https://www.compugen.us/blog/cybersecurity-glossary-23-tech-terms-to-know>.
12. <https://www.blog.itone.uz/css-nima-va-u-nimaga-kerak-css-haqida-malumot/>.
13. <https://www.techopedia.com/definition/29759/ssl-certification>.
14. <https://www.compugen.us/security>.
15. <https://niccs.cisa.gov/cybersecurity-career-resources/vocabulary>.

**РУСТАМБАЕВ М.Х.,
АНОРБОЕВ А.У.,
АНОРБОЕВА С.А.**

КИБЕРТЕРМИНОЛОГИЯ

(5 та тилда изоҳли луғат)

Texnik muharrir: Murakayeva Z.I

Bosishga ruxsat etildi: __.09.2025. Buyurtma: № ____ Format 60x84/16

Times New Roman garniturasi bilan raqamli bosma usulida bosildi.

Hajmi: 12,9 sh.b.t. Adadi:15 nusxa.

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti bosmaxonasi